

KOVARA SİYASÎ Û ÇANDÎ ADAR 1994

Herdem

NEWROZ PÎROZ BE

6

SIYASÎ VE KÛLTÛREL DERGÎ MART 1994 FÎATI: 25.000.-TL

Hevdem
KOVARA SİYASÎ Ü ÇANDÎ

İÇİNDEKİLER

1	HEVDEM'DEN	38	GEL, NETEW Û RONAKBÎRÊN ME M. Axasor
4	BÎRANÎNA M. MUSTAFA BARZANÎ Hemreş Reşo	40	FRANSIZ MODELİ VE KÛRT SORUNU Hasan Yıldız
9	YEREL SEÇİMLER VE DEVLETİN "KORUCULAŞTIRILMIŞ KÛRDİSTAN" POLİTİKASI Bayram Ayaz - Ruşen Aslan	49	NAVEROKA NEWROZÊ Rohat
18	PIRSA BAKÛRE KÛRDİSTANÊ BER Bİ ENTERNASYONALİZMBÛNE (NAVNETEWÎBÛNÊ) DİÇE, GELO EM KURD LI ÇI QONAXE NE? İbrahim Güçlü	56	BABBY CASTILLO (Apache): Kalbimiz KÛrt Halkıyla Beraberdîr Seytxam Kurj
25	SON ÇİRPİNİŞLAR Burhan Çelik	60	ÇİMA "HEVDEM" NE BÎ KURDÎ BE? Bareş Battê
32	SESLİ DÜŞÜNCELER Jiyan Rojdar	62	HAZANDA ÖLMEK Yekîf Gulbaran
35	KÛRT-TÛRK SORUNU NASIL ÇÖZÛLÛR? Fakir Baykurt	69	BI DR. FUAT MASÛM RE HEVPEYÎVÎN
		74	BARZANÎ'NİN YAŞAMINDAN ÖNEMLİ KESİTLER Yekîf Gulbaran
		79	BASIN AÇIKLAMASI

Rasti Basın Yayın Dağ. Ltd. Şti. Adına Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü: M. Sıddık TAŞDEMİR
MERKEZ: Guraba Hüseyinağa Mh. Dağarcık Sok. No:32/22 Aksaray-İSTANBUL
Tel: 531 49 43 Fax: 523 75 11

DİYARBAKIR İRT. BÜROSU: Gazi Cad. Yazgan Sk. Kadayıfçıoğlu Pasajı Kat:3/13
Tel: 228 68 44 - DİYARBAKIR

ANKARA İRT. BÜROSU: Cihan Sok. Mert İşhanı No:12/1 Tel: 232 16 39 Sıhhiye-ANKARA
YURT DIŞI TEMSİLCİLİKLERİMİZ

ALMANYA: Burhan Bayram-Moolf. Gelderblöm Str.91 Tel: 203 428157.47139 DUISBURG
DANİMARKA: F. Kaya, Postx 63, 2650 Hvidovre-DENMARK Telefax: 31 49 10 71

FRANSA: Z. Belekân, 3. Rue Jacque Louvel Tessier Tel: 33 140030610 - 75010 PARİS

HOLLANDA: E.İ. Kavak, Kleine Over Str. 22 Tel: 31 84 421205 - 7411 JL. DEVENTER

İNGİLTERE: K. Şiyar P.O. Box 155 Tel: 44 71 2319302 WCIX ONW-LONDON

İSVEÇ: T. Bayraktar, K. Media Centrum Tegner Gatan 37 Tel: 46 8 247 574 4. Tr. STOCKHOLM

NORVEÇ: Ş. Bilgiç, Helleradgrenda 115 Tel: 47 222 78 169 - 0672 OSLO.6

YUNANİSTAN: H. Yılmaz, Box 25 049 TK Tel: 30 1 2650958 - 10026 ATHENE

ABONE KOŞULLARI: Yıllık: 300.000.-TL. 6 Aylık: 150.000.-TL

AVRUPA Yıllık: 60 DM 6 Aylık: 30 DM.

BANKA HESAP NO: M. Sıddık Taşdemir, İş Bankası İst. Aksaray Şb. Hes No: 300-106148
Pamukbank İst. Aksaray Şb. Hes No: 01319437

DİZGİ: Adar Ajans BASKI: Eldim Ofset
ARKA KAPAK: Belengaz: M. Mustafa Barzani.

HEVDEM'DEN

Newroz ve 27 Mart yerel seçimleri bütün yoğunluğuyla yaşanırken 6. sayımızla siz okuyucularımızla yine beraberiz. 5. sayımız da toplatıldı. Böylece aralıksız çıkan bütün sayılarımız toplatılmış oldu. Bu da gösteriyor ki dergi olarak dağıtım engeline karşı siz sayın okuyucularımızın desteğine daha çok ihtiyacımız var. Ancak destekleriniz sayesinde bu anti-demokratik uygulamaların altından; Hevdem olarak kalkabiliriz. Diğer yandan eski yazı işleri müdürümüz Sayın Ergün GÜMGÜM'ün tutukluluğu hâlâ devam ediyor.

***

İçinde bulunduğumuz ay oldukça önemli bir ay. Kürtlerin iyi ve kötü bütün tarihlerini, bu ay sanki bağrında toplamış durumda. Güncel gelişmeler de cabası.

Büyük önder M. Mustafa Barzani'yi bundan 15 yıl önce bu ayda kaybetmiştik. Yine Halepçe katliamı bu ayda; sömürgeci Irak rejimi tarafından 1988'de yapılmıştı. Elbetteki bu ayda sömürgeciler baskılarını yoğunlaştırıyorlar. Çünkü başkaldırı ve direniş bayramı Newroz yine bu ayda kutlanıyor.

21 Mart 1994 Kürt ulusal bayramı Newroz; yine özgür olmayan ortamlarda kutlanıyor. TC bir yandan Newroz'un özgürce kutlanmasını engellerken, diğer yandan ulusal bayramımıza uyduruk gerekçelerle sahip çıkmaya çalışıyor. Hevdem çalışanları olarak, bütün halkımızın Newroz Bayramı'nı kutlarken, özgürce kutlanacak Newroz Bayramlarının yakın olmasını diliyoruz.

***

Yine bu ayın önemli bir günü de 8 Mart Dünya Kadınlar Günü'dür. 8 Mart 1857 yılında, dokuma sanayiinde çalışan kadınlar greve giderler. Sağlık koşullarının iyileştirilmesi, ekonomik talepler ve çalışma saatlerinin düzenlenmesi grevci kadınların temel talepleridir. Grev devam ederken işyerinde çıkan bir yangında; grevci kadınların çoğu yaşamını yitirir. Buna rağmen, Emekçi kadınlar eylemlerine devam ederek taleplerini elde etmişlerdir.

1907'de Stuttgart'ta toplanan II. Enternasyonal Sosyalist Kadınlar Kongresinde, Kadın Enternasyonal'in kurulmasına ve örgütün başkanlığına Clara ZETKİN'in getirilmesine karar verilmiştir.

1910 yılında toplanan II. Kadın Enternasyonal'i'nin aldığı bir kararla 1857'de New York'ta kadın işçilerin kitlesel biçimde greve gittikleri gün olan 8 Mart tarihinin, uluslararası Kadın Günü olarak kabul edilmesine karar verilir.

Ülkemizde de kadınlar bugün bile yoğun baskı altındadır. Ulusal kurtuluşumuzun başarısı elbetteki Kürt kadınlarının omuzlarında gerçekleşecektir. Kadının özgür ve eşit olmadığı bir toplumun özgür olması beklenemez. İşte bu bilinçle kadınlarımız üzerindeki çifte baskının kırılması (ulusal ve cinsel) için başta Kürt kadınları olarak, hepimize görev düşmektedir.

Bugün dolayısıyla mücadelede yerini alan bütün dünya kadınlarına ve Leyla Kasım, Zekiye Alkan'lar şahsında Kürt kadınlarına başarılar dilerken; 8 Mart Dünya Kadınlar Günü kutlu olsun diyoruz.

***

Türkiye ve Kürdistan, 27 Mart yerel seçimlerinin son günlerinde, önümüzdeki birkaç gün içinde seçimler olmuş olacak. Bütün çabalara rağmen bu seçim, özgür ve demokratik bir seçim olamadı. Kürt ulusal güçlerinin bazı hataları ve bu tarihi fırsatı nasıl iyi bir şekilde değerlendireceğini bilememesinin yanısıra; özellikle devlet,

tüm kuruluşları ve çabasıyla Kürtleri seçim dışı bırakmak için elinden geleni yaptı. TC Kürt halkının demokratik mücadelesinden büyük bir korku duyuyor ve bu korku onu, seçim ortamını "terörize" etmek için yoğun bir çabaya itti.

TC devleti aylardır bu seçime hazırlandı. Sandıktan beklemediği bir sonuç çıkacağını düşünerek, Kürt yurtseverlerini seçim dışı bırakmak için elinden gelen çabayı sarfetti.

Özellikle Kürt Demokrasi güçlerinin büyük bir kesimini bünyesinde toplayan DEP'e yönelik saldırılarını sınırsız bir şekilde sürdürdü. Bu saldırılardan DEP dışındaki yurtseverler de nasibini aldı.

DEP'in kuruluşu sonrası Kontra güçler için saldırının adresi belli olmuştu. Fakat şu her zaman bilinmelidir ki demokratik mücadelede göz önünde çalışma yapmak hedef olmayı da beraberinde getirir. Hele Türkiye gibi demokrasiden nasibini almamış, her şeyin MGK ve Genelkurmay tarafından belirlendiği bir demokrasi de. Fakat demokrasi güçlerinin bir görevi de bu anti demokratik kurumların, ülkede asıl söz sahibi olmasını engellemek ve bunu teşhir etmektir.

27 Mart seçimlerinde demokratik bir zemin oluşmamasının bir nedeni de kararların MGK'da alınıp, Genelkurmay ve hükümetçe uygulanması olmuştur. Bunlar seçimlerden başarılı çıkmaları için her türlü yolu denemişlerdir. Önce Genelkurmay başkanının ve hükümetin **ilk tavrı** Kürdistan'da seçimlerin olmaması yönündeydi. Bunun gerek ülke, gerekse dünya kamuoyunda Kürdistan gerçeğini gözlerönüne sereceğini görerek bundan vazgeçildi, **ikinci olarak** Düzenpartilerinin ortak adaylarla seçime girmesi önerisi de, devlet ve Kürtler ayrımını tam netleştirir düşüncesiyle uygulanmadı. **Son olarak** seçime her partinin kendi adaylarıyla katılması, ama bölgesel olarak bazı adayların desteklenmesi, DEP ve Kürt yurtsever adaylarına yoğun bir baskı uygulayarak bunların entegre edilmesi düşüncesiydi ve devlet bunu uygulamaya soktu.

Devletin bu planı aylar öncesinden hazırlanmış programlarla uygulanmaya sokuldu. Çıkarılan yeni seçim kanunlarıyla DEP tam bir kısaca alındı. DEP üye ve yöneticilerine karşı yoğun bir baskı yapıldı. DEP binaları ve Genelmerkezi bombalandı. Genel sekreteri ve birçok yöneticisi saldırıya uğrayarak yaralandı. Milletvekili M. Sincar ve birçok yöneticisi öldürüldü. Milletvekilleri dokunulmazlıkları kaldırılarak tutuklandı.

Bütün bunlar gösteriyordu ki Devlet DEP'i seçim dışı bırakmak için büyük bir gayret sarfetti. Amacı Kürtleri demokratik zeminden kopararak bu zeminde verdikleri haklı mücadeleyi ve kazanımları yok etmektir. Böylece Kürtler yalnızca illegal ve silahlı mücadeleyle hapsedilmiş olacak, dünyaya da "Bakin bunlar terörist'tir" mesajı verilecekti.

Devletin bu konuda başarılı olduğu söylenebilir. DEP'in seçimden çekilmesi sonrası bu alan büyük ölçüde devletçi adaylara kaldı. Kürdistan'da seçimlerin özgür ve demokratik bir ortamda olmaması hangi parti kazanırsa kazansın, bu seçimlere gölge düşürmüştür. Fakat yerel iktidarlar olan belediyelerde bütünüyle devletçi olan ve korucu başı vasıflarına sahip insanları görmek istemiyorsak, devletle ilişkileri zayıf yurtsever demokrat adaylara oy verilmelidir. Böyle adayların olmadığı yerlerde boş aday kullanılmalıdır. Boykot tavrı Kürt ulusal hareketine yarar sağlayacak bir tavır değildir. Ayrıca bu koşullarda başarı şansı da yoktur.

Fakat Kürt yurtseverlerinin en önemli görevi bu seçimin demokratik bir zeminde olmadığını tüm dünyaya ilan etmek, seçimlerin meşruiyetini tartışmaktır.

*Hemreş
REŞO*

*Serokê nemir M.
Mustafa Barzanî, berî 15
salan çû heqîya xwe. wê
wextê Kurdistan a başûr di
bin destê Seddam ê xwînxwar
da bû. Ji ber vê yekê, mixabin
Mustafa Barzanî li
Kurdistana Îranê hate
defnîkirin. Ew çardeh salan
zêdetir li Kurdistane Îranê
mêvan ma. Sala 1991
Kurdistana başûr hat
rizgarkirin. Havîna 1993'an
PDK Îraq, cinyazê Serok anî
Kurdîstana azad. Ew niha li
ser xakê Kurdîstana azad e.*

*Ji bo bîranîna
M. Mustafa Barzanî, li
Kurdîstanê û derveyî welêt
gelek civîn hatin darxistin.
Yek ji wan civîna di roja
6.3.1994'an de li Amsterdam
(Holland) çêbû.*

*Kek Evdurrehman,
berbirsîyarê PDK-Îraq li
Hollanda û endamê Mektep
Siyasî ya PDK.xwend. Piştî
gotarbêj Kek Hemreş Reşo,
Serokê Hevgirtin-PDK'ê
pêşkêşî beşdarên kir. H.
Reşo, li ser jiyana serokê
nemir gotarek pêşkêşkir. Paşê
ligor dorê Hevgirtin PDK-
Şair Dîlberîn, PSK- KUK û du
komeleyê çandî nameyên xwe
pêşkêşî kirin. Civîn gellekî bi
serketî kutayî hat. Em li jêr
gotara Hemreş Reşo, pêşkêşî
xwendevanên xwe dikin.*

*Em, wek Kovara
Hevdem, bi vî sedemî, serokê
nemir M. Mustafa Barzanî û
hemû şehîdên Kurdîstan, bi
hurmetek bilind bîrtînin.
Şêhîdên me nemir in. Serok
Barzanî di dilê miletê Kurd
da cihê xwe girtiye. Wek Şêx
Said, Seyîd Rîza, Qadî
Muhammed...*

BÎRANÎNA M. MUSTAFA BARZANÎ

(1903 - 1.03.1979)

Mêvanên birêz,

Xûçk û brayê giranbiha!

Ji bo min serfirazî, serberzî û r-umeteke gellekî mezin e ku îro dikarim gotarekê di roja bîranîna Serokê Neteweyî, Serokê nemir dikarim goterdeke di roja bîranîna Serokê Neteweyî, Serokê nemir M. Mustafa Barzanî de pêşkeşî we bikim. Gellek spas ji koma amadekar re ku rê dan min. Dî dîroka gelan de, di têkoşîn û xebata azadiya gelan de merov dikare raste gellek pêşeng û xebata azadiya gelan de merov dikare raste gellek pêşeng û qehremanan were, lê ji wan pêşeng û qehremanan bi tenê çend kesan karîne bibin serokekî neteweyî sembola gelên xwe. Bê şik û guman yekek ji wan jî M. Mustafa Barzanî bû. Lê di dîrokê de em nikarin raste qehremanekî werin ku wek M. Barzanî kariye bi hebûna xwe damxe li berxwedan û têkoşîna rizgarî û hişyariya gelê xwe xistiye, ji aliyê gel û dijminê xwe ve bûye merovekî efsanewî û navê wî û navê gelê wî bi yek manayê hatibe gotin û nasîn. Wek şarê mezîna Hejar gotiye:

*Ber li şorişê Barzanî
Kes be Kurdî nedizanî
Ew Kurdî be dinya nasand
Hawarî be dinya geyand
Le çar qurney dinya de
Le ser bej, le naw derya de
Be kê biley Kurdîstanîm
Pêt dilê, bilê Barzanî.*

Belê, ev rastiya berî 31 salan, li Ewropa hatibû serê min jî. Kesekî navê Kurd û Kurdîstan bê pêwendîhênan ligel navê M. Mustafa Barzanî nasnedikir.

Xûçk û brayên heja,

li ser dîrok û jiyana M. Mustafa Barzanî axaftin û gotar pêşkeşkirin ne karê yekî weke min e û ne jî karê pisporekî dîroknas e. Divê ellek pisporekî cuda cuda bi hevkarî vî karê pîroz bidin ber xwe. Bi tenê jiyana wî di zîndana Dîyarbekir, di salên 1903 û 1904 de û zîn-

dana Musulê, di sala 1908 de li ber şîrê dayikê dikare bibe mewzuyê ellek pirtukên pisporên zarokan.

Wî zarokê li ber şîr, di hembêza dayika xwe de, di nav çar diqarande û di nav tariya zîndanê de çavên xwe vekir. Ew bû bûn dinya wî. Bi tenê pisporên zarokan dikarin dikarin wênayên di serê wî de peydabûyî û bandora pîskolojî şîrove bikin û lêbikolin. Çawa ku ber jidayikbûnê bapîrê wî Abdulselam I. bi destê Tirkan hatibû kuştin, di sala 1914 de ji, li Musulê brayê wî Abdulselam II. tevî hevalên xwe bi destên Tirkan, li ber çavên wî hatin kuştin. Ev bandora wan bûyeran bû ku wî di wê demê de biryar da ku careke din nekeve destên dijmin, nekeve zîndanên û her xwe saporê çiyayên Kurdistanê. Di salên 1930 ta 1945 de em wî geh di cengên dijî Tirk û Îngilîzan, geh sûrgûniya li Turkiyê, Musul, Mille û Sileymaniyê de nasdikin. Çawa ku di sala 1930 de piştgîriya Şoreşa Araratê kir, di 25 Îlon 1945 de jî tev pêşmergeyên xwe derbasî Kurdistanê îranê bû û di 31 Adar 1946 de bi nîşana Generalî ket xizmeta Komara Mahabadê. Piştî helweşîna Komarê Mahabadê Barzanî xwe naspêre Îraniyan, ji meha 2 ta meha 4 dijî îraniyan dicenge û xwe digêhîne sînorê Kurdistanê Başûr. Li pêşberî xwe leşkera iraqî û li piştî xwe leşkerê îranî dibine. Bê dudulî biryara çuyîna Sovyetistanê dide û dest bi meşa 52 rojî ya ji gellek dijwarî, zehmet û şer dagirti dike. Piştî şerên cuda cuda ligel leşkerên Îranî Tirkan di 18 Haziran 1947 de tev pêşmergeyên xwe digêhîne Sovyetistanê. Wek şairê bi nav û deng Qedrî Can li ser vê meşê di sala 1947 de dibêje:

*Barzanî! Barzanî
kî vî navî nizanî?
Her kesî bihîst
Û her kesî dît
Di rojhilat
Rojhilata Navîn
Zivistan û havîn
Kî dike ceng?
Kî dike xebat?
Li hember çend dewletan
Ew dijminê milletan
Çend dewletên îsmihmar
Kî bûye kelem?*

*Kî bûye bar?
Xeyrî vî qehremanî
Barzanî! Barzanî
.....
Ordu ordu şikandin
Hezar çember qetandin
Mîna birûsk û ewran
Li her çî, li her deran
Diçirise dibe deng
Mîna dawet diçe ceng
Sînoran diçirrine
Orduyan didirrine
Gava jêre bû meraq*

*Bê perwa dajo Iraq
Dide Ser dilê Turkan
Diçe bakurê Kurdan
Dibe tîr, dibe kevan
Xwe dirêj dike Iran...*

*Xûçk û brayên xoşewîst,
Jiyana serokê nemir û Barzaniyan a 11 salan li Sovyetistanê hêjayî qellek helbest û destanên qehremaniyê ne. Jihev belavkirin sûrginkirin û rûniştina*

zordarî bigrin ta geflêxarîna karbîdestan hertiştêk hate serên wan soresgerên Kurdistanê. Herçend ku serokwezîrê Özbekîstanê Karbanof bi toreyî û tehdît gote M. Mustafa Barzanî: "Hikumeta Sovyet agir e, divê tu dûrî rawestî" û herçend dema Stalînê dirinde, hov û mêrkuj bûjî, serokê nemir dev ji berxwedan û dozkirina mafên gelê Kurd û paneberan berneda. Ew jiyana zîndanî bi vîndariyeke bê hempa bihorand û di dawî û encamê de giha armanca xwe. Piştî şoreşa 14 Temmuz, sala 1958, piştî pejirandina mafên gelê Kurd li Îraqê, M. Mustafa Barzanî di 6.10.1958 de vegeriya Îraqê. Li ser vegeza Barzanî parçeyek ji helbeste Rûgeş:

Ararat û Aras!
 Hevdû ramîsin wek çakûç û das.
 Çemê reş
 Zap hilat,
 Dicle û Ferad,
 Bîherikin
 Bîbezîn,
 Mizgînê bidin,
 Bêjin:
 "Dengê felat,
 Şêrê welat,
 Hewara me,
 BARZANÎ Hat!!!"
 Dema hat gotin:
 "Barzanî hat"
 Tirşeke mezin
 Ket dilê dizan,
 Dora me jî hat...

Dilê xwînmijan:
 Dijminên Kurdan
 Li hev digerin,
 Li hev digerin,
 Ji hev dipirsin:
 "Barzanî!
 Dîsa zivirî? Kê ew anî?!:.."
 Qirên Barzanî
 Wek dikê sibê,
 Wek defa mizgînê,
 Wek dengê jînê,
 Kurd şiyar kirin.
 Şeva tarî çû,
 Gelawêj bilind bû,
 Şiveq hilat,
 Tîrêjên jînê xwe berdan welat,

Belê bi rastî jî dora me hatibû û gotina şairê me rast derket: Ew Qasimê ku ristika melîkî helweşand, ew bûbû nîşan û remza demokratî li Îraqê û qehremanê gelên Îraq bi Kurd û Ereb û hindikiyan. Lê piştî demek kurt bi van serketinan şerhoş bû û bûgoriyê ezperestiyê. Hemu soz û biryarên ku hatibûn girtin ji bîr bir, dest bi girtin, zînat, zîndankirina mafxwazan kir û bû dîktatorokî çavsor. PDK kedexe kir, navçeyên Kurdistan da ber bonban û bi taybetî jî herêma Barzan. Di 11. Îlon 1961 de Şoreşa Barzaniyan a çaremîn û şoreşa Kurdistan a Başûr bi giştî dest pêkir. Wek hûn jî dizanin ev şoreşa, ger ne çekdarî bejî ta roja îro domdar e, ji 1961-ta 1970 şoreşa Kurd di in serokatiye M. Mustafa Barzanî de karî çar serokatî û karbîdestiya dewleta iraqî bêgavî (mecburî) şerrawestandinê bike. Bi karbîdestiya Seddamê îro, di sala 1969 de, li her eniyêke şer de Besî şikestin, bi serketina soresgerên Kurd di 11 Adar 1970 mafê Ewtonomî, bi destezorî ji ristika ziraqî hate standin. Ev di dîrokê de ev cara yekemîn bû ku Kurd bi pênasîya (huviyeta) neteweyî gîhan armanca ku dabûn ber xwe. Ew armanc jî Ewtonomî bû.

Di dema vî şerî de, di sala 1969 de şairê navdar Cegerxwîn di helbesta xwe de li ser M. Mustafa Barzanî dibêje: Çend rêj ji helbesta wî:

*Serwerê ali cenap Kurd tev di fermana te bin
Guhreş û dara û Cem herdem di pêwana te bin
Leşkerê Kurd û Ereba herdem di bin darê te bin
Sêsed Rîza, xan û Kemal herdembî xurbana te bin
Omrê Kikawiz bikî, wek Omerê adil bijî
"Cahîdu la teqnetu" tim remz ûl nişana te bin
Ta'li û bextê spî tim rêber û dostê te bin
Es'ed û Sa'du Seîd herdem di fermana te bin
"Rayeta Nesra mubîn" tim raserê hêzê te bin
"Ayetên Feth" û Nesîr" herde ji Barzana te bin
Sor û Lor û Gor û Kurmanc tim leşkerê hêzê te bin
Sedî wek Îdrîs û Mes'ud tim di rêzana te bin
Piştî Kurdistan xelaskî qublegahê şairan
Sed Cegerxwîn û hejar demsazê dîwana te bin.*

Mêvanên bi rêz,

Xûçk û brayên giranbiha!

Serokê nemir M. Mustafa Barzanî ne tenê serokekî leşkerî bû, ne tenê cengewar û pisporekî şerê pêşmergeyê bû, ew serokekî realîst, dûrbîn, dilovan, nefsbîçûk, xwenas û gelêr bû. Herçend ew welatparêzekî Kurdistanî bû jî, ku alîkariya Şoreşa Ararat û ya Komara Mahabat nişana wê ne, wî pîvana hêza xwe û hezên hemu dewletên dagirker rêzanîya cihanî çak dizanî û li gor wê jî doz û daxwazên gelê xwe di nav wî çarçeweyî de pêkeş dikir û armanca şoreşê ligor wê pîvanê dida xûyanîkirin. Ew doz û armanca gîhana ewtonomî di nav çarçewa sînorên dewleta Îraq de bû. Ew dewleta ku wî çar çaran xiste ser çongan, dewleta îranê nikarî heşt salan bi çek û balafirên we yê nûjen bişkênîne. Di sala 1975 de jî şoreşa Kurd di şer de nehate şikestint, ger hemu dagirkerê Kurdistan û herdu hêzên mezin Amerîka û Sovyet tev hevalbendên xwe piştgîriya dewleta iraqê nekirana. Ger ne welê bûya di sala 1974 de gelê Kurd bi giştî piştgîriya şoreşê dikir. Berî destpêkirina şer di 15 Adar 1974 de nêzîkî 100 hezar Kurd ji bajaran, 4 hezar mamostan, 10 hezar xwendekar, 5 hezar polîs û zabit, bi hezaran leşker, 300 muhendîs, 10 bijîsk xwe gîhandin şoreşê. Şoreş di wan 13 salên bihorî de tucaran evçend bi hêz nebû bû.

Hevalên hêja,

Ew serokekî gelêr û gellekî dilovan bû û gelê xwe gellekî baş nasdikir û lê hez dikir. Wî di gotara xwe, di konferansa efserên pêşmergan û kadirên partî de, roja 15.04.1967 waha digot:

"Bi dewlemendî şeref eyda nabê, parew û dewlemendî eger bo meslehetî millet serf nekrê mayay serşorî û rezalet ebê. Qet li tarîx nemanbîstuwe metni kesek bikin, bilên xardîni zor nerm dinûst. Her tenha nawî ew kesana bi şe-

ref zikir dikrê ku bo meslehetî am û bo weten û millet xo eziyetyan dîwa û faydeyan bo milletî mazlumî xoya hebuwe"

"Ebê bizanîn ku dinya bo kes namînê û hezar qesrî altuniş man hebê bi cê ehêlin û eçine jêr xak."

Di ciyekî din de, di wê gotara xwe de serok waha dibêje:

"Eger dilî gundiyeke, şivanek, dûkandarek, jinek, minalek aciz bikeyn, eger cinêw, wisey naşîrîr bi efradî millet bikeyn, eger hêlkeyek, mirîşkek yan berçî pê dilên zerar bi xedr û zulum li millet bistînin ebê bizanîn ewe bi xoman dimînî millet û dijminî xoman ebîn, eger dilê millet ligelman nebê wellahî bi êwe bilêm hezar dêf'a li êsta bi quwettirbîn dişkiyî û natwanîn necahet werbigrîn, Eger hemuman pêkewa bo meslehetî am iş nekeyn û enaniyet û hubbî zatman hebê xizmet bi dijmin ekeyn bo mehwî xoman.."

Di roja Newroz, sala 970 de Şairê navdar Hêmin digot:

*Raperî Kawayekî wuryatir
Mezinî ew Kurde kake Barzanî
Katê halî bû naliber zanî
Rabû, rasa pisandî zincîrî
Girtî rey rastî bab û bapîrî
Kurrî dilsyozî Kurd û şêrî neberd
Destî daye tîfing û ço bin berd
Şorişekî bi hêzi berpa kird
Sed Zuhakî li naxê reş rakird
Nayê jêr pê hemû hawa û hewos
Serî xoy şor nekird li rastî kes
Temenî rabira li çol û çiya
Çûnkî bi jîyanewey gelî dijîya*

.....
Zêr û esodeyî weber şeq da

Çi li ber çaw nehat li rey heq da

.....
*Giyanî dana li serberî destî
Bo jîyan û necat û serbestî
Her bijî kaki, paki xakî paş
Toy gelî xoy giyande rojî xoş
Xençer û mîlî ew tîfingane
Kurdî hênaderî li tengane.*

Roja 14.03.1970 de, li Dîlman, Barzanyê nemir piştî bi dûrûdirêji li ser şasiyên karbidestên şoreşê payîvî bûyereke balkêş ji mer re got: "Şoreşê li ser sînoran gûmrûk daniye. Rojekê yekî tûtûnhfiroş hate nik min û got: li ser rê sê çaran gûmrûk ji min standin û cara dawîn silleyek ji li min dan, ma ev dadî-

mendî ye?- Min perê wî yê du caran dayê û ji wî re got: Ewê ku li tet xist kî bû? Wî got ez nasnakim. Min gotê peydakirina wî diwar e, lê jiber ku ez berpirsiyar im, divê tu li cîgey wî silleyekê li min bidî!" Xûçk û brayên dilsoz, wek min di destpêkê de jî got, her rojek ji jiyana serokê nemir M. Mustafa Barzanî dikare pirtûkan dagire, em îro ji bo bîranîna wî lehengî civiyane ser hev û hatine vir, lê ji ber dema sînorkirî ez nikarim bêtir gotara xwe dirêj bikim û rê li ber hevalên din bigrim. Gelleki mixabin wî nikarî dewleta federe, parlamana neteweyî û hikumeta wê li Kurdistana Başûr bibine û çû nav şehîdên Kurdistanê û gîha dilovaniye Xwedê, lê bê şik û guman ev serketina li Başûr bêr û havila ked, reñç, xebat, têkoşîn û berxwedana wî ye. Şehîd namirin, ewana dê her di dilê gel û di nav dîrokê de bijîn! Wek Şair Hejar dibêje:

*Barzanî, palawanî Kurd
Hêway pîr û çewanî Kurd
Xeberyar pê dam tu mirduy
Dîmen li ber çaw wind buy
Min dizanim tu namirî
Tu le mirdin be hêztir î!*

Gellek spas!

Bayram AYAZ
Ruşen ASLAN

YEREL SEÇİMLER VE DEVLETİN "KORUCULAŞTIRILMIŞ KÜRDİSTAN" POLİTİKASI

27 Mart 1994 günü yerel seçimler yapılacak. Hevdem elinize geçtiğinde belki seçimler yapılmış olacak. Bu bakımdan, elinizdeki makalenin pratik politikaya etkisi olmayacak. Makale, daha çok bazı gelişmelerin ve sonuçların kısa bir yorumu özelliğini taşıyacak.

Yerel seçimlerle ilgili, bizim de katıldığımız düşünce ve önerileri yansıtan tavırlar daha önce çeşitli biçimlerde kamuoyuna yansdı. Bununla birlikte bazı konulara yeniden kısaca değinmekte yarar var.

Yerel seçimler, yerinden demokrasi, diğer bir deyişle "taban demokrasisi" açısından aslında önemli politik bir olaydır. Ancak Türkiye'de merkezci devlet yapısı egemendir. İktidar gücü yasama ve yürütme organında toplanıyor. Bu nedenle Yerel Seçimler, politik iktidar değişikliğine yol açmadığı için fazla önemsenmez. Yerel seçimler, daha çok mahallesi güçlerin mevki ve olanak paylaşma mücadelesi biçiminde geçer. Ülkedeki genel politik durum üzerine etkisi daha azdır.

27 Mart yerel seçimleri böyle olmadı. devlet, konuyu çok önemsemi. Bilindiği gibi, Milli Güvenlik Kurulu (MGK), Kürdistan'daki seçimleri birkaç kez direkt gündemine aldı ve görüştü. MGK'nin karar ve direktifleriyle Seçim Yasası'nda değişiklikler yapıldı. Genelkurmay Başkanlığı, "devlet partileri"ne Kürdistan'da ortak adaylar çıkarma önerisinde bulundu. Tüm bu "hukuki ve idari tedbirlere" paralel olarak, Kürdistan'da alabildiğine yoğun biçimde saldırı ve provakasyonlar düzenlendi. Son iki üç ayda Diyarbakır'da ortalama siyasi cinayet ve saldırı sayısı günde 4 - 5 dolayında seyrediyor. Siyasi cinayetler, Ankara ve İstanbul gibi metropollere de sıçratıldı. Merhum Av. Yusuf Ekinci gibi, aktif siyaset içinde olmayan yurtsever Kürt aydınlarına bile yöneldiler. Bütün bu saldırılar, gözdağı vermek ve yıldırım amacına yöneliktir. Siyasi cinayetler, hızından bir şey kaybetmeden hala devam ediyor.

Peki devlet, niçin 27 Mart yerel seçimlerine bu kadar önem verdi? Çünkü Kürt faktörü için içine girmişti. Kürt ulusal hareketi, bu seçimlerde yasal ve meşru bir hamle daha yapabilecekti. Devlet-medar MGK'nu, Genelkurmay'ı ve bilmümlü kafatasçı takımı telaşlandıran, histerik hale getiren korku buydu. Çünkü bu güçler, Kürt halkının varlığını ve meşru haklarını kabul etmeye, hazır değiller. Hazır olmayı bir ayna bırakalım. Kürt halkının hakları cümlesi kanlarını

tepelerine sıçratıyor. Kendilerini "vatansever" sayan bu takım da, bir gün, bu tutumlarıyla Türkiye'ye büyük kötülük ettiklerini anlamak zorunda kalırlar.

Seçimlerin Kürt Yurtsever Hareketi'ndeki Yeri Geçmişe Kısa Bir Bakış

1970'li yıllara kadar genel ve yerel seçimler, birkaç küçük istisna dışında, genellikle devletin resmi ideolojisine bağlı partiler arasında bir yarışma olarak geçerdi. 60 ve 70'li yıllarda sosyalist partilerin seçimlere girmiş olması. Kürt sorunu açısından bu gerçeği fazla değiştirmiyor. Gerçi 1965 ve 1969 yılı genel Seçimlerinde kürt aydınlarının TİP listelerinde seçimlere girmeleri ve Milletvekili seçilmeleri, o dönem. Kürtler arasında özellikle demokrasi bilincinin gelişmesinde büyük katkısı olmuştur. Yine 1979 Senato üçte bir yenileme seçimlerinde, TSİP listesinden seçime giren "Devrimci-Demokrat Adaylar" da demokrasi ve Kürt sorununu işlediler.

1970 sonrasında ise, Kürt yurtsever kimliğiyle seçimlere katılan adaylar ortaya çıkmaya başladı. Bunlar, partilerden aday oldukları gibi, bağımsız olarak da seçime katılanlar oldu. Birkaç örnek verelim.

"1973 yılı yerel seçimlerinde, Muş'ta bazı yurtseverlerin İl Genel ve Belediye Meclisi üyeliklerine aday olmaları önerildi. Çoğu seçimleri kazandı. Yurtseverlerden biri, Belediye Başkan Vekili oldu. Muş Belediye Meclisi, görev bölümü yaptıktan sonraki ilk toplantısında, Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'ın adı verilen bir mahallenin adını değiştirdi. Meclis kararının gerekçesi, "halkımıza açıkça düşmanlık etmiş birinin adının, ilimizdeki bir mahalleye verilmesinin yakışık almayacağı" idi. Yurtsever hareketin büyük boyutlar kazandığı günümüzde, belki bu cümlelerin fazla bir anlamı yok. Ama bu olay, o yıllarda Muş için önemli bir nitel değişimin ifadesiydi. Yine İl Genel Meclisi'nde kazanılan etkinlik nedeniyle, anti-Kürt unsurların yıllar yılı süren İl daimi Encümen üyeliği saltanatları son bulmuştu. Devlet, Muş'taki seçim sonuçlarından hayli rahatsız olmuştu, sonuçları bir türlü içine sindirememişti. (*)

Daha sonraki yıllarda yapılan seçimlerde konuya daha çok önem verildi. 1977 yerel seçimlerinde, yurtsever adayların öngörülmesi ve bilinçli tutumlarıyla, sorun önemli düzeyde organize bir hal aldı. Diyarbakır'da Sayın Mehdi Zana, Ağrı'da 1980'den sonra şehit düşen Urfan Alpaslan, Batman'da daha sonra katledilen merhum Edip Sönmez Belediye Başkanlığına seçildiler. Cizre'de de 1971 Diyarbakır Mahpuslarından Sayın Sabri Vesek seçilmişti.

Bunlar ve adlarını belki unuttuğumuz çok sayıda yurtsever Belediye Başkanı, hem idari, hem de politik olarak buldukları yörelerde önemli hizmetlerde bulundular. Kuşkusuz epeyce hata ve eksiklerimiz de oldu. Hatta denilebilir ki, bu önemli mevzileri yeterince işlevli kılamadık. Ama önemli hizmetler de gerçekleştirildi. Kürdistan'da önemli bir merkez olan Diyarbakır'ın Belediye Başkanlığı unvanı, 1977 yerel seçimlerinden kalan bir sonuç olarak, Türkiye'de ve yurtdışında hala Kürt yurtseverliğini çağırıyor. Sayın Mehdi Zana, fiilen 1980'de yakalanmasından bu yana, üstelik Belediye Reisliği'nin üzerinden iki seçim dönemi geçmiş olmasına rağmen, yurtsever kamuoyumuzun bilincinde ve yurtdışında Kürt halkının dostları nezdinde, Diyarbakır halkının adeta hala seçilmiş temsilcisidir. Sayın Mehdi Zana'ya bugünkü konumunu kazandıran bir neden, gençlik yıllarından beri Kürt yurtsever hareketi içindeki kesintisiz mücadelesi ise, diğer önemli bir nedenle, Diyarbakır gibi önemli bir Kürt şehrinde halkın oylarıyla seçilmiş, Kürt yurtsever kimlikli bir şahsiyet olmasından kaynaklanıyor. Hatta dış dünya açısın-

(*) Ruşen Aslan'ın yayınlanmayan diğer bir çalışmasından alıntı.

dan ikinci faktör çok daha önemlidir. Halkın oylarıyla, bir yerlere seçilmek, o halkı temsil bakımından çok önemli bir durumdur.

Bugün eğer Fransız Cumhurbaşkanı Sayın F.Mitterand, Sayın Ahmet Türk'ü, gözaltına alınmasından sonra telefonla arıyorsa, bu Ahmet Türk'ün salt, bilinen yurtsever geçmişinden ya da "Kesra Qenco'nun" sevilen bir bireyi olmasından kaynaklanmıyor. Mar-din ilinin oylarıyla seçilmiş bir halk temsilcisi olması ona bu özelliği veriyor.

Son olarak aktarmak istediğimiz iki örnek, adlarını bu makalede anmak gerektiğine inandığımız iki yurtseverin pratiğiyle ilgilidir. Bunlardan biri "49'lardan" merhum Ziya Şerefhanoglu, diğeri de Dr. Yusuf Azizoğlu'dur.

Kürdistan'da seçimler, birçok kez halktaki yurtseverliğin kendisini sessizce, ama anlamlı tarzda dillendirdiği. Kürt yurtsever potansiyelinin akmak için bulduğu önemli bir mecra olmuştur. Örneğin 1966 Senato üçte bir yenileme seçimlerinde Ziya Şerefhanoglu, bir Kürt yurtseveri bağımsız aday olarak seçimlere girdi ve Bitlis halkı Onu senatör seçti. Yine 1940'ların sayıları, bir elin parmak sayısını geçmeyen yurtseverlerinden merhum Dr. Yusuf Azizoğlu'nun (**) Genel Başkanlığını yaptığı Yeni Türkiye Partisi (YTP), Türkiye genelinde etkinliğini yitirdiği halde, sırf Kürtlerin yönetimindeki bir parti görünümü nedeniyle, Kürdistan'daki illerin bazılarında ful liste çıkarıyordu. Her iki olayın da iyi bir değerlendirmesi yapıldığında, görülecek ki, halk, yurtseverliği tercih etmiştir. Adeta unutulmuş bu olaylar, Kürt siyasi tarihi açısından önemlidir. Yeni nesillerin bu bilgileri bilmesi gerekiyor. Kürt yurtseverliğinin kökleri çok eskiye ve derinliklere ulaşır.

Seçilmişlerin, demokrasi, meşrutiyet ve halkı temsil güçleri açısından önemini böylece vurguladıktan sonra, konuyu, bu açıdan 27 Mart Yerel Seçimlerine getirmek istiyoruz.

Ulusal Hareket Açısından Yerel Seçimlerin Anlamı ve Önemi

Seçme ve seçilme hakkı, bilindiği gibi, Fransız devrimi'nden bu yana vazgeçilmez temel bir insan hakkı olarak kabul edilir. En dardan en geniş anlamına kadar, bu hakkın uygulanması politik demokrasinin gelişkinlik düzeyini gösterir. Bu bakımdan bir ülkede genel ve yerel seçimlerin hakkıyla uygulanıp uygulanmaması, gerek bu önemli insan hakkını eksiksiz uygulama bakımından gerekse politik ve sosyal açıdan toplumun olgunluğunun ölçüsü olarak kabul edilir.

Bu, ulusal özgürlüğün kazanılmasından önce de sonra da böyledir. Kuşkusuz bir halkın, ulusal özgürlüğe sahip değilken, başka politik bir sistemin uygulaması olarak seçimlere katılması halinde, bu seçimlerle özgür iradesini ne kadar ifade edebildiği tartışma götürür. Çünkü, ulusal özgürlüğe sahip olmak ve ülke topraklarında hiçbir dış gücün işgali altında olmadan yaşamak, bir topluluğun, halkın, ulusun temel hakkıdır. Eğer bir ulusun bu hakkı gaspedilmişse, kendi ülkesinde özgür değilse, o ulusun iradesini diletiğince ifade edebilmesi mümkün değildir. Kürt halkının durumu budur. Aslında halkımıza hiçbir zaman, iradesini özgürce ifade edebilme olanağı sağlanmamıştır. Sağlansaydı Kürt halkı şimdiye kadar çoktan özgürlüğünü ve kendi ülkesinde hiçbir baskı altında kalmadan kendisinin seçtiği politik iktidarının yönetimi altında yaşamayı tercih ederdi. ulusal boyunduruktan kaynaklanan bu kadar acılar da olmazdı. Ama bu engellenmiştir. Dolayısıyla Kürdistan'da yapılan seçimler, ister baskı ortamında yapılsın, ister göreceli özgürlük ortamında yapılsın, daima böylesi bir ayıbı taşımaktadır.

(**) Daha geniş bilgi için bkz. Musa Anter, Hatıralarım syf: 58 - 63

Ancak durum böyledir diye, seçimleri hangi koşullarda olursa olsun kategorik olarak reddetmek yanlıştır. Çünkü politik ve sosyal süreçlerde mutlak doğrular yoktur: Yine olayları, ak - kara diye birbirinden ayırıp tutum geliştirmek de mümkün değildir. Siz henüz ulusal özgürlüğü elde etmemişken ve ülkeniz işgal altında iken de, Diyarbakır'da Belediye vardır ve bu kurum işlevlerini yerine getirmeye devam ediyor. Madem ki bu kurum vardır, işliyor ve önemli fonksiyonlara sahiptir, o zaman yurtsever politik güçler de bununla ilgili bir tavır belirlemek zorundadırlar.

Bir tavır, bu kurumu kategorik olarak, her durumda reddetmektir. Ki bu tavır çok kolaydır. Ama uygulamasında çoğu kere kendimizle de çelişiriz. Şöyle ki, hem yerel seçimleri, belediyeleri reddederiz; hem de demokrat bir Belediye Başkanı seçilince kapısına dayanır, ondan iş isteriz, mali katkı isteriz, hatta kitlelerle ilişkisini politik örgütümüze kanalize etmesini rica ederiz. Böyle garipliklere, hepimiz çok tanık olmuşuz. Bu durum, kelimenin tam anlamıyla gerçek bir garipliktir. Kendi içinde çelişkili bir tavidir. Başka izahı yoktur.

Boycotçu öğretmenin hikayesine benziyor. Öğrencileri Türk eğitim kurumlarını boykot etmeye, okula gelmemeye teşvik eden öğretmenin kendisi, mesai saatinde okulunda hazır bulunuyor; dersine giriyor; gelen öğrencilere, asimilasyon sürecinin etkili aracı Türkçe'yle ders veriyor; ay başında da doğru mutemetin yolunu tutup Türk lirası milyoncularını tatlı tatlı cebe indiriyor. Ama, kendisine tehlike gelmeyeceğini bildiği yerlerde, ateşli bir boykotçu kesiliyor. ERNK'nın geçtiğimiz aylarda Diyarbakır'da uyguladığı, "Türk Eğitim Kurumlarını Boykot Kararı" sürecinde böylesi hikayeleri çok duyduk. Neyse ki, ERNK bu kararını kaldırdı; biz de bir gariplikten kurtulduk. Bir yanlış anlamayı önlemek için şunu da ekleyelim: Biz elbet, çocuklarımızın ve gençlerimizin, asimilasyoncu Türk eğitim kurumlarında okumak zorunda olmalarından ve anadilleri Kürtçe'yle eğitim yapamamalarından üzüntü duyuyoruz ve buna karşı mücadele ediyoruz. Ama hayat boşluk tanımaz. Kendi ulusal Kurumlarımızı, henüz yaratamadığımız koşullarda, çocuklarımız ve gençlerimiz Türk eğitim kurumlarına devam edecekler. Madem bu kurumlar olacak ve gücümüz henüz bunları engellemeye yetmiyor; o takdirde, buraları kendi mücadelemize hizmet eder bir düzeye kavuşturalım. Bunun yollarını arayalım.

Yerel organlar da böyledir. Yukarıda da vurguladığımız gibi, biz henüz ulusal kurumlarımızı ve idare sistemimizi kuramamışız. Seçimleri kabul etsek de etmesek de; TC kurumlarını meşru görsek de görmesek de, onlar vardır ve işlevlerini yerine getiriyorlar. O halde, mevcut olanakları; bizzat Türk devletinin kendi yasalarını işleterek bu kurumları yurtsever güçlerin etki alanına geçirmek gerekir. Yerel seçimlere de böyle yaklaşmak gerekiyordu. Bugün değil. En az bir yıl önce. Kürt yurtsever güçleri yerel seçimlere yönelik hazırlıklarını yapmalıydı. Muhtemel çeşitli gelişmeleri gözeterik, farklı durumlara uygun uygulanabilir alternatif tavırlar oluşturmalıydılar.

İstenilen tavrın geliştirilmesi mümkün olmadı. Bunun çeşitli nedenleri var. İki nedene kısaca değinelim.

Birincisi, bu konuda kafamız net değil. Anlayış olarak, bu kurumların ulusal kurtuluşun çeşitli evrelerinde fonksiyonlarının farkında değiliz; önemini yeterince kavrayamıyoruz. Kurumların önemine ilişkin dile getirilen görüşler, ulusal mücadeleyi saptıran öneriler olarak mahkûm edilmeye çalışılıyor. Hatta bu görüşler, "ulusal mücadeleyi TC'nin yedeğine sürmek" biçiminde değerlendiriliyor. Bunlar kolaycı görüşlerdir. Kendimiz için böyle düşünüyoruz, ama Filistinli Belediye Başkanlarını alkışlarız. Bu mevzileri iyi ve yerinde kullandıkları için, Filistinlileri politik olarak başarılı buluyoruz.

İkinci nokta, Kürt ulusal hareketi hala, büyük ölçüde anlık politika yapıyor. On on-beş gün veya en fazla bir ay içinde politik tutum saptayıp gelişmelere müdahale etmek istenir. Oysa iş işten geçmiştir. Yığınları, kurumları, özetle politik durumu etkilemek, özlenen mecraya yöneltmek güç oluyor 27 Mart yerel seçimlerinde Kürt ulusal güçlerinin önemli bir bölümünün içine düştüğü durum, bu oldu.

Aslında yurtsever güçler, yerel seçimler konusunda çok önceden başlayarak ortak bir politika saptamalıydılar. bunun için zaman zaman çabalar oldu. Ama açıkça Yurtsever kamuoyunun da izlediği gibi, PKK yönetimi ve PKK'nın politikalarını benimseyen Kürt yurtseverleri, seçimler sürecinde politikalarını tek başına saptadılar ve sonuçta, yaptıkları yazılı açıklamada "Kürdistan'da PKK, ARGK ve ERNK'nın mutlak otoritesi söz konusudur. Herkesi bu otoriteye ve onun politik tavrına uymaya çağırıyoruz." deyip çıktılar. Bu otoriteye uyanlar yurtsever, uymayacaklar da hedef olarak ilan edildi. Çeşitli vesilelerle bu tutumun doğru olmadığını yazdık, söyledik. PKK'nın tavrını benimsemeyen yurtsever güçlerin saldırı hedefi ilan edilmesi yanlış bir tutumdur. Yurtsever hareket bundan çok zarar görecektir. Kanımızca daha çok da PKK zarar görecektir.

Ne ki, şu an yapılacak fazla birşey yok. Hatta bu makale elinize geçtiğinde, büyük olasılıkla seçimler yapılmış olacak ve Nusaybin, Cizre, Yüksekova, Diyarbakır, Lice gibi, yurtsever hareketin sembolü durumuna gelmiş birçok il ve ilçede, korucubaşları veya devletin sadık adamları belediye koltuklarına yerleşmiş olacak. Belediyeler, halkımızın özgürlüğünü engelleyen devlet çarkının bir parçası da olsa, bu sonuç çok acıdır. Oysa devletin tüm provokasyonlarına rağmen birçok şeyi önlemenin olanakları vardı. Şimdi gerillalar, artık sadece karakollara ve garnizonlara değil, şer odağı Belediyelere de saldırılmak zorunda kalacak. Oysa savaşta kuraldır; mümkün olduğunca hedef daraltılır, küçültülür. Bu taktik başarılı uygulandıkça, zafer daha yakın olur, daha az acılı olur.

28 Mart 1994 günü Kürdistan'ın onlarca yerleşim merkezinde yurtsever kürtler Belediye koltuklarına oturabilirdi. Böyle bir sonuç, Kürt hareketinin meşrutiyeti açısından büyük bir başarı olabilirdi. Bundan en fazla devlet korkuyordu. MGK'nun, Genelkurmay'ın günlerce üzerinde telaşlı toplantılar yaptığı konu buydu, Nasıl bunu engelleyeceklerdi?!

27 Mart Yerel Seçimleri ve Devletin "Koruculaştırılmış Kürdistan Politikası"

Türk devletinin saldırı politikası üç noktada somutlanıyor. *Kürt Hareketinin yığınsallaşmasını önlemek, yurtsever güçlere meşru ve yasal zeminleri kapatmak: Kürt sorununun entemasyonalize olmasını engellemek; gerilla hareketini askeri olarak çözmek.* Bunlara kısaca değinelim.

Devlet, Kürt sorununun uluslararası bir soruna dönüşmesini engellemek için, Kürt hareketinin Türkiye'nin bir iç terör sorunu olduğu tezini ileri sürüyor. Uluslararası ve bölgesel konjonktürden ve Kuzey Kürdistan Hareketinin içinde bulunduğu durumdan kaynaklanan nedenlerle, Türk devleti bu tezini büyük ölçüde dünyaya anlatabiliyor. Almanya ve Fransa'da PKK faaliyetleri yasaklanınca, Babilî basınında çıkan yorumlar, haber ve başlıklar hatırlardadır. Şu bir gerçek, haklı veya haksız bunun tartışması başka bir konudur, dünya, bölgede "de facto" bir örgüt durumuna gelmiş olmasına rağmen, PKK'yla bir ilişkiye yanaşmıyor. PKK önderliğinin de, görünen kadarıyla uluslararası konjonktüre uyan yeni politikalar geliştirme diye bir niyeti yok.

Devletin askeri faaliyetleri ortadadır. Devletin bütçesinin yarısı milli savunmaya, Milli Savunma bütçesinin yarısına yakını Kürdistan Savaşı'na harcamıyor. Örtülü ödenek-

ler ile diğer bakanlıkları bütçelerinden yapılan aktarmalar hariç. Neredeyse, Kürdistan dağlarında bir gerillaya rastlasalar, onun için hemen f-16'lar havalandıracaklar; bir gerillaya bir sorti. Asker, polis ölüyor, ama öyle görülüyor ki, devlet savaştan ve savaşın sürmesinden memnun. Savaş oldukça Kürt Hareketini "terörist" gösterme politikasını daha rahat sürdürecektir. Yine savaş sayesinde, ta Özal döneminde çerçevesi belirlenen Kürdistan'ı boşaltma, Kürt nüfusu Batı'ya göçe zorlayarak asimilasyonu hızlandırma politikasını hayata geçiriyor. Hatta bir dönem sonra, Kürdistan'da Kürt nüfusu azınlığa düşürerek, Kürtlerin, tarihi ve politik bakımdan nüfus çoğunluğuna dayalı toprak parçası iddiasını tartışmalı hale getirmek istiyor. Bu tehlike, belki bugün değil, ama önümüzdeki on yılda ciddi bir soruna dönüşebilir.

Üçüncü sorun, ulusal hareketin yığınsallaşmasını önlemek yasal ve meşru zeminleri Kürt yurtseverlerine kapatmak. Devletin en çok başının dertte olduğu alan, legal siyasi ve demokratik zemindir. Kürt yurtseverliğinin daha geniş yığınları sarması, resmi güçleri telaşlandırıyor. Bu, sorunun can damarını oluşturuyor. Farklı mücadele alanlarını, yöntem ve araçlarını birbirinden koparmak doğru değil. Ama bazı alanlar var, çoğu ke-re belirleyici özellik taşıyor. Kuzey Kürdistan hareketi için şu sıra legal alan bu özelliktedir.

1989'dan beri, devletin başı Meclis'teki bazı Kürt Milletvekilleriyle derttedir. Kürtleri SHP'den dışladılar, önlerine "HEP belası çıktı", HEP'i ittifak yoluyla yeniden içlerine almaya çalıştılar. Bu kez önlerine halkın seçilmiş 18 temsilcisi çıktı, Üstelik bunlar da, İstanbul'dan, Bursa'dan seçilip gelen değil. Hepsisi Kürdistan'dan. HEP'i kapattılar, bu kez DEP çıktı. DEP'i siyasi olarak etkisizleştirmek için ne gerekliyse yaptılar, yapıyorlar. Cudi'deki. Herkol'daki gerillanın üzerine F-16'yı gönderiyorlar. Hergün onlarca sivil ve gerilla hunharca katlediliyor. kimseden tın çıkmıyor. Kimisi ses çıkarmak istemiyor; kimisi devletin "teröre" karşı mücadelede hakkı vardır diyor. Genelkurmay o kadar rahatsız değil. İçten ve dıştan ciddi bir baskı gelmiyor.

Genelkurmay, Cudi'ye, Zelê'ye bombayı yağdırıyor. Ama Dikmen yokuşundaki TBMM üzerine F-16 uçurtmıyor. Oysa içerden ve dışardan gelenler, TBMM kulislerinde, milletvekili odalarında Kürdistan'daki vahşet hakkında somut bilgiler ediniyor. DEP'in Necatibey Caddesi'ndeki binasına bombayı koyduruyor. Ama bu, daha çok kendisine dönüyor. Başkentte muhalefetteki bir partinin genel merkezini koruyamayan devlet görüntüsü dünyaya yayılıyor. Özetle neresinden bakarsanız bakın, şu sıralar devletin başı en çok legal zeminle dertte. Yine legal zemin, Kürt hareketini geniş yığınlara ulaştırıyor. Legal zeminden ne kadar ustaca yararlanabildiğimiz veya bu konuda yapılan hatalar bu makalemizin konusu değil işaret etmek istediğimiz bu alanın önemi ve etkisidir.

Diğer partilerden veya bağımsız olarak seçilmiş 14 Belediye Başkanı, sonradan DEP'e geçtiler. Devletin DEP üyesi Belediye Başkanların çoğunu görevden aldığı, gö-zaltına alıp onlara işkence ettiği biliniyor. devlet, 14 Belediye Başkanına tahammül gösteremedi.

Şöyle bir düşünelim. 27 Mart yerel seçimlerinde iyi bir politikayla Kürdistan'ın çok sayıda il ve ilçesinde DEP üyesi olan veya olmayan onlarca yurtsever Kürt Belediye Başkanı seçiliyor.. Ulusal kimliklerine sahip çıkan, bölgelerinde Kürt yurtseverliğinin ve demokratikleşmenin öncülüğünü yapan Belediye Başkanları.. İşte devlet bu tehlikeyi gördü. Bunu önlemenin yollarını aradı. Kuşkusuz birinci hedefi, PKK ve PKK'ya sempati duyan kadrolardı. Ama devlet, aslında yapabilirse hiçbir yurtseverin seçilmesini istemiyor, politikasını da öyle belirledi ve uyguladı. Kontrayı, itirafçıyı, özel timi, korucuyu,

bütün güçlerini harekete geçirdi. Devlet, daha doğrusu devlet içindeki asıl devlet, Kürdistan'da son beş altı ayda, tüm siyasi cinayetleri açıkça azmettirdi, kimilerini direkt kendi maaşlı memurlarına yaptırdı. Kürdistan hiçbir zaman bu yoğunlukta terörize edilmemiştir.

Bazen dünyanın tavrı, sizin tavrınızın ne olması gerektiğini çok net belirleyebilecek tezat bir doğruluğu içinde barındırabiliyor, 27 Mart yerel seçimlerinde böylesi ilginç bir tezatlık ortaya çıktı. Türk devletinin Kürt düşmanı politikaları açısından düşünüldüğünde, devletin geliştirdiği politikalar son derece isabetlidir. Tersini Kürt yurtsever güçleri yapabilseydi, bu tutum da Kürt yurtsever hareketi için alabildiğine isabetli olurdu.

Devlet, Kürdistan'daki 433 belediyenin korucubaşları veya tümüyle kendilerine bağlı unsurların yönetimine geçmesini hedefledi. Bunun her türlü hazırlığını yaptı, bunda hemen hemen "başarılı" da oldu.

Özetle Türk devletinin politikası, Kürdistan'ı, salt 40 bin dolayında silahlandırılmış korucularla değil, yerel yönetim teşkilatlarıyla ve diğer tüm kurumlarıyla bir bütün olarak koruculaştırmaktır! 1978'lerde yurtseverliğin kalelerinden biri olan Siverek'in başına ne geldiyse, Kürdistan'a da bugün aynı akıbet yaşatılmak isteniyor. O günler koca 60 bin nüfuslu Siverek, 2 yıl içinde boşaldı ve "tırşıkçı"ların at oynattığı, yurtseverlerin ve dürüst insanların geceleri dışarıya çıkamadığı, çarşıda pazarda dolaşamadığı bir "hayalet şehrine" döndü. Yurtsever güçler uyanık olmalıdır: Kürdistan "hayalet bölgesine" çevrilmek isteniyor.

Seçimden Çekilme ve Yerel Yönetim Mevzilerini Terk Etme Tavrı Kaçınılmaz Mıydı?

Yalnızca son birkaç haftadaki verilere dayalı bir değerlendirme yapılırsa, seçimden çekilme tavrını haklı gösterecek hayli gerekçeler var. Ankara'daki Genel Merkezi'ne güpegündüz bomba konulan; Genel Sekreterine, karakoldan 100 metre uzaklıktaki evinde baskın yapıp kurşun yağdırılan; milletvekilleri anti-demokratik yöntemlerle tutuklanan; üyeleri ve aday adayları hunharca katledilen; teşkilat binaları saldırılara uğrayan bir partinin seçim yarışına katılabilmesi zordur. Bu anlamda, devlet sistemli biçimde DEP'i adeta seçimden çekilmeye zorlamıştır. Belki, direkt seçimden çekilmeye zorlamak devletin amacı değildi, ama DEP'i etkisizleştirmek için herşey yapıldı. Bunun için, DEP'ten ve DEP dışında aday olan yurtseverlerin seçime girmesi çeşitli şekillerde engellenmeye çalışıldı.

Kuşkusuz devletin bu tutumu teşhir edilmelidir.

Diğer yandan, kanımızca, DEP yönetimi, Kürdistan'da devletin yerel yönetimleri koruculaştırma planını zamanında göremedi; ya da bu kurumlara anlayış olarak yetefli önemi vermedi. Bu mevzileri koruculara terk etmeme önünde yeterli önlemi almadı. Oysa, çok önceden, bir "Yerel Yönetimler Planı" hazırlanabilir ve DEP üyesi olsun olmasın tüm Kürt yurtseverleriyle konuyu tartışıp, geniş katılımcı bir ön hazırlık yapılabilirdi. Bunun işaretlerini görmedik.

Politik bakımdan iyi bir ön hazırlıkla kamuoyunun önüne çıkılmalıydı. Belediye Başkan adayları, bizzat seçim bölgelerinde yurtseverlerin ve yığınların görüşleri alınarak tespit edilmeliydi. Seçim çalışmaları için dış dünyadan destek aranmalıydı. Böyle bir seçim faaliyeti yürütülseydi hem geniş yurtsever güçler DEP çevresinde kenetlenirdi, hem de devlet o kadar kolay DEP'in üzerine gidemezdi. Böyle bir hazırlıktan sonra Kürdistan'ın çok sayıda il ve ilçesinde, herşeye rağmen Belediye Başkanlığı seçimleri kazanılırdı. DEP Genel Başkanı Sayın Hatip Dicle, böylesi başarılı bir seçim kampanyasıyla

çok sayıda yerel, yönetim mevzisini kazanabilseydi, bu bir Tuzla olayında yaptığı açıklamayla, Kürdistan'daki kirli savaşa dikkat çekip yurtsever harekete vermek istediği soyut moral destekten bin kat daha fazla somut katkıda bulunmuş olurdu.

Ne ki, bu yöndeki görüşler, reformist ve birkaç belediye uğruna özgürlük mücadelesinin siyasi özünü boşaltma ve hareketi devlete peşkeş çekme olarak değerlendiriliyor. Oysa yerey yönetimlerin önemini kavramamak, önümüzdeki yıllarda hepimize büyük zararlar verecek, bunun acısını en çokta Kürdistan'daki halk yığınları çekecektir.

Şunu da söyleyelim. Devlet şimdiden 1996 genel seçimlerinde, kıyıda köşede kalmış son birkaç yurtsever Milletvekilini de kapı dışarı etmenin planlarını hazırlıyor. Çünkü kendilerine boyun eğmemiş tüm dürüst insanlardan rahatsızdır.

Mart Yerel Seçimleri, meşruiyetini yitirmiştir, tartışmalı bir duruma gelmiştir. Bu seçimin sonuçları ne olursa olsun, halkımızın iradesini yansıtmıyor. Birkaç yurtseverin, seçimleri kazanması da seçimin genel niteliğini değiştirmeyecektir. Ancak bu, kazansın veya kaybetsin seçime giren yurtsever adayların, "hain" olduğu anlamına gelmiyor. Çünkü Kürt Hareketi, seçimlerle ilgili, maalesef genel ulusal bir tavır belirleyememiştir. Her örgüt, tavrını bağımsız saptamış ve bunu uygulamaya çalışmıştır. 1991 Genel Milletvekili seçimlerinde bugünkü DEP Milletvekilleri, SHP listelerinde seçime girdiklerinde, bu tutumları nasıl "ihanet" olarak değerlendirilemezse, koşullar tümüyle aynı olmasa bile, bugün diğer partilerden aday olan yurtseverlerin tutumu, asla ihanet değildir. Belirleyici olan devletin anti-Kürt planlarına alet olmamaktır.

Bu adaylara düşen görev, kendileri katılmış olsa bile, seçimlerin DEP'e uygulanan baskılar, Milletvekillerin dokunulmazlığının kaldırılması, Kürdistan'da süren baskılar açısından demokratik olmadığı ve Kürt halkının özgür iradesini yansıtmadığını belirtmeleridir. Bu düşüncelerini iç ve dış kamuoyuna yansıtmalıdırlar. Seçimlere katılmış bir Belediye Başkan adayının veya kazanmışsa, Belediye Başkanı'nın seçimlerin anti-demokratik özelliğini vurgulaması çok daha inandırıcı ve etkilidir. Kürdistan'ın seçilmiş Belediye Başkanları, özellikle ve çok acil olarak Milletvekillerine sahip çıkmalıdırlar. Devletin Kürdistanı koruculaştırma ve militarize etme planlarını kitlelere anlatmalıdırlar. Tek tük de olsa, Kürdistan'da seçilmiş yurtsever B. Başkanlarına önümüzdeki dönem ciddi görevler düşüyor.

Günün Görevi Legal Mevzilere Sahip Çıkmaktır!

DEP üyesi Milletvekillerinin dokunulmazlıklarının kaldırılması olayında da görüldüğü gibi, Türkiye Cumhuriyeti'nin şu anki asıl hedefi, yurtsever Kürtlerin elinden legal mücadele olanaklarını almaktır. Özgür Gündem ve diğer tüm Kürt basını engellenmek isteniyor. Kürt Enstitüsü, MKM, Kürt Vakfı, Kürt Hak ve Özgürlükler Vakfı başta olmak üzere, Kürt yurtseverlerinin kurduğu dernek ve vakıfların çalışmaları engelleniyor. Birçoğunun kapısına kilit vurulmuştur. Kürt sorunu üzerine yazan-çizen yazarlara, bilim adamlarına görülmedik baskılar var. Sayın İsmail Beşikçi ve Fikret Başkaya hapisteler. Legal alanda çalışmış birçok kişi, ceza tehditleriyle yüz yüze. Bazıları, işkence uygulamalı gözaltı ve uzun yıllar sürecek "hapis misafirliği"ndense yurtdışına çıkmayı tercih etmek zorunda kaldılar.

Ülkeden aldığımız bilgilere göre, devlet son birkaç ay, havadan bombalamalar dışında, gerillalara karşı pek kapsamlı kara hareketleri yapmıyor. Dağlarda enerjisini harcamıyor. Bunun yerine, tüm güçlerini il ve ilçe merkezlerine kaydırmış bulunuyorlar. Şehirleri yıldırıma çalışıyorlar. Bununla bir yandan gerilla hareketinin şehirle bağlantılarını koparmaya çalışıyorlar. Diğer yandan yerel seçimler ve legal mevzileri engelleme

planlarını uyguluyorlar. Öyle ya, dağlarda seçim yapılmayacak! Günlük gazete de dağlarda çıkarılamaz. Uluslararası güçlerin itibar ettiği seçilmiş halk temsilcileri de dağlarda değil, Millet Meclisi'nde, şehirde bulunuyorlar.

Devletin bu sinsi planından da görülüyor ki, şu anda ana hedefleri legal alan ve araçlardır.

Kürt yurtsever güçlerinin de şu anki dönemsel en başta gelen görevleri, legal alana ve araçlara sahip çıkmak olmalıdır. Kürdistan şehir ve kasabalarını, koruculara ve devlet işbirlikçilerine terk etmemektir. Kürdistan şehirleri giderek, ulusal harekette belirleyici bir konum kazanıyor. Bu mantıklı bir gelişmedir. Tarihte hep böyle olmuştur: Medeniyetin ve politikanın merkezleri daima şehirler olmuştur. Ulusal kurtuluş süresinde de, devletleşme ve demokratik kurumlaşma yine şehirlerin kurtulmasından sonra mümkün olmuştur. Kürt tarihinde, bunu doğrulayan örnekler çoktur. Mahabat Cumhuriyeti, Mahabat'ta Çarçıra'da ilan edilmiştir. Güney Kürdistan'da 1971 Otonomi Antlaşması Bağdat'ta imzalanmış, Kürt Federe Devleti ise Hewler'de ilan edilmiştir. Bir gün şu veya bu biçimde, Türkiye'de Kürt halkı bir anlaşma imzalama aşamasına gelirse, bu da Ankara ve Diyarbakır'da olacaktır. Tüm bu sözlerle, dağların mücadeledeki rolünü küçümsemek istemiyoruz. Dağlar, Kürtler için daima özgürlüğün kucaklandığı Kürt kadınına, ihtiyarına, çocuğuna, peşmergesine kanatlarını gerdiği bir yer olmuştur. Ama uluslaşmanın, kültürü geliştirip zenginleştirmenin, devletleşmenin ve özgürleşmenin merkezi şehirlerdir.

Sonuç Olarak

* Dokunulmazlığı kaldırılmış Milletvekillerine her düzeyde sahip çıkılmalıdır. Bu tavır, seçemenin seçtiğine sahip çıkmasıdır. Diğer bir deyişle bireyin kendi seçme hakkına sahip çıkmasıdır.

* Kürt basınıyla dayanışma gösterilmelidir.

* Kürt demokratik kurumları korunmalı, yenileri kurulmalıdır.

* Kürtçe ve Türkçe dilinde yayın yapacak radyo ve televizyon kurulması için çaba gösterilmelidir.

* Kürt aydınları ve politikacıları, onların tepkileri ne olursa olsun, etkili Türk ekonomik, politik, kültürel, sosyal kurumlarını, sermaye çevrelerini, önemli şahsiyetleri ziyaret etmeli ve Kürt sorunu konusunda diyalog arayışına girmelidirler.

* Kürt aydınları ve politikacıları, yurt içinde ve dışında, devletin ırkçı ve şiddete dayalı politikasını teşhir edecek sivil birgirişim kampanyası başlatmalıdırlar.

* Kürdistan'da şehirlerde siyasi cinayetlere karşı pasif sivil direnme hareket biçimleri bulunup geliştirilmelidir. Şu anda 1990-91 yılında var olan, kitleleri barışçı hareketlere çekme olanakları da alabildiğine azalmış olmasına rağmen, bu yöntem zorlanmalıdır.

Kürdistan'da toplumun içine düşürüldüğü şiddet ortamında, sivil ve barışçı mücadele yöntemlerini tartışmanın zor olduğu biliniyor. Bu satırları okuyan birçok "savaş tamtamcısı"nın bıyık altından küçümseyici gülücüklerine de muhatap olunacaktır. Ama, Kürdistan'da yıkımı, zorla göçü ve siyasi cinayetleri durdurmanın; toplumdaki iç gerilimleri belli ölçüde gevşetmenin; hatta tarlasından, bahçesinden kopan, birkaç baş hayvanını satıp şehir varoşlarına göç etmek zorunda kalan, karnını doyuracak bir iş-güç bulamayan nüfusun büyük çoğunluğunun önümüzdeki bir iki yıl içinde açlık tehlikesiyle karşı karşıya gelmesi istenmiyorsa, şiddet ve gerilim yerine özellikle şehirlerde yumuşama politikasını hayata geçirmek gerekir. Kürdistan ulusal hareketi, böylesi bir politikaya yönelmelidir.

PIRSA BAKÛRÊ KURDISTANÊ BER BI ENTERNASYONALİZMBÛNÊ (NAVNETEWÎBÛNÊ) DIÇE, GELO EM KURD LI ÇI GONAXE NE?

Di van rojên dawiyê de, girêdana rûdanên siyasî yên li ku Tirkiyê qewimîn û biryarê parlamentoya Ewropayî û dewletên Ewropayê, navnetewîbûna pirsê Bakûrê Kurdistanê dîsa tê mûnaqêşe kirin. Di van mûnaqêşan de aliyên rast û objektîv jî hene; lê aliyên ne objektîf û bi mûbalaxa jî hene. Ji bo vê yekê bi kurtî be jî ez dixwazim li ser vê pirsê rawestim.

Di navnetewîbûna pirsê Bakûrê Kurdistanê de du aliyê bingehî hene. Aliyek, xebata Kurdên Bakûrê Kurdistanê ye. Aliyê din jî, statûya Dewleta Komara Tirkiyeyê ye. Wek tê zanîn, di van 20-25 salên dawiyê de tevgera Bakûrê Kurdistanê ji gelek aliyên ve pêş dikeve û roj bi roj jî, hem di şertên netewî de û hem jî di şertên navnetewî de bi rastî û şaşiyên xwe, xwe dide mûnaqêşe kirin û gora sewiyaya xwe jî mewziya qezenc dike. Dewleta Komara Tirkiyê jî, bi kirinên xwe yên ne demokratîk û hevgerêdaniya xwa ya Ewropayê û Emerîkayê, bû sedem ku pirsê Kurd ber bi navnetewîbûne biçê.

Aliyekî din jî heye, ku ew aliya jî gelek girîng e. Ew jî, hilweşandina sîstema sosyalîst û piştî vê rûdanê hin zêdetir aktîftirbûna sîstema rojava ye. Piştî rûdana hilweşandina sîstema sosyalîst; di pirsê eqalîyetan (hindîkayan), mîletan û mafên mirovî de perspektîveke nû heta ser dinyayê û di van perspektîvan de jî, Ewropa û Emerîka di dereca yekemîn de bûn xwediyên pirsê.

Ez naxwazim ji ser pêşveçûna Tevgera Bakûrê Kurdistanê û rewşa wê ya di şertên navnetewî de rawestim. Lewra, kêma û zêde em hemî Kurd bi rengekî jî vê pirsê agahdar in: Em di vê qadayê de kêmasiyên xwe jî û tiştên xwe yên baş jî gerek baş şirove bikin.

Aliyê girîng, rewşa Dewleta Komara Tirkiyê ye.

Tirkiyê xwe beşek ji Sîstema Rojava hesab dike. Ji bo vê yekê jî endamê gelek platformên rojava û navnetewî ye. Di bin gelek peymanên navnetewî yên hevdem û demokratîk de jî îmza Dewleta Komara Tirkiyê heye. Dema ku wisa bû, ji bo Tirkiyê hevgerêdaniye-

ke navnetewî ya xurt û diyar hatiye holê: Dewleta Komara Tirkiyê bi xwe jî hewl dide ku vê hevgerêdaniya xwe xurttir bike û ji bo vê jî dixwaze bibe endamê Yekîtiya Ewropayê.

Ji bo vê yekê jî, Dewleta Komara Tirkiyeyê gerek gora vê hevgerêdanên navnetewî jî xwe rêxe, sistema wê hevgerêdanê û pivanên wan platformên ku ew tê de endame û pivanên peymanên îmzakirî bimeşîne û bixe jîyanê.

Çi ye ew sistema qebûl bike û pivanên bimeşîne? Ew sistema ku ji aliyê Dewleta Komara Tirkiyeyê ve ji bê qebûl kirin, sistema demokratîke û rejima demokrasî ye. Dema ku dewletek sistema demokratîk qebûl bike û bi serê xwe be (ku di şertên îro yê dinyayê de ne mûmkin e, wê demê ew demokrasîyê dikare gor çand û keyfê xwe bimeşîne!!). Lê, dema ku dewletek di nav hevgerêdanekê de be, gerek pivanên giştî yê wê hevgerêdanê yê demokratîk qebûl bike û bixe jîyanê. Yanî, Dewleta Komara Tirkiyê gerek di sewiya, norm û rasyonelên Emerîka û Welatên Ewropayê de sistema demokratîk qebûl bike û bimeşîne.

Wê demê yanî di sistema demokratîk de jî, mafên mirovî, mafên millet û eqalîyetan girîng dibin. Ew rastiya jî bo Dewleta Komara Tirkiyê jî derbas dibê. Ji bo vê yekê jî Tirkiyê, gerek jî mafên mirovî re gora standartên demokratîk yê cihanî hûrmet bike; azadiya fikrî û rêxistinî pêk bîne. Ji bo ku millet û eqalîyetên ku li Tirkiyê dijîn, xwe ji aliyê çandî, civakî û siyasî ve pêj bixin, imkân çê bike û rê bide pêşketina wan.

Lê hezar mixabin, ji bo ku Dewleta Komara Tirkiyê van şertan pêk nîne, ji bo vê yekê jî ji aliyê dost û mûtefik û hevgerêdanên xwe ve, zor lê tê kirin.

Di van demê dawiyê de, hem piştî ku PKK li Elmanyayê û Franseyê hate qedexe kirin û hem jî piştî ku mafên nemehkemekirina mebûsên DEP'ê jî wan hate girtin, Dewletên Ewropayê û Parlamentoya Ewropayê jî Tirkiyeyê xwast ku Tirkiyê şertên rêjima demokrasîyê pêk bîne û girêdayî peymanên navnetewî yê ku Tirkiyê jî îmzakirî pirsê Bakûrê Kurdistanê çareser bike. Bi vî awayî pirsê Kurd jî bo ku navnetewî bibe gaveke din hate avêtin û berpirsiyariya Tirkiyê jî hat diyar kirin.

Ji bo vê yekê bîr û reyên partiya Sosyal Demokrat ya Elmanyayê (di destpêkê de partiyên din yê Elmanyayê, ku partiyên li ser hukûmetê ne jî îmza kiribûn) û biryara Parlamentoya Ewropayê balkêş e û bi giştî jî bîr û reyên dewletên Rojava û Emerîkayê jî diyar dîkin.

Ew bîrûrey û biryar çî ne em bi giştî li wan mêze bikin.

Partiya Sosyal Demokrat ya Elmanyayê di destpêkê de, endîşeyên xwe yê li ser bûyerên li "Rojhilatabaşûra Anadolîyê" ku ew bûyeran li Ewropayê jî rû didin diyar dike û pêşniyarên xwe rêz dike. Di van pêşniyarên xwe de beşek daxwaz jî bo PKK'ê dike û beşekî mezin jî ji bo Dewleta Tirk in. Di destpêkê de daxwazên Ji PKK'ê tên kirin rêz dibin û dû re jî yê din. Daxwaz bi xetên giştî ew in:

1- PKK, gerek li Elmanyayê û Tirkiyeyê dev ji karên xwe yê terorê berde.

2- Ew siyaseta ku Tirkiyê bes dixwaze bi rîya hêza leşkerî PKK'ê tasfîye bike,

encamekî nade; girêdayî vê siyasetê îhlalkirina mafên mirovî, şewitandina beşek gund û bajarên Kurd jî nayê qebûl kirin.

3- Dewleta Komara Tirkiyê ji bo ku endamê Konseya Ewrûpayeyê û jî bo di bin Peymana ku Tade Nayê kirin de teref e, ji bo vê yekê gerek dev ji tade û zulmê berde.

4- Dewleta Tirk ew çekên di çerçawa NATO'yê de wek alîkarî têdayinî Tirkiyeyê, bes jî bo parastina Tirkiyeyê dikare bi kar bîne. (Yanî ew çekan li hemberî Kurdan nayê bi kar anîn).

5- Bingeha bûyerên terorê, çaresernebûna pirsra Kurd e. Ji bo vê yekê jî gerek ozerklik a çandî û mafên îdareya mehelli ya Kurdî gerek bê dayîn.

6- Dewleta Komara Tirkiyeyê, gerek gor pîvana laîsîzmê gerek din û mezhebên henî biparêze û ji bo vê yekê temînatên qanûnî çê bike.

7- Gerek Meclîs û Hukûmeta Tirk, pêwîst e ku bi ew rêxistinên ku dixwazin mafên millî, demokratîk û meşrû ku dixwazin bi riya demokratîk qezenç bikin re, diyalogê dest pê bike.

8- Pêwîst e ku hemû partî bi azadiyeke fireh beşdarî hîlbijartinên herêmî bibin.

9- Ji bo ku di Anadolîya Rojhilat de ew herêmên Kurdî yên paşve manî bîn pêş xistin, alîkarî jî pêwîst e.

Parlamentoya Ewrûpayê jî, di destpêka Adara 1994'an de biryar girt ku pirsra Kurd li Tirkiyê di çerçawa mafên ozerklikê de çareser bibe û ew biryara ku derheqa mabûsên DEPê de hatiye girtin jî holê rabe û mebûsên DEPê serbest bîn berdan.

Bi kurtî dewletên Ewrûpayê ji Dewleta Komara Tirkiyê daxwaz dike ku ew sîstema demokratîk bimeşîne û di wê çerçewê de jî pirsra Kurd çareser bike û mafên mirovî biparêze. Wek min li rêzên jor jî behs kir, dewletên Ewrûpayê vê ceseretê, ji hevgirêdanên Tirkiyê digrin. Ji bo vê yekê jî, Dewleta Komara Tirkiyê jî di nav zehmetiyên mezin de ye.

Ber bi çûyina navnetewibûna pirsra Kurd de rewşa me Kurdan ji pîrr vê yekê xebat dikin, gerek em jî xwe girêdayî pivanên hevdemî yên dinyaya Rojava bibin. An jî bi awayekî din em bibêjin, dema ku em daxwaz bikin ku pirsra Kurd bibe pirseke navnetewî û ji bo çareserkirina pirsra Kurd Dewletên Ewrûpayê, Amerika û dewletên dinyayê yên din, hewl bidin û mûdaxele bikin; wê demê ew dewletan jî, ji me Kurdan, wek ji Dewleta Tirk tiştan dixwazin, ji me jî dixwazin.

Ji bo ku em Kurd ji gelek aliyan ve, pêşber nayên qebûl kirin, li ser me Kurdan daxwazên dewletên Rojava bîn ne diyar in. Lê, di pêşerojan de ewê diyar bibin. Pêwîst e, ku em Kurd ji vî tiştî re amade bin û gora wê jî, em xwe ji nû ve organîze bikin.

Di şertên iro de, dewletên Rojava û Amerika ji me Kurdan daxwaz dike ku em metodên terorê bi kar naînin. Yanî, Kurd, zarokan, pîrekan nekûjin û he-defên sivil nedin û bi metodên terora ferdî têkoşîn nedin. Ji bo vê yekê, em

Kurd amade ne, ku em metodên xebata xwe ji çav derbas bikin.

Gelo dema ku em Kurd ji wan dewletan tiştan daxwaz dikin, em ji bo daxwaza van ji amade ne, an na?

Dîsa dema ku em dixwazin pirsra me bibe pirseke navnetewî û Amerîka û Dewletên Ewrûpayê zorê bidin Dewleta Komara Tirkiyeyê; wê demê wan dewletan mûttefik qebûl bikin, an ji wek heta îro ku me ew dijmin qebûl kirine, emê di wê rê de bimeşin?

Dema ku me xwe ji Rojava re mûttefik qebûl kir, an ji me biryar da ku emê bibin beşekî rojava, wê demê emê sistema demokratîk û an jî sistema otorîter qebûl bikin? Heger em sistema demokratîk hîlbijêrin, ew ji tê wê maneyê ku emê plûralîzma siyasî qebûl bikin, ji mafên mîrovî û ji azadiyên bingehî re xwedî derkevin. Gelo dema ku em izin nedin ku her Kurdek azadiya rêxistinî û fikrî bi kar bîne, wê demê emê çawa sistema demokratîk damezirînin?. Mîrov dikare pirsan zêde bike.

Lê tiştêkî vekirî heye, çawa ku Dewleta Komara Tirkiyeyê xwe beşek ji Sistema Rojava dihesîbine û encama wê ji mecbûre ku xwe girêdayî pivanên navnetewî yên demokratîk û peymanên navnetewî bibîne; dema ku ew berpirsiyariya nîne çih, xelk zorê dide wan; gerek em Kurd jî ji van re amade bin û ji îro de ji bo vê yekê xwe ji nû ve organize bikin, ji bo xwe çandiyaka siyasî û civakî ya nû çê bikin.

KUZEY KÛRDÎSTAN SORUNUN ENTERNASYONALÎZE OLMAYA YÛZ TUTTUĞU BİR AŞAMADA BİZ KÛRTLERİN KONUMU NE?

Kuzey Kürdistan sorunu, son yıllarda, uluslararası güçlerin dikkatini çeken ve çeşitli uluslararası platformlarda tartışılan bir sorun olmaya başladı. Özellikle de son dönemlerde PKK'nin Almanya ve Fransa devletleri tarafından yasaklanması; DEP milletvekillerinin Mart ayı başlarında dokunulmazlıklarının kaldırılması ve tutuklanması. Kuzey Kürdistan sorununu uluslararası planda daha bir güncel sorun hale getirmiş durumda.

Bu bağlamda, hem Kürt çevrelerinde ve hem de Türk liberal, demokrat ve anti-Kürt çevrelerinde Kürt sorununun enternasyonalize olması dile getiriliyor, çeşitli boyutlarıyla tartışılıyor. Kürt sorununun enternasyonalize olması konusunda özellikle Kürt çevrelerinde dile getirilen görüşlerde belirli doğrular olmakla birlikte, abartılı değerlendirmelerin olduğunu ve buna bağlı olarak, büyük beklentilere girildiğini de dile getirmeden edemiyorum. Türk çevrelerinin bu soruna ilişkin değerlendirmelerinde de, çok yersiz endişelerin taşındığına da işaret etmeden geçemiyorum. Bundan dolayı, bu sorun üzerine başka bir yönüyle eğilmek gerektiğini düşünüyorum.

Kuzey Kürdistan sorununu enternasyonalize olmasının nedenleri üzerine görüş belirtmeye geçmeden, Kürt sorunun uluslararasılaşmasının çerçevesini yansıtan iki belgeyi aktarmak istiyorum.

Bu belgelerden biri, PKK'nın Almanya'da yasaklanmasından sonra, Sosyal Demokrat Parti'nin inisiyatifi ile hazırlanan, iktidar partilerinin de imzaladığı ve Alman Federal Meclisi'ne sunulmak istenen, ama belirli bir aşamada Sosyal Demokrat Parti dışındaki partilerin imzaların çektiği belge, *ikinci belge*, DEP milletvekillerinin dokunulmazlıklarının kaldırılmasından sonra, Avrupa Parlamentosu'nun aldığı karar metnidir.

Bu iki metin, Batı Avrupa ülkelerinin doğrudan ve ABD'nin dolaylı görüşlerini yansıtmaması anlamında, hareket noktası sayılabilecek ilkeleri içeren metinler ve bir siyasi çözüm çerçevesi olarak da ele alınabilir, diye düşünüyorum. Yine öncesi dönemlerde, birçok Batı Avrupa ülkesinin ayrı ayrı ve Türkiye'nin üyesi bulunduğu uluslararası platformların Kürt sorununa ilişkin aldığı kararların da, bu metinlerde dile getirilen muhtevayı aşmadıkları, sıradan bir inceleme ile hemen saptanabilir.

Bu belirlemlerden sonra, bir konunun daha, hem de atlanmaması gereken temel bir konunun daha altının çizilmesi gerektiğini görüyorum.

Genel olarak Kürt ve özel olarak Kuzey Kürdistan sorununun uluslararası boyutlarından bahsedilirken dile getirilen metinlerin, Batı Avrupa ve ABD menşeli olduklarının gözden kaçırılmaması gerekir. Bu anlamıyla, dünyanın bugünkü koşullarında genel olarak Kürt ve özel olarak Kuzey Kürdistan sorununun enternasyonalize edilmesinden bahsedilirken; hukuksal ve siyasal anlamda, sorunun Batı Avrupa ve ABD boyutlarına ulaşmasından bahsedilmiş oluyor. Bu da, sosyalist sistemin çöküşünden sonra, Batı Avrupa ve ABD'nin, dünyanın varolan sorunlarının çözümünde en etkin, egemen ve belirleyici güç olarak ortaya çıkmaları gerçeğinden kaynaklanmaktadır.

Kuzey Kürdistan sorununun enternasyonalize (batılılaşmasını) boyutların göstermesi bakımından, ismi geçen metinleri, çarpıcı olan yönleriyle aktarıyorum.

Elbetteki hem Alman Sosyal Demokrat partisi'nin federal meclise sunmuş olduğu Kürt sorunuyla ilgili kararında, Türkler açısından talepler sırlanırken, Kürtler açısından PKK boyutunda da endişelerin ve önerilerin dile getirilmiş olması da; hiçte üzerinden atlanmaması gereken bir nokta olduğuda görülmelidir.

Alman Sosyal Demokrat Partisi Metni, Federal Meclise sunulmak üzere hazırlanmış bir metin olduğundan, o üslub ve biçime uygun hazırlanmış ve şöyle denilmektedir:

"Alman Federal Meclisi, artık Avrupa'ya sıçrayan Güney Doğu Anadolu'daki şiddet olaylarının turmanışını büyük endişe ile izlemektedir.

1- PKK'nin Türklere ve Kürtlere, turistlere ve Almanya'daki Türk ve Alman kuruluşlarına yönelik terör eylemlerini kınar.

2- PKK'nin insanlık dışı terör siyasetine derhal son vermesi çağrısında bulunur.

3- Alman Meclisi, Türk hükümetinin PKK'yı sadece askeri güç kullanarak dize getirmek isteyen siyasetinin bir sonuç getirmeyeceğini düşünmekte, bu siyasetle ilintili insan hakları ihlallerini ve birçok köy ile şehirlerin kısmen yakılmalarını onaylamamaktadır.

5- Türk hükümetine, Türkiye'ye NATO Savunma Yardımı ve Özel Silahlanma Yardımı çerçevesinde verilen Alman Silahlarını sadece ülke savunması için kullanacağı yolundaki taahhüdünü hatırlatır.

6- Şiddet olaylarının turmanışının sorunu çözmeyeceği, aksine insanların ıstıرابını arttıracığı ve bantşçı çözüm yollarını zorlaştıracığı görüşündedir.

7- Şiddet olaylarının kaynağının on yıllardır çözülemeyen Kürt sorununda yattığına ve bunun da Türkiye Kürtlerinden bugüne kadar kültürel özerklik ve yerel özyönetim haklarının geniş ölçüde esirgenmesine neden olduğu kanısındadır.

8- Gerek Türk kamuoyunda ve parlamentosunda, gerek ekonomi çevrelerinde Kürtlerle diyaloga daha çok hazır olma yönünde bir düşünce değişikliği olmasını memnuniyetle karşılamaktadır.

(.....)

10- TBMM ve Türk hükümetinden, Kürtlerin meşru haklarını zaman geçirmeden ve bantşçı yoldan kazanılmasını savunan bütün demokratik Kürt örgütleriyle yapıcı bir diyalog içine girmelerini acilen talep eder.

11- Önümüzdeki yerel seçimlerde mevcut bütün demokratik partilerin seçmen önüne

çıkma imkanına sahip olmalarını beklemektedir.

12- Türk hükümetini güvenlik durumunun elverdiği ölçüde Doğu Anadolu'daki az gelişmiş Kürt yerleşim birimlerinde daha iyi ekonomik ve sosyal yaşam koşulları sağlamaya katkıda bulunması için cesaretlendirir.

(.....)

14- DYP-SHP Koalisyonu'nun hükümet programında vaatedilen demokratikleşmeye yönelik, insan hakları alanındaki ve bununla ilgili olarak bizzat Türk hükümeti tarafından propagandası yapılan **Kürt Kimliğinin** yaşama geçirilmesi yönündeki önlemlerin uygulanmasını bekler"

Türk Basın ve bürokrat çevreler tarafından "Avrupa'dan Kürt Muhtarası" olarak nitelendirilen karar metninde söylenenler şunlar:

"-Avrupa Parlamentosu, bu hareketi (yani DEP milletvekillerinin dokunulmazlığının kaldırılmasını) Türk Hükümeti tarafından çoğulcu demokrasiye indirilen bir darbe olarak niteler ve kırar; parlamentolar derhal salıverilmesi talebinde bulunur.

- Türk Hükümeti'nin tek suçları Türkiye'de ağır askeri baskı altındaki Kürt Halkının çıkarlarını savunmak olan ve demokratik bir şekilde seçilmiş bulunan milletvekillerine karşı tavrını mahkum eder.

- Baskı politikalarının ve Güney Doğu halkının temsilcilerinin özgür ifade haklarının inkarının, sadece Kürt azınlık üyelerinin PKK'yi desteklemelerine yol açacağına işaret eder.

- Türkiye'deki Kürt halkının özerklik haklarının tanınması için Türk Hükümetine çağrıda bulunur.

(.....)"

Görüleceği gibi, uluslararası güçlerin ve özellikle de Avrupa ülkelerinin tutumu, Kürt sorununun, Türkiye devletinin sınırları içinde kültürel özerklik çerçevesinde, siyasi bir tarzda çözümlenmesini önermektedir. Aynı metinler, Kürtlerin de terör metodlarından uzaklaşmasını, demokratik yapılarıdaki örgütlerde barışçıl yollarda hak aramalarını gerekliliğini dile getirmektedirler.

Kuzey Kürdistan sorununun enternasyonalize olmasında iki temel ve bir yan etken olduğunu ileri sürmek, yanlış olmaz.

Bu etkenlerden biri, Kuzey Kürdistan hareketini ilgilendiren boyuttur. Kürt hareketinin kaydettiği gelişmeler ve ulusal-uluslararası düzeyde kazandığı mevzilerdir. Bu boyut üzerinde derinlemesine durmak istemiyorum. Bu konuda söylenecek, ama bilinen çok şey var.

İkinci bir neden, T.C. Devletinin uluslararası bağlantıları yapısallığıyla ilgilidir.

Bir yan etken: Sosyalist sistemin çöküşünden sonra, dünya öncülüğünün Batı'nın eline geçmesiyle birlikte; insan hakları azınlıklar, demokrasi, serbest piyasa ekonomisi ve milletler sorunundaki gelişmelerin, Türkiye üzerindeki belirli etkileri ve dünyanın parçalıktan kurtulup, bütünlüklü bir yapıya, "yeni dünya düzeni" denilen yapılanmaya doğru evrimleşmesidir.

Asıl belirleyici olan boyutu, yine T.C Devletinin kendi yapılanması ile ilgilidir. Bilinen bir doğru var: T.C. devleti, kendisini Batı dünyasının bir parçası kabul etmektedir. Uluslararası yapılanmasını da bu kabule göre sağlamaktadır. Bunun kendilerine özgü yaşam tarzlarını demokratik parlamenter sistem içinde özgürce tayin etmelerini benimsemiştir.

T.C Devletinin bu kabullerine ve Batı dünyasını tercih etmesine rağmen; Batı dünyasının, demokrasi, insan hak ve özgürlükleri konusundaki rasyonellerine uymaması; ilişkili bulunduğu devletler, üyesi bulunduğu kurumlar ve platformlar; imzaladığı uluslararası

antlaşmalar tarafından baskı altına alınmak; durumundadır. Bugün T.C için gündem de olanlar bunlardır. Bu yapılanma ve bu yapılanma gereği T.C devletinin karşı karşıya olduğu sorunların doğal sonucu: Bir anlamda ve aynı zamanda Kuzey Kürdistan sorununun da enternasyonalize olmasına kaynaklık etmektedir.

Bu gelişme, Kuzey Kürdistan insanı ve hareketi için sevindirici, olumlu bir gelişmedir. Ama, yeterli değildir. Bu gelişmenin yeterliliğe kavuşması ve bütünlüklü bir yapı kazanması; Batı tarafından Kürtlerin de dinlenir bir duruma gelmeleriyle olabilir. Bunun içinde, Kürtlerin ve Kürt Hareketi'nin enternasyonalize olması ve çağdaş-Demokratik dünyanın bir parçası haline gelmesi gerekir.

Bu noktada Kürtlerin ve Kürt Hareketi'nin karşısına çıkan soru/sorunlardan biri şudur: Kuzey Kürdistan Hareketi, geçmişte kendisini ideolojik, siyasal ve fiziki olarak sosyalist sistemin bir parçası görmekteydi. Yani dünyanın parçalanmışlığı karşısında, sosyalist sistemin yanında, Batı dünyasının karşısında yer alıyordu. Sosyalist sistemin çöküşünden sonra, Kürt Hareketinin belirli örgütsel öğelerinde ve kadrolarında değişiklikler olmasına ve belirsiz de olsa, yerini Batı'nın yanında, yani çağdaş ve demokratik sistemin yanında tayin etmesine rağmen; büyük bir kesimi ideolojik olarak tümünden bundan uzak olmakla birlikte, siyasal ve fiziki olarak ciddi bir belirsizlik yaşamaktadır. Bu bağlamda, bazı hallerde Batı'ya düşmanlık yapılmakta ve bazende Batı'ya karşı suskun kalmak yeğlenmektedir.

Kuzey Kürdistan Hareketi'nin enternasyonalize olmasından sonuçlar alınmak isteniyorsa, Kürt hareketinin dünyadaki yerini tayin etmesi gerekir. Bir yandan , Batı dünyasından medet umulurken, diğer yandan düşmanlık yapmak tutarlı ve milli çıkarlara uygun bir tavır olamaz.

Diğer önemli bir sorun, Kuzey Kürdistan Hareketi olarak geçmişte tümünden sahip olunan ve günümüzde halihazırda büyük bir Kürt kesiminin yapısal özelliği durumunda olan otoriter ilke ve özelliklerden vazgeçilecek mi? Demokratik Bir Sistem Benimsenecek mi? Eğer demokratik bir sistem benimsenecekse, siyasal çoğulculuğu teşvik edecek miyiz? Eğer siyasal çoğulculuk meşru görülecek ve teşvik edilecekse, bazı kesimerin örgütlenme ve düşüncelerini ortaya koyma özgürlüklerin önüne geçilmesi doğru mudur?

Yine çağdaş ve demokratik dünyanın bir parçası olacak; onunla uyumlu bir biçimde Kuzey Kürdistan sorununun aşamalı çözümüne katkıda bulunacaksak, mücadele metodlarımızda değişiklik yapacak mıyız? Batı dünyasının, Kürtler için terör dedikleri sorunun üzerinde duracak mıyız?

Bütün bu sorunlar atlanılarak, Kuzey Kürdistan sorununu enternasyonalize olmasından sonuç alınabilme yararcılığının, uzun vadede Kürt ulusal çıkarlarına hizmet etmeyeceğini bilmemiz gerekir diye düşünüyorum.

*Türk devleti
hiçbir zaman
yeni bir devlet
olmadı.
1939'daki
Adalet Bakanı
Bozkurt, "Türk
olmayanların sadece
köle olma hakkına
sahip olabileceklerini"
söylemişti.
Tam 55 yıl sonra
mecliste DEP'lilerin
dokunulmazlığı
kaldırıldığında
Coşkun Kırca
şunu söylüyordu:
"Türk olmayanlara
konuşma hakkı
yoktur."*

Ortadoğuda, Dünya ticaret alanında kullanılan ve şimdiye kadar bilinen en eski yollar Kürdistan'dan geçer. Şu anda bile İpek Yolu hâlâ kendi eski adıyla anılıp varlığını koruyor. Ve kara taşımacılığında, Arap ülkeleri ve Kürdistan'dan getirilip Türkiye'ye, Avrupa'ya dağılan petrol yine İpek Yolu kullanılıyor. Tarihte, Kürdistan'da bulunan İpek Yolu gibi diğer ticaret yollarını ele geçirmek için imparatorluklar, krallıklar, devletler çoğu kez karşı karşıya kalmışlardır. Çünkü bu hayati önemdeki yolları kontrolünde bulundurabilen güç, gücünü birkaç katına çıkarma anlamını taşıyor. Dünya teknik alanında ne kadar gelişme olmuşsa da diğer özelliklerindeki gözönüne aldığımızda, Ortadoğunun kalbi olma özelliği hâlâ Kürdistan'a özgüdür. Diğer taraftan petrol kaynaklarının büyük ölçüde Kürdistan topraklarında oluşu, tüm Dünyanın dikkatleri, ilgisini üzerine çekmesine yetmiştir. Verimli arazileriyle, ovasıyla ayrıca bir tahıl ambarıdır Kürdistan. Dağlık bölgelerinde ise Dünya tütünleriyle boy ölçüşecek derecedeki kaliteli tütünle, sayısız meyva çeşitleriyle, yeşilliğiyle, sularıya adeta bir cennettir Kürdistan. İşte Dünya milletleri, zenginlikleriyle, güzellikleriyle kendi ferah dünyelerini yükseltip ilerlerken, mutlu bir hayat sürerken Kürdistan'da tarihin ve kaderin bir cilvesi olarak tam tersi olmuştur. Kürdistanın bu zenginliği, verimli toprakları, jeopolitik önemi ve güzelliği, gücü olan her devletin imparatorluğun istilasına, saldırısına neden olmuştur. Bir bakıma denilebilir ki bu önemli toprak parçasına sahip olmak Kürt halkının başına bela olmuştur. Kürt topraklarında birkaç yüzyıldan bu yana hep siyasi istikrarsızlık, savaş ve kan olmuştur. Kürt halkı bir yana kendi toprakları üzerinde egemenlik kuran direkt düşman devletlerle savaşmak zorunda kalırken, bu topraklarda gözü olan diğer yabancı devletlerde çoğu kez karşı karşıya kalmış bazan sıcak mücadeleye bile giriştiği olmuştur.

Kürtlerin ayrıca, tarihte Dünya ve Ortadoğu Siyaset sahnesinde oynadıkları rol küçümsenmeyecek kadar önemli olmakla birlikte şimdiye kadarki raund'ların bir çoğunu kaybetmesinin altında çok farklı soru işaretleriyle, çok farklı nedenler gelmektedir. Ama henüz ne bu film bitmiştir nede; raundlar son bulmuştur. İşte bu uzun mücadele şeridinde finale gitikçe daha yaklaşıyor.

Dört parçadaki uzlaşmaz sömürgeci politikalar, Kürt halkının kendisini ifade etmesinde, siyaset yapmasında hep belirleyici olmuştur. Bazen dağa çıkarmış, bazen dağ başlarında masa kurdurtmuştur. Tabii ki bu tek taraflı bir etki sonucu değil bilakis tarafların zaman içinde karşılıklı olarak birbirle-

rine karşı askeri ve siyasi üstünlük sağlamaları sonucu olmuştur. Çünkü sömürgeciler hiçbir zaman, hak, hukuk, adalet kavramlarının bir zorlamasıyla ezilen halklarla hiçbir zaman oturmayı kendi çıkarlarına uygun bulmazlar. Ellerinden geldiğinde en ufak bir Kürt sesini bile büyük felaketler, büyük tahribler yaratarak cevap vermişlerdir. Tıpkı 1907 Baharında Kürt aşiret liderleri, ileri gelenleri (Bu toplantıya Barzanilerden Abdül-selam barzani katılmıştır.) Şeyh Muhammet Brifkaninin evinde yaptıkları bir toplantı sonrasında, Bab-ı Ali denilen Osmanlı merkezi yönetimine bir telgrafla Kürtlerin istemlerini bildirmelerinin Osmanlı yönetiminin seferberlik ilan etmesine sebep oluşu gibi. Bu telgrafta şu istemler yer alıyordu.

- 1- Kürt dilinin bütün Kürt bölgelerinde resmi dil olması
- 2- Öğrenim dilinin Kürtçe olması
- 3- Kürdistan'daki yönetici ve memurların Kürt olması
- 4- Devletin resmi dini İslam olduğundan İslam hukukunun uygulanması
- 5- Vergi sisteminin olduğu gibi muhafazası ancak toplanan paranın Kürdistan'da okul ve yol yapımında kullanılması.

İşte sadece küçük bir telgrafta yazıya dökülen bu istemler, Osmanlıların genel seferberlik ilan etmesine, Hamidiye alaylarıyla, takviye edilmiş ordusunun Kürdistan'da yağmalamaya, tahribe geçmesine yetmişti. Bu olay her ne kadar çoğu çevreler tarafından anlamsız bir hareket olarak değerlendirilmişse bile, bu bence ince bir noktayı da ele veriyordu. Bu nokta, Kürt diline, Kürt kültürüne giderek Kürt varlığına tahamülsüzlüğün noktasıdır. Ve bu gösteriler tahamülsüzlükte din-dinsizlik kavramları Kürtler açısından birşey ifade etmemiştir. İstemlerine karşı tavır değişmemiştir. Ve,

1- 19. yy. sonları ile 20. yy. başları Milliyetçi akımların hızla geliştiği Milli devletlerin çoklaştığı yıllardır. Kürdistanın I. Dünya savaşından önce Pers ve Osmanlılar tarafından ikiye bölünmüşlüğü,

2- İslamiyetin etkisiyle ümmet anlayışının bir bakıma benimsenmesi sonucu milliyetçilik rüzgarlarından az miktarda etkilenmesi,

3- Kürtlerde devlet geleneğinin büyük bir mazisinin olmayışı,

4- Siyasi birliğin ağaların ve şeyhlerin tavrına bağlı oluşu, ilişkilerin aşiretsel çerçevede kalması.

5- Her zaman Kürt halkının içinden çıkan ihanet şebekelerinin oynadıkları rol,

6- Ve başka çeşitli nedenler.

Asırlarca bu iki imparatorlukta, daha sonrada 4 devlette Araplarla, Farslarla, Türklerle yanyana yaşamayı zorunlu kıldı. Daha doğrusu onların egemenliklerinde yaşamayı getirdi.

19. yy'ın sonlarına gelindiğinde dünyadaki gelişmelere ayak uyulamamış, geri kalmış Osmanlı İmparatorluğunun kendisi yarı sömürge konumuna girmişti. İmparatorlukta her tarafta milli ayaklanmalar oluyor çatlaklar başlamıştı. Osmanlıların devlet düzeninde yaptıkları değişiklikler, ıslahatlar v.s bir yanda bazı çevrelerce ilerici atılımlar olarak değerlendirilirken, diğer taraftan hem Kürdistan'da yıkımın anlamı olmuştur, hemde kendisini batmaktan, yok olmaktan kurtaramamıştır.

Egemen devletlerin bu insafsızlığı ve vahşi denilebilecek hareketleri karşısında, boyun eğmez sert Kürt tipik özelliği her ne kadar derli toplu bir örgütlülüğe ve toplu bir di-

reniše geçemediyse, bölgesel ayaklanmalarıyla egemenlere rahat vermemiştir. Bu yapı, Kürdistanda egemenlik kuran devletlerin Kürtleri köleleştirme, herşeye eyvallah demeye mecbur edecek Politikalar geliştirmesine yol açmıştır. Bunlar çok çeşitlidir. Tarih ten ders çıkarmak ve günümüzle karşılaştırılıp geleceğe emin adımlarla ilerleyebilmek için bunları bilmekte, yazmakta (Bir çoğu değerli yazarlar buna işaret etmişlerdir) yarar görüyorum.

1858 de çıkarılan arazi kanunu bu yollardan biridir. Bu kanunla genellikle göçebe ve dağlarda yaşayan 'Asi, Kürt aşiretlerinin toprağa bağlı yerleşik yaşama geçtiklerinden, hem denetim altına alınmaları daha kolaylaştırılmış, hem sürülen arazilerden vergi adı altında büyük harçlar toplanmış, merkezi yönetimi ekonomik yönden daha rahatlatmış, hem de büyük bir asker kaynağının oluşmasına sebep olmuştur. Arazi kanunuyla dağlardan ovalara inen Kürt aşiretlerini bekleyen en büyük sürpriz 15 yıla varan askerlik süresiyle kısa zamanda Kürdistanda erkek nüfusunda büyük bir azalma olarak gelmiştir. Bu sırada Osmanlılar pek dağlarla uğraşmamışlardır.

Bazı Osmanlı sultanları ise Kürtlere çok değişik şekillerde yaşamışlardır. Sözcüleri Sultan Hamit. Sultan Hamit Kürtlerdeki isyan ateşini söndürmek için, baskının yerine dostluk ve din kardeşliği temalarını büyük ölçüde kullanmıştır. Din adına Türkcülük yaparken şunu diyordu: "Rumelide, bilhassa Anadolu da Kürt ulusunu kuvvetlendirip, içimizde ki Kürtleri yoğurup kendimize mal etmek şarttır!" Kürt derebeyi ve ağalarının eşliğinde gayri nizami askeri birlikler oluşturarak daha sonra tarihe "Hamidiye alayları", olarak geçecek olan bu yüzkarası kurumla hem ehlileştirilmiş, diğer taraftanda Kürt isyanlarını bizzat Kürtler tarafından bastırmakta kullanmıştır sayın din kardeşimiz Sultan Hamit.

Ayrıca Hamidiye alaylarının sistem, işlerlik ve özellik bakımından Rusyada'ki kazak birliklerinden model olarak Osmanlı padişahı tarafından alındığı biliniyor.

1914'te Osmanlı hanedanlığı I. Dünya savaşına Almanyanın lehine resmen katılınca imparatorluk son anlarını yaşıyor izlemine veriyordu. Bu sırada Muhalif seslere hiç tahammül etmeyen merkezi yönetim, işlerine geldiğince müslüman din kardeşleri olan Kürtlerin, 1912 de kurdukları hêvi cemiyetiyle onun yayın organını yasakladı. Tüm üyelerini yakalattı askere göndertti. Bu elbetteki ilk olmadığı gibi sonda olmayacaktı. Ama Osmanlı yönetiminin yıkılışa giderken bile, bunca problem varken savaş varken, nasıl oluyordu da Kürt kardeşlerini bir an bile unutmayıp her fırsatta onları yok etmenin planlarını hayata geçiriyordu. İşte bu akıl almaz bir şeydi.

I. Dünya savaşı henüz son bulmuş değildi. Kürdistan 1639 daki iki bölünmeden sonra bir daha parçalanıyordu. Kürtler bu kez de Avrupa sömürgecilerle tanışıyorlardı. Bundan sonra Kürtler politikalarını hep bu Avrupalı güçleri hesaba katarak yapmalıydılar. Özgürlük mücadelesinde adeta bütün dünya Kürtlerin önüne set çekiyordu. Kürdistan topraklardaki bu yeni alametsiz misafirler ise petrolden yararlanmanın ve bu topraklarda egemen olmanın hesaplarını yapıyorlardı. Bunlar için; insan ve insan hakları, ülkelerin kendi geleceklerini tayin hakkı temelinde yerli halka yardımcı olup demokratik hak ve hukuk kavramlarını öğretmeye teşvik etmek gibi tasaları yoktu elbette. Çünkü kendileri için insan ve insanlık kavramlarından çok daha önemli şeyler vardı. PETROL

Bu amaçlarını gerçekleştirmek için bu bölgede ya egemenlik kurup sömürgeleştirmek yada kendi isteklerini kabul edecek, onlara bağımlı olacak yönetimler kurmak gerekiyordu. Ama her halukarda Kürtlere karşı politikalarını özel bir itinada hazırlıyorlardı. Buna göre,

1- Suriye'ye eklenen Kürdistan parçasında Fransızlar vardı. Fransızlar buldukları yerlerde Kürtlerle herhangi bir polemige girmek, problem almak istemiyordu. Bu yüzden güneydeki Arap Şamran aşiretlerini kışkırtarak Kürt bölgelerini işgal ettirmeye teşvik ediyordu. Dolayısıyla Kürt- Arap çelişkisinden yararlanarak, ortada adaletli hakem rolünü üstlenip iktidarının ömrünü bu yolla uzatmayı düşünüyordu.

2- Iraktaki Kürt parçasında İngilizler vardı. İngilizler eskiden beri hep, Kürdistanın zengin topraklarında ve petrolünde gözü vardı. Ve fransızlardan farklı olarak, arap bölgesindeki aşiret reisleriyle, şeyhler iyi ilişkiler kurarak egemenliklerini bu yolla kurmayı düşünüyordular.

Türk parçasında müttefik devletleri aşağı yukarı hep aynı şeyi hayal ediyorlardı. Yani sonuçta iki yol vardı kendi açılarından, ya direkt kendileri tarafından sömürgeleştirmek ya da kendilerine bağlı bir yönetim oluşturmak.

Kürtler açısından olumlu-olumsuz bir sürü olay bölgede cereyan ederken tam bu sırada 8 Kasım 1918 de Fransa ve Britanya İmparatorlukları ortak bir bildiri çıkardılar. Anlaşma sonucu bildirilerinde amaçlarının Türklerce bunca zamandan beri ezilen halkların tam ve mutlak kurtuluşları ve otoritelerini yerli ahalinin hür tercih ve inisiyatifinden alan milli hükümet ve iradelerinin kurulması olduğunu açıklıyorlardı. Bu arada Arap ve Türk milliyetçiliği son hızıyla geliyordu. 19 Aralık 1925'te Milletler Cemiyeti Musul meselesinden dolayı Irak, 25 yıl İngilizlerin mandasına bırakırken bir bakıma Arap milli duygularını geçici bir sürede olsa Arapların kursaklarında bırakmıştı. Birkaç yıl sonra ise İngilizler 25 yılda alınacak yolun 4-5 yılda alındığını bu yüzden Mandaya gerek kalmadığını söyleyeceklerdi.

Türkiye'deki Kürdistan parçasında Müttefikler, Kürtlerin birlik için yaptıkları toplantıları (Kahtada) engellerken, aynı zamanda Mustafa Kemal hareketine ses çıkarmayarak adeta koruculuğunu yapıyordu. Kürtleri bloke ederken M.Kemal hareketine taviz vermeleri bir hesap-mesap meselesiyle tabii.

Bu arada Kürt cephesi karma karışıktı. Önce Mahmut berzenci liderliği kerkük'ü işgal eden ingilizlerin mandası altında otonomi idaresi ele geçirmeyi düşünüyor bunun için diplomasi yürütüyor, diğer taraftan Kürtlerle yapılan toplantılarda aşiret reisleri, ileri gelenler Berzencinin liderliğini kabul etmediklerini ilan ediyorlardı. Kürtlerin arasındaki bu anlaşmazlık müttefikler açısından bir güçsüzlük olarak değerlendiriliyordu. Mahmut Berzencinin bundan sonra İngilizlere savaş açması bir şeyi değiştirmeyecekti. Şeyh Mahmudun kendisini Kürdistan Kralı ilan etmesi, çabaları böylece sonuçsuz kalıyordu. Sonuçta Kürtlerin bir istekler anarşisi yaratmaları ve bir Lideri tanımamaları (Kürtler zaten tarihte bir Lideri kendi temsilcileri olarak görmemişlerdir. Ama Ulusal Kurtuluş savaşları her zaman bir lider doğurmuştur. K.U.K da bir lideri doğuracağı kaçınılmazdır.) Bu fırsatı kaçırmalarına neden oldu. Diğer yandan, Kürt Teali Cemiyeti, Kürt Millet Fırkası, Kürt Teşkilatı İçtimaiye Cemiyeti gibi örgütler kendilerini aydın yapılar olarak ilan ederken diğer taraftan hayatı önem taşıyan yapılar kırsal alanlardaki sivil güçlerle ilişkiye geçemiyor, bunun şart olduğunu kavrayamıyor birbirleriyle uğraşmayı tercih ediyorlardı. Zaten müttefiklerin hesaplarında Kürt devleti değil, Kürtler idare edilmesi gereken Ortadoğuda değişen dengelerde, gerekirse bir güç olarak kullanılabilen topluluk olan bakılıyorlardı. Bu daha fazla işlerine geliyordu. Öte yandan sadece 1919 ve 1922 yılları arasında 12 tane Kürt ayaklanması olmuştu. Bunun bile Kürtlerin ne kadar birbirlerinden kopuk hareket ettiklerini gösterme açısından yeterlidir. Bu dağılmış güçlerin, birliksiz çabaların sonuçsuz olduğunu Kürtler kavradıklarında, iş-işten ge-

cecekti. Önce Mondros sonrada I. ve II. Lozan anlaşmalarıyla Kürdistan dört parçaya bölünüyor sınırları kesin şeklini alıyordu.

Ama siyasi istikrarsızlık, kriz, bunalım adeta bu toprakların kaderiydi. Ve sorunları bitmek tükenmek bilmiyordu. Çünkü haksız bir paylaşım olmuştu ve Kürtlerin buna tepkilerinin olması çok doğaldı.

1936-1940 yılları arasında Irakta 3 askeri darbe gerçekleşti 1940 yılı karışıklıklarla dolu bir yıld. 25 Ağustos 1941'de İran işgal ediliyordu. Sovyetler İran'a girmişti. Bir taraftan Fransa işgal edilirken bir taraftan Japonya ve İtalya savaşa giriyorlardı. İşte tam bu ana Irak 3. askeri darbesi rastladı.

Irakta tekrar İngilizler, İranda Almanlar, Sovyetler bulunuyordu. 1941 de Stalin ile Hitler arasındaki anlaşma son bulurken Alman orduları Sovyet sınırlarına varmışlardı bile. Ve tabii ki Sovyetlerde savaşa tutuşmuşlardı. Bu arada genellikle şehirlerde yaşayan Kürtler sol ile tanışmışlardı. Fakat bir türlü egemen devlet solculuğunun etkisinden kurtulup bağımsız sol bir görüş izleyemiyorlardı. Denilebilirki bu dönemde kürtler, Milliyetçilik, Marksistlik enternasyonalistlik ikilemi arasında bir o yana bir yana gidip geliyorlardı.

1939'da bir başka önemli bir hareket olan Hêvi Partisi kuruldu. 16 Eylül 1942 de İranda daha sonra Jê kâfçılar olarak anılacak olan "Komeley Jiyaneşewey Kurdistan" adlı örgüt kurdu. Bunların Kürt halkının ulusal kurtuluş mücadelesinde örgütlü yapılar olarak önemli bir işlevleri vardı. Hêvi partisi bir bakıma karma bir partiydi. İçinde çok farklı düşünen insanlar vardı. Bu yüzden sağcı ve solcuların çekişmesi Hêvi'yi güç durumda bırakıyordu. Zayıf düşürüyordu. Sağ kesim İngilizlerin Kürt hakları hakkında ikna edilip bu yolla bazı haklara kavuşulacağını savunurken, sol kesim İranda bulunan Sovyetlerle ilişkiye geçip önce bölgede Sosyalist bir gücün oluşmasına yardımcı olmak gerektiğini bu yolla daha sonra da ulusal haklara kavuşulacağını savunuyordu. Jê Kâfçılar ise Sovyetlerde ilişkiye geçmişlerdi bile.

Hêvi bir başka yanıylada önemli bazı gerçekleri kavramışa benziyordu. Genellikle şehirlerde örgütlenen Hêvi Partisi asıl kurtuluşun dağlarla paralel gitmesi gerektiğini kavramıştı. Bu yüzden Barzani ile ilişkiye geçmişlerdi ve dağa çıkıp orada'da örgütlenebilenin yollarını araştırıyordu. Ama o dağlarda Barzani vardı. Ve Barzani buna sezdiğinden Hêvi'nin sadece şehirlerde kalmasını ayrıca dağdaki güçlere istihbarat sağlamalarını istiyordu. Peşmergelerin arasında çok konuşan herşeyi eleştiren tahrik kişileri istemiyordu kendince. İşte bu ilişki değerlendirildiğinde bir mesafenin varlığı görülecektir. Barzani önderliğinden peşmergeler ile hêvi arasında. Bence Kürt hareketleri arasında hâlâ da var olan bu mesafe ulusal kurtuluşun önünde önemli bir engel teşkil ediyor. Şimdiye kadarki açıklamaya çalıştığım olayların günümüzle karşılaştırılmasını mümkün görüyorum. Çünkü her ne kadar doğa kanununa ters ise de Tarih Kürdistan'da tekerrür ediyor. Zaten Kürdistan'da hiç birşeyin doğa kanunlarıyla toplumsal gelişmenin olması gereken evreleriyle doğru bir bağıntısı yoktur. Herşey ters yüz edilmiştir ediliyor. Ve dün Kürdistan fiili olarak bulunan, Kürdistan'ın geleceği çizmesinde adeta bu rolü oynayan dünün müttefik güçleri, bu günün yeni dünya düzençileri bir hile bularak tekrar Kürdistan topraklarında fiili olarak bulunuyorlar. Ve şimdiden Kürt sorununda tekrar başrolü oynamaya aday olduklarını gösteriyorlar. Bunun büyük ölçüde yine Kürt hareketinin tavrına bağlı olacağı açıktır.

İngilizler, Fransızlar, kısacası avrupalılar ve Amerika Kürt gerçekliğinin farkına yeni yeni varmıyorlar. Kürtlerin kara kaşı, karagözü içinde askerini, uçağını, üssünü Kür-

distan'da kurmuyor. Kürtler çok iyi bilmeliler kaç Kürt öldürülmüş, kaç çocuk babasız kalmış, kaç köy yakılmış, kaç Kürt sürgün edilmiş, ne kadar acı çekilmiş, çekiliyor bunların umurunda değil. Ama bunların umurunda olan ve kendilerinde olmayıp, Kürtlerin sahip olduğu birşeyler var. Bunun başında PETROL geliyor. Bunların bağımsız bir Kürdistan kurmaktan yana olduklarını düşünmekte yanlıgı olacaktır. Çünkü bağımsız bir Kürdistan'dan'sa ellerinin altında Saddam gibi her zaman çıkabilecek bir tehlikeye karşı kullanmak, milli duygularıda sömürüp, sonra işleri bittiğinde bir kenara atmak işlerine daha iyi gelir. Öyle ya onlarda kendi çıkarlarının korumacılığını yapıyorlar. Ve bunu hep yapıyorlar.

Ben sözkonusu bu ülkelerle siyasi politik ilişkilerin koparılmasından yana değilim. Bilakis ilişkilerin daha geliştirilmesinden yanayım. Bunlarla daha fazla ilişkili olan Güney Kürtleridir. Ve bu ilişkilerden seviyeli ve sınırlı- tedbirli olanından kâr elde edilecektir. Onlara tam umut bağlamak tam teslim olmak olacaktır. Bunların geçmişte yaptıklarını unutmamak lazım. Güneyli Kürtler İngilizlerin RAF'larının ne kadar köyü yok ettiğini ne kadar can aldığını o kadar çabuk unutmamalıdır. Ve yine Irak hükümetinin ordusu defalarca yenilgiden kurtaran kurtarıcılarında bunlar olduğunu unutmamalıdır. Bir söz vardır. "Hata yapan eşektir ikincisini yapan eşekoğlu eşektir" derler. Karşımızdakini geçmişiyse, günümüzle tanımak onun gelecek hakkındaki konumuyla ilgili ipuçları verecektir. Söz konusu güneyli Kürtler ikinci hatayı yapmadıkları tartışmalıdır. Üçüncüsüne dikkat etmelidirler. Hatalardan kaçınılmış fırsatlar o tarihte sıkça raslanır.

Güneyli Kürtlerin ellerinde Dünya istikrarsızlık sahası olan ortadoğuda siyasi ve politik dengelerin düzenlenmesinde çok önemli kozlar vardır. Bunlar bilinen kozlardır. Ve bunlardan dolayı ki; Kürtler her seferinde, düşmanlarının dünyanın sahibi olduğunu iddia edenlerle bir çıkmaza girdiklerinde, bu sahiplerin sonsuz sınırsız ilgisiyle karşılaşmıyorlar. İşte güneyli Kürtler bu son sahnede de figuranlığı oynamamalıdır. Galeyana gelip "keşke Türkiye Kürdü olsaydım" dememeliler. Provakasyona gelip diğer parçadaki Kürtlerle karşı karşıya gelmemeliler. Bu durumda her Kürtten daha dikkatli ve daha temkinli olmalılar. Unutulmamalı ki; Bazen bütün halk desteğini" arkasına almakta başarıda yüzde yüz rol oynamıyor. Bu trafik kurallarının sürücüler tarafından belirlendiği, Trafik polisin olmadığı ve her gün kaza olduğu, politik yolda başarının yolu tavizsiz-kişilikli Kârı-zararı iyi hesaplamış politikacıların uygulamasından geçecektir.

Kuzey Kürdistan'da ise katedilmesi gereken daha çok kilometreler var. Herşeyden önce dağın dışındaki ulusal kurtuluşçu güçler bir şekilde dağ'la bütünleşmelidirler. Bunun yolu birliktir. Dağdakiler bir şekilde kendi dışlarındaki ulusal kurtuluşçu güçlerle bütünleşmelidirler. Bunun yolu birlik olmaktır. Kürt halkının özgürlüğe ihtiyacı vardır. Bağımsızlığa ihtiyacı vardır. Bunların yolu da Birliktir Kürt ulusal hareketinin çelişkileri, kavgaları, anlaşmazlıkları her zaman düşmanın işine yaramıştır. Onun elinden her zaman kullandığı bu silahı almak gerekir. Çeşitli senaryolar üreterek, kürt hareketini provoke eden, güçler, bu silahı düşmanın eline vererek Kürt halkına en büyük düşmanlığı yapacaklardır. Bu yüzden kürt hareketleri her zamandan daha uyanık olmalıdır.

Türk devleti Osmanlı hanedanlığının son anlarını yaşıyor. Türk devleti 70 yıldır ürettiği çözümsüzlük politikalarıyla kendi sonunu kendisi hazırladı. Türk devleti hiç bir zaman yeni bir devlet olmadı. 1939 daki Adalet bakanı. Bozkurt, "Türk olmayanların sadece Köle olma hakkına sahip olabileceklerini" söylemişti. Tam 55 yıl sonra Mecliste DEP'lilerin dokunulmazlığı kaldırdığında Coşkun Kırca şunu söylüyordu, "Türk olmayanların konuşma hakkı yoktur". Osmanlı padişahlarından, nasıl bir farkla Bozkurt düşünüyor ondan Ellibeş yıl sonra kırca öyle bir farkla düşünüyor. Osmanlılar dünyanın eko-

nomik, politik teknik gelişmelerine ayak uyduramadığı için parçalanması gündeme gelmişti. Peki şimdiki Türk devletinin durumu çok mu farklıdır? Dünyadaki ekonomik politik gelişmelere ne derece ayak uyduruyor, getirdiği yenilik nedir? Kendisini geliştirmeyen, yenilemeyen yönetimin ömrü kısıttır.

Ve yine bir fırsat doğuyor. Bu momente Kürt hareketi kendine gelmelidir.

Eski bir kürt olan Türk dışişleri bakanı olan Hikmet çetin (Herkes ona Kürt kökenli yada Kürt diyor) Bosnada Pazar yerinde patlayan bir bombadan sonra televizyonda bütün dünya kamuoyuna (!) vermek istediği mesajında şunu diyordu" Bosnalıların petrolü yok ama, diğer insanlardan farkı da yok" (7.02.1994) Eski bir kürt olarak petrolü olanların insan yerine konulamayacağını mı ima etmek istiyordu. Bunun farkında olan biri olarak.

Kürt topraklarında yaşayan, sömürgecilerin, işbirlikçilerin, sırtını dünyaya dayamış yönetimleri, katiller ordusunun tek amacı var: Kürt insanını köleleştirmek (tabii ki modern köle Bir Alman televizyon kanalının dediği gibi Türk usulü demokrasinin" köleleri) ve bunu Kürtlere kabul ettirmek. Bunun için her yaptıklarını mübah sayıyorlar. Bir yandan bosna için insan hakları çığırtkanlığını yaparlarken baş uçlarındaki bosna'yı görmezlikten geliyorlar. Ve hâlâ "Adriyatikten Çin'e" formüllerine inanıyorlar ve mecliste, orduda Askeri müdahaleyi tartışıyorlar. Osmanlılarda 1.Dünya Savaşına katılırken daha önce kaybettiği ve kendisinin olduğunu savunduğu toprakları almayı düşünüyordu. Ama evdeki hesap çarşıya uymadı. Var olanı da kaybetti.

Türk devletinin son anlarının yaşadığını görmek büyük bir kahin olmayı gerektirmiyor. Türkiyede hiç bir şey artık kontrolde değildir. Devlet mekanizması iflas etmiştir. Tükenmişliğe hızla gidiyor. Ve kaybedecektir. Bunu Kürt halkının lehine çevirip, çevirmeme yine Kürt hareketinin tavrına bağlı kalacaktır.

Not: Bu yazıda tarihi bilgilerde Lucian Rambout'un "Çağdaş Kürdistan tarihi" ile Dr. M.Sıraç Bilgin'in "Barzani" adlı kitaplarından yararlanılmıştır.

SESLİ DÜŞÜNCELER

DEP'in seçim boykotu bu satırların yazarı için sürpriz olmadı. Özgür Gündem'i Serxwebûn ve Berxwedan'ı dikkatle izleyenler içinde sürpriz bir gelişme olmamıştır, sanıyorum. Hatip Dicle'nin başkanlığa "seçilmesiyle" başlayan sürecin "seçim boykotuyla" sonuçlanacağı belliydi. Bu konuda yazılanların mürekkebi daha kurumamıştır. "Hevdem" dergisindeki çeşitli yazılarda DEP'e ilişkin görüş, öneri ve kaygılar çok detaylı duyurulmuştu. DEP'e egemen olan mantığın devletin inkarcı politikalarına "can simidi" olabilecek türden malzeme üretmesi de bu yazılanları haklı çıkarıyor.

Devletin; -mevcut yasalar itibariyle de- bir Kürt Partisine sıcak bakmadığı, Kürtlerin ulusal hak ve özgürlükler uğruna verdiği mücadelenin demokratik kanallardan yürütmesinden "ödünün koptuğu" biliniyor. DEP'in "boykot" kararıyla, DEP içinde kümelenmiş dal grupçu ve ayakları Kürt zeminine basmayan "egemen" kesiminde mücadelenin demokratikleşmesinden çok korktuğu açıkça ortaya çıktı.

Açıktır ki mecliste temsil edilen bir parti politikasını başka mekanlarda oluşturulan ve Kürtler ne gelişip ne götüreceği pek de bilinmeyen "illegal" politikalara göre endeksleyemez. Ama tüm "illegal" yapılanmaların kendi düşüncelerini özgürce ifade etmeleri ve örgütlenebilmeleri için açık demokratik bir mücadele yürütebilir. Yürütmelidir de. Ancak bu noktada kendisine çok güvenen "illegal" yapılanmaların da demokratik mücadeleye katılmak gibi bir arzuları olmalıdır. Hem illegal mücadele yürüterek, hemde legal olanakları kullanacak bir şey yapılamaz. Kürt hareketi netleşmek zorundadır. Açık ve demokratik mücadele artık taktik bir olay olarak ele alınamaz.

Binbir dalaverenin döndüğü illegal örgütlenmelerle devleti sıkıştırmak, ulusal istemlere kavuşmak mümkün değildir. Zaten devlet de bunu bildiği için Kürtleri "dağa" ve "ilegaliteye" teşvik etmektedir.

Devletin DEP'i kapatmak, seçimlere sokmamak amacını güttüğü görüle görüle "seçimleri" boykot etmek, Yalçın Küçük'lerin ağzından "Makina başına!" ahkamları kesmek devlete "can simidi" uzatmaktır.

Kuşku yok ki Kürtlerin düşüncelerini özgürce ifade edemeleri "illegal" zemini zorunlu kılmaktadır. Bu noktada temel vurguyu elbette devlete yapacağız. Bunu yaparken de devleti köşeye sıkıştıracak demokratik mücadele kanalları-

nın önünü açma görevini de ihmal etmemek gerekmektedir. Ne yazık ki şimdiye dek bunun tersi yapılmıştır.

Var olan "illegal" Kürt yapılanmalarının çoğu "muhasabe işleri"nden tutun da, birçok konuda toplum denetiminden uzak yapılanmalardır. Topluma hesap verme gibi bir "zorunlulukları" olmayan "akıl fukaralığından" muzdarip otoriter kümelenmelerdir. Toplum denetimine açık olmayan yerlerde hak hukuk olmaz zorbalık olur. Amcaoğlunun, hismını, hemşerisini ayartanların diktası olur. Halkın sözü olmaz. Bu nedenle de illegal örgütlerin kendi "akıldan izandan" yoksun fukaralıklarını dayattıkları legal(!) mücadele anlayışından da pek bir şey çıkmaz. Çıksa çıksa 29 Şubat kararı gibi bir "cücelik" çıkar.

Bugün legal mücadele yürütmek illegal mücadele yürütmekten daha zordur. HEP, DEP, Özgür Gündem ve İnsan Hakları Savunucularının verdikleri kayıplar bunu göstermektedir.

"İllegal" mücadele anlayışının yanlışlarına değinirken elbette bunların yarattığı değerleri ve birikimi inkar etmiyorum. Ancak gelinen noktada "çelik çomak" oyunu gibi sınırlan "illegalitenin" götürdükleri getirdiklerinden ağır basmaya başlamıştır.

Kürdistan'da "acaba bugün evime varabilecek miyim?" karabasanıyla yaşadığı bir dönemde görev amaç devlet terörün önünü alabilecek perspektiflerle donanmaktır. Halkımızın yurdunda yurdunun gurbetini yaşadığı koşullarda, göç etme ve yok etme gibi devletin temel politikalarını boşa çıkarmanın yolu, halka soluk aldırtacak ve kendisini ifade edecek politikalar geliştirmektir. Bu politikalarından en önemlisi PKK'nin tek yanlı ateşkes ilan etmesi ve silahlı mücadeleyi meşru müdafaa sınırlarına çekmesidir. Bu teslim olmak değildir. Geçen yıl ki ateşkes döneminde halkın verdiği destek gözönünde tutulursa, halkın bunlar "teslim oldu" gibi bir görüşe kapılmayacağı da anlaşılabilir.

Kürt halkı sonsuza dek duygu ve düşüncelerini yüreğine basacak yaşayamaz. İllegal mücadele yoluyla bir yada yüz kişiyi örgütleyemezsiniz. Ama bir mitingle bin kişiyi birden kazanırsınız.

Demokratik kanalları kullanarak dünyadan daha çok destek ve hoşgörü alırsınız. O zaman Güneri Cıvaoğlu'nu sıkıştırarak bir televizyon kanalına da belki biz sahip oluruz.

Bu konuda yazılacak çok şey vardır. Halkın ve kadroların kendi özgüvenlerini, özgüçlerini kazanmaları için yasal mücadelenin gereklerini yerine getirmek gerekiyor. Sorun yasal ve demokratik mücadeleye yönelmekle de bitmeyecektir. Asıl o zaman başlayacaktır. Zaten o noktada yoğunlaşmış bulunmaktadır. Devlet Kürtlere legal alanı kapatmak için DEP'i kapatmaya çalışmaktadır ve bazıları da isteyerek veya istemeyerek buna yardımcı olmuştur.

Türk halkıyla "kardeşlik" isteğinin ete kemiğe büründürülmesi gerekmektedir. Türklerle birlikte yaşamak Kürt Devletinin önünü tıkamamaktadır. Türklerle birlikte yaşanarak da devletin sağlayacağı şeylere sahip olmak mümkündür.

DEP seçim yarışından çekilmekle büyük bir yanlış yapmıştır. Görüldüğü gibi seçimden çekilmekle ne ölümler durmuş, ne de baskılar azalmıştır. Silahlı mücadelenin legal mücadelenin emniyet sigortası olamayacağı da DEP'e yönelik cinayetlerle kanıtlanmıştır. Bir partinin emniyet sigortası olsa olsa onun politikaları olur. Çünkü dağdaki gerilla bırakın Ankara'daki DEP meskenini, Diyarbakır'daki merkezini de koruyamaz.

Bir diğer yanlış da seçimlerin boykot edilmesine karşı olan kesimlerin durumu göre göre önceden bağımsız aday belirleme ve tutum saptamamalarıdır. Bu anlayış değişmezse -ki bana göre değişmez- bu kesimler ayrı partileşme sürecini başlatmalı, bu seçimlerde de yurtseverliği tartışılmayan adaylara destek olmalıdırlar.

Avrupa Parlamantosu'nun aldığı karar ve yaptığı girişimler de gösterdi ki "birilerinin" sürekli svdğ "emperyalistler" de olmasa işimiz bitiktir. Halk zaten perişan, bari şu mebuslarımız daha fazla perişan olmazlar "emperyalistler" sayesinde. Baksanıza Hafız amcamız, Rafsancani abimiz, 3. dünyanın nderi Saddam, bir kartal gibi Van'a atlamaya hazır Petlosyan'ımızdan ses yok.

"Bir musibet bin nasihattan evladır" demişler. Kürt halkı bunu anlamış durumda. Bakalım şu bizim aklı evvel yarı-buçuk ekonomist, yarı-buçuk şair, yarı-buçuk yazar, yarı-buçuk politikacı "nderlerimiz", partilerin "polit" büroları, dünyayı değiştirmeye and etmiş delikanlı militanlarımız da bu "musibeti" anlayabilecekler mi?

Anlamazlarsa bu halk Kenan Evren misali birisine yine % 87 destek sunar.

Acaba o zaman yine Nazım'ın "güdülecek koyun gibisin" dizelerine mi sığınılır?

Fakir BAYKURT

Bir süre önce, Almanya'nın Köln Şehrinde, "Türk-Kürt Dostluk Girişimi" 27 Türk ve Kürt aydınının görüşlerini içeren "Kürt Sorunu, Aydınlar ne diyor?" adlı bir kitap yayımlandı. Kitapta Kamuoyuna, Kürt sorunuyla ilgili, geçmişten bu güne görüşlerini ele alanların yanı sıra, görüşlerini yeni ileten bazı tanınmış Türk aydınlarının makalelerinin bulunması oldukça sevindirici. Tanınmış Türk yazarı Sayın Fakir Baykurt'un bu konudaki makalesini okuyucumuza iletiyoruz. Sayın F. Baykurt gibi, tanınmış Türk aydınlarının görüş ve önerileri, Kürt halkının sorunlarına duydukları dostça ilgi, biz Kürt yurtseverlerini sevindiriyor. Türk halkının Jean Paul Sartre'lerinin sayısı artıkça, zaten tarihi kökleri olan, Kürt ve Türk halkı arasındaki dostluk korunabilecek ve onu daha da güçlendirme olanakları ortaya çıkabilecektir. Köln "Türk-Kürt Dostluk Girişimini" bu ve benzeri olumlu faaliyetlerinden dolayı kutluyoruz.

KÜRT-TÜRK SORUNU NASIL ÇÖZÜLÜR?

(Bir Görüş)

Nasıl çözülür? Sonda söyleyeceğimi başa alayım: Bugüne kadar çözülmek istendiği gibi çözülmez. Savaş zoruyla, Kürtleri baskı altında tutarak çözülmez. Bugün için, hiç düşünmüyorum ama, silahla bir çözüm sağlansa bile, sorun asıldan çözülmüş olmayacağı için, yarın gene tepecektir. Derdin köküne inmek zorundayız. Bu işi barış, anlayış, kardeşlik yoluyla, sorunları geleceğe ertelemeyen, iki yanın gönül birliğiyle bitirmeli, hem de sonucu sağlama bağlamalıdır.

Peki o kadar kolay mı?

Kolay olmadığı apaçık. Cumhuriyet kurulumu bu sorunla uğraşıyoruz. Yetmiş yıldır bu kaçınıcı ayaklanma? Her seferinde ayaklanmaları bastırıp elebaşlarını asıyoruz. Sertten sert yasalar çıkarıp, "Tamam, bitti!" diyoruz: Ancak çeyrek yüzyıl gidiyor. Bundan sonra çeyrek yüzyılda gitmez: Tarihin hızı arttı, çağlar daralıyor.

Kürtlerin bu işte hatası var mı, yok mu? Bundan önce biz Türkler kendi hatamızı anlayalım. On birinci yüzyılın sonunda Anadolu'ya geldik, bu insanlarla o gün bugün, genellikle kardeşçe yaşadık. Kardeş olmak yeter mi? Elbet yetmez. Kardeşler arasında da zaman zaman sorunlar olabilir. Habil ve Kabil öyküsü, söylence bile olsa, sadece kardeşliğin yetmediğini gösterir. Kuyuya atılan Yusuf da kardeşlerinin mağdurudur. Yakın zamanda Lübeckli Henrich Mann ile Thomas Mann kardeşler de bu anlaşmazlığın, uzlaşmazlığın acısını yaşadı.

Kardeşler uzlaşabilir oysa. Uzlaşmalıdır. Bunun için birbirine ödün vermelidir. Ödün vermeyi nedense kimse şanına yediremiyor; ödün vermeyi aşağılanma sayıyoruz. Kardeşin kardeşe, dostun dosta ödün vermesi iyidir. Ödün, düşmana verildiği zaman kötü olabilir.

Serin kanlı düşünelim: Kürtlerle Türklerin kardeşliğini zorlaştıran sorunlar dün de, bugün de var. Ama bakmak gerekir, bunlar bizi mutlaka ayırmalı mı? Onların yanında bizi birlikte yaşama zorunda bırakan nedenler de vardır; hattâ bunlar daha çoktur. Bence insan, anlaşmazlığa düşünce, silaha sarılmadan önce, ayıran nedenlerle, birleştiren nedenleri iyi tartmalıdır.

Bir yüzyıl bitip öbürü gelirken, zaman sınıflar zamanı olmanın ilerisinde, "büyük insanlık" zamanı olmaya doğru yaklaşıyor. Anlamı daralan "bugün"e bakıp hiç de karamsar olmayalım; tarihin tekeri gene ileriye doğru dönüyor. Çözümü zor sorunlar karşısında umutsuzluğa düşmeyelim, hem de biraz aygın olalım. Yeryüzünün kurtları, tilkileri kırk sekiz, elli devleti birleştirmiş, tıkr tıkr götürüyor (USA). Yirmiye yakın devletiyle Avrupada zorluklarını aşa aşa birleşiyor, görüp anlamalıyız.

Hem de düşünmeli: O kurtlar, tilkiler birleşirken, gelmiş geçmiş Cumhuriyetlerin belki en güzeli dünyaya "özyönetim" modelini armağan eden, 300 binlik toplulukların bile radyosu, gazetesi olan Yugoslavya niçin birbirine düştü, düşürüldü de, yıllardır ateşler iç içe yamıyor?

Düşünmeli: Toplam beş milyonluk nüfusu içinde en az on beş soyu, boyu barındararak çok büyük ekonomik ve kültürel kalkınma gerçekleştiren, kendi dilinde ansiklopedisini yazıp, kendi alfabesiyle basan Gürcistan bugün neden har har savaşıyor?

Kendi içinde gerekçe sayılacak pek çok neden olabilir; ama hangi savaş, en kötü barıştan iyi acaba? Yüklesen trenler çeker mi şimdi Yugoslavya'da beş yıldır yaşanan acıları? Gürcistan yetmiş yılda olduğundan daha mı mutlu bugün?

Kürtlerin hatasını bir an için bırakalım. Biz Türkler kendi hatamızı yeterince kavrayabildik mi? Yetmiş yıldır "Ata"larımızın buyurduğunu, hızla değişen koşullar içinde bile şaşmaz doğrular diye kabullenip, bütünlük, parçalanmazlık adına Kürtlere "Biz Kürdüz." dedirtmedik. Çocuklarına istediği gibi ad koydurmadık. Türkülerini geç, ninnilerini söyletmedik. Yoksuldan beter durumdaki köylülerini bir yandan ağaların, bir yandan şeyhlerin çengelinde asılı bırakıp dürüst bir toprak reformu yapmadık. Kürtlerin yaşadığı illerde ekonomik kalkınma, kültürel gelişme, ne yanından baksan parlak değil. Varsa da, yoksa da birlikten, bütünlükten söz ettik.

Sanırım hatamızı anlamakta geç kaldık. Resmi ideoloji ile tozu dumana katıp sadece Kürt değil, Türk kökenli aydınları da baskı altına atıp Kürt sosyolojisini, dilini, tarihini araştırıp öğrenmeyi, öğretmeyi yasakladık. Üniversite düzeyinden bile yıllar yılı bunlardan söz açtırmadık. Adam karda yürüyormuş da, ayakları "Kart! Kurt!" ses çıkarıyormuş da, sonradan o ses "Kürt olmuş! Çocukların bile yutmayacağı bu yakıştırmaları rütbeli kimselere söyleterek, bütün dönemlere egemen olabileceğimizi sana sana bugünkü çıkmazın içine geldik.

Bir ayılma oldu, ama geç oldu sanımca.. Kürt ulusalcılığı, yılların ezikliğine, yoksulluğuna basarak silaha sarıldı, şimdi öldürüyor. Türk ulusalcılığı uyandı, o da öldürüyor. O yandan, bu yandan öldürülenlerin dökümünü yapmak, acıların kabuğunu kaldırmaktan öte neye yarar? Güya savaş değilmiş. Daha beter; her gün otuz, kırk; iki yandan en az elli! Gittikçe de artıyor. Yöneticilerimizin içine sanki cin girmiş; ödün vermezlermiş!

Peki ne zamana kadar gidecek böyle? Kaç oldu, aylı günlük süreler veriyorsun, şu zamana, bu zamana biter diyorsun; bitiyor mu? Kürt savaşçılarının yöneticileri de "Biz kazanacağız!" diyor; kazanabilir mi? Kazansa kaç yazar? Bu savaşta kardeşlik kazanmalıdır ne olursa olsun! Sadece iki yanın da yöneticileri değil, herkes, hepimiz aklımızı başımıza toplamalıyız; yıkılıp yıkılan köylerde bir tek bebek, görevi başında bir tek Neşe

öğretmen, Ayşe öğretmen, Numan öğretmen, askerliğini bitirip teskeresini almış bir tek er bile ölmeliydi? O yandan bu yandan, dirilir mi yirmisinde ölen genç, gençler? Hiç ışık yok mu, gerçeği görmek bu kadar zor mu? Yarın çocuklarımız bugünleri kitaplardan okuyup hepimizi ayıplayacak.

Huzursuz olmak için, başkaldırmak için "nedenler" diyelim vardır; bunlarla birlikte kışkırtmalar da yok mudur dışardan? Tarihten de belli, Kürdün de, Türk'ün de istemezi çoktur dünyada. Birbirimize silah çekerken bunları düşünmeliyiz.

Tanilli Hoca'nın yıllardır dediği gibi birbirimizden kız alıp vermişiz. Başbakan da açıkladı. Bir milyondan çok Kürt ile Türk evliliği üstüne kurulu ailemiz var. Şu yeryüzünde ayrılmayacak iki halk varsa, o da biziz.

Çözüm ne öyleyse? Bunun için uzun erimli, kısa erimli işler vardır yapılacak.. İlk iş, namluların ucunu aşağı indirmektir. Ateşi kesmektir karşılıklı. Kanı durdurmaaktır. Sonra eteğimizdeki taşı dökmek. Hiç olmazsa yirmi gün, serin kanla düşünmektir. Ondan sonra iki yanın aydınlarından, bilginlerinden; içinde ruhbilimcilerin, eğitimcilerin de bulunduğu bir kurulun hazırlayacağı kardeşlik raporunu iki halkın oy sahiplerine sunmak. Barışmak. Kucaklaşmaktır çözüm.

Ne hakkı varsa vermek Kürt'e! Elbet ninnisini de, türküsünü de söyleyecek. Radyosunu, televizyonunu kuracak, dilini konuşacak, o dille eğitim öğretim de yapacak. Resmi dil Türkçe olacaksa, devlet kapısında çevirmen bulma zorunluğu Kürt yurttaşına değil, görev olarak devlete verilecek. Kürt dilini, tarihini, sanatını araştırıp incelemek için enstitüler, akademiler kurulacak. El ele bir çalışma ile kısa zamanda yaralar sarılabilir. Yoksulluk yenilebilir. Onarılmış bacalardan dumanların tüttüğü güzel bir yaşam içinde hepimiz mutlu olabiliriz.

Mutlu olabilir, hem de yarın sınırları kaldırarak, ayrılığı gayrılığını aşacak dünyaya şimdiden güzel bir örnek sunabiliriz.

Yoksa Türkler de, Kürtler de pek çok şeyi birlikte yitirip daha koyu acılar içine düşeceğiz.

Birleşmenin iklimine yeniden girebilmek için yılların, belki de yüzyılların geçmesi gerekecek sonra.

Gelê me dixweze iro gelbûna xwe isbat bike. Her yalê welêt dikele. Kurdistana Başur, Bakur, Rojhilat, Rojava Kurdistan hemû li ser pîyane. Yekê da şer he ye, yekê da tekoşina politik, yekê da avakirina gund û bajarên xerebe kiri.. Gelek bi 30 milyoni, bi xort û kal, bi jin û mêr. Tu wextekê ha ra ser nigan neketibû va gela. Bi vi avayi, bi vi cureyi. Va gela dixweze bibe milletek wan diyarek ku, ji bo serketina tekoşina wi, ji bo xelasbûna wî va şert e ji. Ji bo milletbûnê ji çalazime gerek va gela ji xediyê wi be. politîkvanê.

Wi hebîn, partizanên wi hebîn, ronakbirên wi hebîn, hunermendên wi hebîn, bazarganên wi hebîn, cotkar û karke-rên wi hebîn gerek. Mina her gelekê, her tîşteki wi hebîn pêwiste.

Çi heye ku hebûna van ji tenê ne bes e. Pêwiste vana xelasbûna gelê xwe, yanê xelasbûnak bixwazin. Va ji ne bes e, pêwiste vana ji bo xelasbûna gelê xwe bixebitin. Va ji ne bes e, pêwiste vana ji bo welat û milletê weyê bi hevrayi, bi hevra ji bixebitin.

Malek wexta ku xaniyekê bixweze ji xwe ra çê bike, kesên wê malê gîşt bi hevra dixebitin. Her yek karekê dike û paşê ew xaniya ji bo wê malê tê holê. Ji malê yek dudu bixebitin, yên di lê seyrbikîn, ew xaniya çê nabe, bibe ji bi derengi çê dibe, û ongori xesteka merivan xweşik û rindik çênabe. Miletêk jî wusa ye. Her beş tebexê milletekê keda xwe neke nav, Eger bibe ji pîr bi derengi bikeve û him ji ew gor xwesteka wi ji nebe.

Diroka milletê me da va cara yekem e ku em hatine mercekê nêzîki milletbûnê. Îndi her tîşteki me ji heye. Çin û şaxên me şundane. Ronakbir û hunermendên me hene. Karker û cotgarên me, bazargan û dewlemendên me hene. Lê gellek ji wan xelas bûn welatê xwe, yanê ya xwe ji dixwazin. Lê mîxabin, merca pêy vê, merca bi hevra karkirînê, em hinê neghêştinê. War diyare ku, di şertên Kurdistanê yên yên rojin da gelek çetnahiyên vê ji hene.

Çetnahiya me ya herê girîng, parçebûna welatê me va gerêdayi ye. Vê parçebûnê hijmarê dujminên me zêdekirine, yên dostan ji kêm. Dostên ku bixwezî ji me ra dostiyê bikin ji, ji ber pîrbûna dujminên me, newêrî bi aşkerati dostiyê bikin.

Xêr ji vê ji vê yekê tevkariya milletê me zehmet kiriyê Sindorên mayinkirî astengeki mezîne li hember vê xebatê. Lê mîxabin sindorên herê zor jiyên ku me bi xwe û xwe nav xwe da danine, ew in

Va si sal zêdetir e ku gelê me tekoşineke germ dide. Lê va si sal zêdetre ji em dibin ku van sinorên ku me bi xwe

bî xwe nav xwe da danine ranebûne. Ve rastiyeke ku, va yeka astenga herê mezine di tekoşina gelê me da.

Lî jorê, min gotbû ku, wek milletek, indi her tiştêki me he ye. Çi heye ku, hinê pîr tiştên wan kêm in, ew çiqas ku xwe hene ji. Ronakbirên me hene, yekitiyek wan tune. Heryek ji wan bî serê xwe ye û bî zanina xwe temsîlê gelê Kurd dike. Pîrani ya wan xwe pîrzan dizanin; kes nezanbû na xwe ne dibîne, ne ji dizane. Jî bo wê yekê ne kesek dikane du hewan ji wan pey xwe bibe, ne ji yek pêy yekê dimeşe. Em vir yên ku xizmeta "oax" an dikin, ji hesêb derdixînin; jî boy ku gotinên me yên jî wan ra behsa nivisarek dînbîn.

Helbet rewşa van ronakbiran tesîrek mezin lî ser tekoşina gel dike. Jîbo ku, wan ronakbiran parti û rêxistin sazîkîne, û angori zanina xwe dawa xelasbûna gelê Kurd dikin. Ew in, yên ku gel parçe parçe kirîne, beşûbeş kirîne. Jî bo vê yekê jî hijmara partiyên Kurdi di çar parçan da sihi zêdetir in. Van ronakbirana (!) bî van rêxistinên xwe dixwezim xwe ji, gelê Kurd ji inamkirin bîdîn ku ew gelê Lê ji wan gellek hene hêjê xwe angorî panzdeh-bîst saliya kurd xelas dikin. wan ji ne qasî aşîretek Kurd, qasî malbatek Kurd xort nînin.

Lê çî heye ku, hewesa "serok"bûnê rê nade wan, ku ew bî pêy yekî dîn biçin. Bî avakî "Bîla ez serok bîm, qe ji yê du kesan bîm"!

Lê meriv armancên wan rêxistinan, û rê û metodên wan ku bîde ber hev, belkê ew zêdetir bîbîn sê grûb. Ez bîwê m her parçek sê xet, va dike dawzdeh. Ma va hejdayê dîn jî bo çî?

Çî heye ku ronakbirê me bî vê jî namîne. Sedi heystê jî van ronakbiran derî van rêxistinanan. Ew jî heryek, an jî dudu sîsê hevra wekî rêxistin dîhesibînin xwe. Ez bêjim dudu komeleke hunerbmendan çêdikin, sîsê dij derdikevin. Sîsê komelan çêdikin heft dixwazin xerab kî. Pêy biçê, gîşt pêşiyê dixwazin. Tu pêşiyê di diyê ew nake, tu dibêji tu rexne lê dikê, ew te jî xwe ra dujmin hesab dike. Derek bî dest xwe xîst, wî bî rîzayê xwe ber nade. Xetera dest derketinê karket, her pintitîyê dike, jî bo destneçûna wê derê. Ev dera ha parti, ha komele, ha jî sîukek be bile.

War diyare ku, ronakbirên me ne geleki ronahî bûne. Ha nivîskar be, ha politikvan be, ha hunerbend be, çî dibê bibe. Mamoste, doktor, profesor, mîhendîs, çî be jî va nexweşîya ser sedderek mezin he ye.

Lê em disan jî ne bê hêvî ne. Indi yên ku va ferqîkirîne jî hene. Yên ku gihêştine derca ronakbirên netewî jî hen. Da ew nabêjin "herderekê ez". Ew dikarin pêy kesên dîn jî herin, wexta ku dîtin yê dîn baştir dimeşîne. Yên ku Kirdistanê pêşîya rêxistinanan dîgîrî, mefata wê pêşîya ya rêxistinêkê dîgîrî jî hene. Yên ku karekê de fayda welêt nedîtin, dij rêxistin û "serok"an radîwestin jî peyda di bîn hêdî hêdî.

Ez hêvîdar im. Heta nîka pîr rêxistinên "Kurd" çêbûn. Nîka qadroyên me yê netewî çê dibîn. Ew, ewên ku ezeziya kesani jî, ezeziya rêxistinî jî derbazbûne ew in. Ew, ewên ku tenê xebîradînan guhdarî jî dikin ew in. Ew, ewên ku jî zêdebêjî derbazbûne, gotina xwe bî karên xwe diyardîkin ewin an jî kesên di nîşanî wan da qebul dikin û jî bo duruskirîna wên hewl didin ew in. Ew, ewên ku kê m û kurtasîyên xwe dîkanînan bîbînin û ser wan da biçin ew in.

Ew dîkanînan rêxistinê me jî rêxistinêk "Kurd" derxînin û bîkînan rêxistinêk Kurdîstanî.

Çîwextê ku ronakbirên me bî pîrani bûn ronakbirên Kurdîstanî, rêxistinên me jî bî bînan Kurdîstanî. Çîwextê ku qasî me, rêxistinên me yê netewî çêbûn, wê çaxê em gihêştîne merteba "netewî".

Dê wê çaxê tu quwetek nekane pêşîya rîzgarbûna me bigire.

FRANSIZ MODELİ VE KÜRT SORUNU

Fransa'yı derinden etkileyen Breton ulusal hareketi karşısında, 1974'lerden itibaren Bölgesel Konseyler dil ve kültür konusunda çalışmalar yapmaya teşvik edildiler. Ne var ki bu tür çalışmalarda Cumhurbaşkanı Giscard d'Estaing biraz da bizim "Anadolu kültür mozaığı"ni hatırlatırcasına Breton gerçeğini şöyle ifade eder: "Local bölgesel kültür gelenek ve görenekleriyle yaşamaya devam etmekle Fransız olmak arasında çelişkinin olmadığını özellikle belirtmenin zamanı gelmiştir. Fransız birliğinin ulusumuzun doğal farklılığını düzeltirmeye veya yutmaya ihtiyacı yoktur. Toprağımıza sırasıyla Galyalılar, Romalılar, Franklar, Keltler ve Vikingler yerleşmişlerdir. Ortak kültürümüz onların kültürünün kaynaşımıdır. Bölgesel Konseyiniz tarafından ifade edilen bir istemi yanıtlayarak belirtiyorum ki bütün formlar altında Breton kültürünün tutunmasını teşvik etmek için hükümet, bölgenin istemleriyle uygun kültürel bir anlaşma yapmaya hazırdır. Böylece Breton kültürüyle yaşama istemi ve Fransız olma bilinci arasında hiç bir çelişkinin bulunmadığı onaylanmış olacaktır. (a.g.e.s.211)

Breton sorunun en alevli olduğu yıllarda yapılan bu vurgulara şimdi Türk politik sahnesinde de sık sık raslanmaktadır. Devletin isteminin Fransız modeli üzerinde olduğunu bu vurgular arasında bulmak mümkündür. Fransa gibi üniter devlet anlayışının güçlü olduğu ve buna dokunmanın toplumsal ve siyasal bilinç oldukça sarsıcı etkilerinin olacağını tespit etmek Türkiye şartlarında zor değildir. Bu nedenle devletin yeniden yapılanması çalışmaları şüphesiz ki sancısız olmayacaktır. Bu sancı kendi pratiğimizde hem teorik hem pratik alanda açıkça görülmektedir. Sorunun onyıllar boyunca baskıyla tartışma dışı bırakılması ya da önyargularla toplumun şartlandırılması sonucu çözüm üretmekten uzak olan üzerine ölü toprağı serilmiş bir toplumda tansiyon dönem dönem Özal tarafından yaratılan tartışmalarla yükseltilmiştir. Federalizm bu tartışmalarda en uç noktaydı. Devlet katında uzun yıllar görev almış insanlar olarak toplumdaki spontane davranışlar üzerine teori kurup eski "çözumsuzlük" üzerinde direkten Bülent Ecevit ve Coşkun Kırca örnekleri gözönüne alındığında birçok siyasi kesim tarafından "ne yaptığını bilmiyor" diye eleştirilen Özal'ın gerçekte ne yaptığını iyi bilen biri olarak anmak haksızlık olmayacaktır. Özal, Türk toplumunu uyarmak için siyasi kültürümüze girmemiş ama tepki alacağı muhakkak olan ve uç kavramları kullanmaktan çekinmemiştir. Bu sorunlar üzerine tartışma yapmaktan çok tepkici davranmak Türktopolitik sahnesinin kapasitesini göstermesi bakımından incelemeye değerdir. Çünkü gelecekte taşıdığımız

sorunlar açısından bu yapının devam etmesi Türkiye için en büyük kayıp olacaktır.

Açmak istediği tartışmalara karşın Özal'ın gerçekten federasyondan yana olduğunu gösteren hiç bir belirti yoktur. Pratikte atılan adımlardaki tutumuyla üniter devlet yapısı içinde yerel yönetimlere yetki ve ağırlık vermek yanlısı olduğunu her fırsatta göstermiştir. Sadece Fransa'da uygulanan bölgesel yönetim sisteminden farklı olarak valilerin halk tarafından seçilmesini istemiştir. Burada Amerika modeliyle Fransız modelinin bir karışımını görmekteyiz. Çünkü Fransız sisteminde vali Bölge Konseyleri'nde merkezi devletin temsilcisi durumundadır.

Yukardan beri sıraladığımız olgular Türkiye'de başlıbaşına bir Kürt sorunu olmasının yanında aynı zamanda devletin yeniden yapılanması sorununun da olduğunu göstermektedir. Şimdi soru şuradadır: Diğer örneklerde görüldüğü gibi her iki sorunu birlikte ele alıp, birbiriyle bağlantılı olarak çözmeye olanağı var mıdır? B. günlerde meclise sunulan yerel organların işleyiş biçimine bölgelerin özelliklerini ekleyip, kültürel ve ulusal farklılıkların bu yerel organlarda iade edilmesini kendi gerçekliğimizde bu çerçeveler içinde uygulamak mümkün müdür?

Yerel yönetim organlarına verilen "iktidar" olma hakkının devleti böldüğü anlayışı doğru değildir. Ne teorik ne de pratik alanda bu doğrulanmamıştır. Bu anlamda federalizm ve régionalizm arasındaki farkları açıklamak gerekecektir. Birinde eskiden işleyen halk katılımının zayıf olduğu profesyonel politik kadroların bulunmadığı ya da çok sınırlı olduğu belediye meclislerinin yeni olanaklar ve yetkilerle bölge meclisleri olarak donatılması olayı vardır. Diğerinde ise devletin yetkilerini ilgili bölgeler arasında eşit paylaşımı vardır. "Régionalism" de merkezi iktidarın rolünün küçüldüğü doğru olsa bile, işleyiş biçimi olarak devletin birliğini eskiye oranla daha da güçlendirdiği görülmektedir. [Thiébaud FLORY Le Mouvement Régionaliste Français, Presses Universitaires de France Paris 1966. s. 4,7] Üstelik kendisini parçalamaya götürecek sorunların çözümünü sağlayarak: Çünkü yerel yönetim sisteminde profesyonel politikacılık bölgesel bir hale getirilmekte ve çevre - merkez ilişkisini yeni bir dinamizm katmaktadır. Merkez birçok yükün altından kurtulurken, pasif halde duran taşra politikası bu yükü seve seve sırtlamaya hazırdır.

Türkiye'de illerin hızla daha küçük illere bölünmesi ve tüm illerin de olabilecek yeni coğrafik bölgeler içinde gruplandırılmaları izlenen yol hakkında bize yeterli bir bilgi sunmaktadır. Çünkü yerel yönetim sisteminde prensip olarak bölgeler arasında nüfus ve toprak olarak büyük farklılıkların olmamasına dikkat edilmektedir. Özellikle Özal döneminde il sayısının 100'e çıkartılmak istenmesinin ardındaki gerçek şu veya bu ilçenin il olma istemini tatmin etmekten çok kurulacak olan yeni idari sisteme yavaş geçiş hazırlığıdır. Bu hazırlığın yavaş seyretmesinin nedeni ise tamamen Kürt sorununun aldığı veya alacağı boyutlarla ilgilidir. Her iki sorun arasında direkt bir bağ bulunmasa da devletin iki sorunu birlikte ele alıp çözmeye çalıştığı Erdal İnönü'nün demeçlerinde açığa çıkmaktadır.

Durum hangi plan çerçevesinde ele alınırsa alınsın yerel yönetim sisteminin zorunlu hale getirdiği demokratizasyon hareketinin etnik farklılıkların olduğu bölgelerde ulusal duyguların ifade edilmesini kolaylaştıracağı beklenmelidir. Bu konuda ulusal dillerin hemen hemen kaybolduğu Türkçe'nin ana dil haline geldiği etnik bölgeler bile potansiyel olarak bu tür hareketliliğe hazırdır. Önemli bir asimilasyona uğrayan Lazca'nın konuşulduğu eski alanlarda kültürel kimlik sorunu bu kez Türkçe ifade edilebilecektir. Bu sonuçtan kaçınmak oldukça zordur. Çünkü ekonomi, sosyal ve kültürel konularda "régionalism" in ruhuna uygun yasalar çıkarmadıkça sadece idare değişimlerle istenen sonuç alınamayacaktır. [a.g.e s. 79] Bu ifade özgürlüğünün taşra - merkez arasındaki ilişkilere uzun vadede fayda getireceğine şüphesiz gözüyle bakılmaktadır. Bir şartla ki dil ve

kültür korunmalıdır. Böylece ayrı idari bölgeler içinde etnik sorunların politik yanları zayıflatılmış olarak bir süreç içine sokulacaklardır. Hazırlanan özel iller yasası birkaç ilin birleştiği bir bölge konseyini şimdilik öngörmediğinden -ki bu haliyle Fransız örneğinden farklı olup, kendine özgü biçimlerde taşımaktadır- etnik ve ulusal sorunların her "il"e biraz dağıtılması sağlanmıştır (*) Lazca, Arapça, Çerkesçe konuşulan yerlerde sorun bu haliyle belki kontrol altına alınabilir. Kürdistan'da ise durum biraz daha karmaşıktır. Burada farklı dil ve lehçelerin konuşulduğu alanlarda da belki sorun kendi içinde boğulabilir. Zazaca, Arapça ve Azerice'nin konuşulduğu alanlar diğer bölgelerden yalıtılsa bile geriye kalan Kırmanç bölgesi kaç şehre bölünürse bölünsün sorunu bir bütün olarak Türkiye'nin gündeminde tutacak potansiyele sahiptir. Bu da Kürt sorununu yerel yönetim sistemiyle çözmenin zorluğunu göstermektedir. Çünkü Kürdistan ne nüfus olarak ne toprak parçası olarak ne de tarihi gelişim olarak alınan örneklere uymamaktadır.

Ulusal toprakların kendi içinde bölünümüne bir örnek Bretonya'dır. Büyük bir toprak parçasını oluşturan ve geçmişte ulusal sorunu en popüler seviyeye çıkarmayı başaran Bretonlar ülkelerinin güneyini, Breton Düklerinin tarihsel merkezi Nantes'i Loire-Atlantique adıyla Pays de la Loire bölgesine kaptırmıştır. Bu yöntem ulusal temeldeki geniş gruplaşmaları önlemek için atılan adımdır. Böylece bu tip bölgelerin ekonomik sosyal ve politik yapıları farklı merkezlerde yoğunlaştırılarak "kararlı" bir toplum haline gelmelerine engel olunur.

1830'dan beri süren Breton sorunu 6/7 Ağustos 1932 gecesi Gwenn ba Du örgütünün Rennes Belediye binası önündeki Bretonya'nın Fransa'ya bağlılığını simgeleyen anıtı havaya uçurmasıyla yeni bir boyut kazanır. 1957, 1964 ve 1968 olaylarıyla gündemde tutulur. [Morvan Lebesque, Comment Peut - on Etre Breton? Seuil, 1970 Paris. s. 159]

1975'te yayınlanan "Commun" programıyla Breton bölgesinin 5 eyaleti içine alması, bölgesel seçimlerin yapılması ve yürütme organının kurulması, sivil ve asker görevliler içinde Bretonlara kadro ayrılması, yayın ve eğitimde otonomi verilmesi, Breton dilinin 2. resmi dil olarak kabul edilmesi istenmiştir. [La Voie Bretonne, oliver Mordrel, Quimper, 1976, sl. 187] Ancak şaşılacak derecede bir iyimserlikle Breton siyasi hareketlerinin ve Breton ulusalcılığının emektarı olan Mordrel tarafından ortaya atılan bu istemler ka-

---

(*) Tartışılmasının oldukça geri düzeyde olması ve adeta kamuoyundan gizlenmesi nedeniyle buna "şimdilik" kaydını koymayı uygun gördüm. Gerçekte "Özel İller Yasası"yla her il biraz özerkliğin verilmesi belki geçici bir formül olabilir ama sistemin işleyiş biçimi açısından sürekli bir karakter alamaz. Bu, régionalism kavramının kendisine de aykırı bir durumdur. Öte yandan, bölge parlamentoları teklifinin ilk kez HEP Milletvekili Mahmut Alınak'tan gelmesi dikkat çekicidir. Alınak'ın kanun teklifinde Türkiye'nin 6 coğrafik bölgesinde bölge parlamentoları kurulması yer almaktadır. (Hürriyet, 15 Şubat 1993) 3 Ağustos 1993 tarihli gazetelerde ise yerel yönetimler konusunda devrim yapılacağı haberi bu konudaki çalışmaların hükümet tarafından da yürütüldüğünü açıkça belirten ilk haberdir. daha ilginç bir yanı yasa üzerindeki çalışmaların iktidarın bir kanadı olan SHP tarafından gizli olarak hazırlandığı haberiydi Buysa İnönü'nün Mart 1992'de Fransa ve İspanya'ya yaptığı olağan ziyarete bizim neden olağanüstü bir dikkat sunmamızı haklı kılmaktadır. SHP kamu teklifine göre ise Türkiye 13 bölgeye ayrılmaktadır. (Kayseri, Trabzon, Ankara, İstanbul, İzmir, Adana, Bursa, Antep, Antalya, Konya, Malatya, Erzurum, Diyarbakır) Bu teklif M. Alınak'ın teklifinden daha uygulanır durumdadır. Ancak yine de Türkiye şartlarında bunun da yeterli olmadığını belirtmek gerekir. Çünkü, régionalism kavramında çok büyük toprak parçalarının siyasi planda bir araya getirilmesi dışlanmaktadır. Üstelik bu topraklar eğer kararlı bir ulusal kimlik gösteriyorlarsa farklı bölge parlamentoları altında yönetilmeleri tercih edilmektedir. Bu nedenle böylesi bir sistem altında Karadeniz bölgesinin (3). İç Anadolu (3). Marmara(2). Ege (2). Akdeniz (2), Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinin (5) bölgeye ayrılması beklenmelidir. Bu bölünmeler içinde bölgelerin mümkün olduğu kadar kozmopolit yapılar içine sokulması şartı olmalıdır.

bul görmüştür. Buradaki iyimserliğin kaynağı Avrupa'da adım adım uygulamaya geçilen decentralisation politikasının kendisidir. Ancak yine de masaya oturulduğunda politik hedef görünürdeki iyi niyeti dışlamasını bilmiştir: Bretanya bölgesi 5 eyaletten en önemlisini Nantes'i kaybetmiştir. Bu bölünmüşlüğü Bretonların yüreğini hala sızlattığını ve zaman zaman bölge meclisinde tartışmasının yapıldığını belirtmeliyiz.

1820'li yıllarda yaşamış olması halinde bağımsız bir Bretanya'yı savunmuş olacağını söyleyen Prof. Leopold Kohr yeni şartlarda merkezden kopma ve yerel yönetimin de ülkenin - Bretanya'nın- gelişimini sağlayacağını vurgular.

Bu şartların Bretanya lehine gelişmesi için üç önlem alınmalıdır:

- 1- Anlaşmaya dayalı ortak bir pazar kurulması
- 2- Objektif hedefleri olan bir birlik sistemi
- 3- Bölgenin kendisine ait ulusal bir pazarının kurulması

Bölgesel yönetiminin bu çerçevesinin engellenmesi halinde merkeze verilecek tek yanıt "ayrılık" olmalıdır. [Leopold Kohr. Une Bretagne Libre Est-elle Viable? Quimper, 1975. s.58; 71]

Régionalism şartlarında bile koyu merkezîyetçiliğini terketmeyen Fransa'nın bu üç öneriye verdiği yanıt "hayır" olmuştur ama merkezin çizdiği süreci kabul edip taraf olduktan sonra "ayrılık" sesi gittikçe duyulmaz olmuştur. Yüzyıllar süren güçlü ve hakim bir kültürünün etkisi altında bulunan, diğer taraftan bu nedenlere bağlı olarak kendi aralarında kuvvetli bir ruhi birlik kuramayan toplumlar önlerine sürülen merkezi öneriler karşısında rahatlıkla bölünebilmektedirler. Her toplumda var olabilecek olan bu tip bölünmeler söz konusu şartlarda dengeleri merkez lehine çeviren bir özelliğe sahiptir. Tartışmalardan Breton ulusal hareketi zayıflayarak çıkmıştır. Bağımsızlıkçılar, otonomistler ve régionalistler (bölgeciler) olarak üçe bölünen ulusal hareket içinde, bölgesel seçimlerde en çok oyu alan CNI (Centre National Indépendantiste) olmasına karşın, merkez partilerin bölge genelindeki siyasal etkinliklerine karşı oranları oldukça düşük düzeydedir. Bu noktada sorun sadece ulusal hareketin şu veya bu şekilde bölünmesi değil bir de -belki daha önemlisi- ulusal soruna karşı ilgisiz kalıp merkez partilerden yana tavır alan geniş toplumsal kesimin varlığıdır.

21 Mart 1993 genel seçimlerinde her üç eğilimin Bretanya'da aldığı oy oranı % 0,4'tür. Bu orana Komünist Partisi dışındaki sol'un aldığı oy oranını (%1,44) eklessek bile farklı bir oluşumun ortaya çıkmadığı görülür. Bretonlar'da merkezi parlamentoya ulusal temsilci gönderme eğiliminin çok zayıf olması burada temel etkindir. Ancak bölgesel seçimlerde bu oranın yükselmesi dikkat çekicidir.

22 Mart 1992'de yapılan yerel seçimler bu konuda daha açıklayıcıdır:

Bretanya'da toplam seçmen sayısı: 1.000 967
kullanılan oy sayısı: 683.050

Yerel partilerin bölgelerinde aldıkları toplam oy sayısı ve oranları şöyledir:

<u>CNI</u>	<u>Otonomistler</u>	<u>Régionalistler</u>
15.040	14.691	11.157
% 2.2	%2.1	%1.6

[Le Monde ve Le Figaro gazetelerinden karşılaştırmalı alınmıştır 23 Mart 1993]

Rakamlar her üç eğilimin ortak politikalarda birleşmeleri durumunda yerel seçimlerde belirli varlık gösterebileceklerine işaret etmektedir. Toplam 40.888 oyla geçerli oyların %5,9'nu temsil eden ulusal eğilim birlik halinde bu sayıyı ikiye katlayacak toplumsal ortama sahiptir. Bu rakam bile bölge lehine bazı değişimleri zorlayabilir.

Aynı toprak bölünmüşlüğü Fransa'nın güneyindeki Occitan (Oksitan) bölgesi için daha da belirgin özellik kazanmaktadır. Massif Central ile İspanya sınırının Akdeniz yakası arasında 12 milyon nüfusa sahip olan bu ülke öylesine bölünmüştür ki Occitan dili konuşanlar hiçbir eyalette çoğunluk oluşturamıyorlar. [Dix ans de Régionalisation en Europe, s. 282] Occitan dilinin konuşulduğu Haute-Garonne ve Tarni Midi - Pyrénées bölgesine, Ardeche Rhone - Alpes bölgesine ve Haute Loire Auvergne bölgesine bağlanmıştır.

Coğrafi yapının bozulamayacağı yerlerde örneğin Korsika veya Yeni Kaledonya gibi ülkelerde bu kez demografik yapının bozulması sağlanarak sonuç elde edilmeye çalışılmıştır. Yeni Kaledonya'da adanın en önemli zengin bölgesi olan güneye yerleşen Fransızların nüfus dengesini alt üst etmişlerdir. Güney bölgesi ada nüfusunun %58,5'ni oluştururken Fransızlar bu nüfusun %61'ne sahiptir. Diğer geri kalan nüfus ile Asyalı göçmenler (%18) ve Yerliler arasında paylaşılmaktadır. Yerli nüfus arasında ekonomik ve kültürel nedenlerle Fransa yanlısı tavır takınanları da hesap edersek adanın gerçek sahiplerinin siyasal kimliklerini ifade etmede ne kadar zorlandıklarını görürüz. 16 Eylül 1987 yılında yerli halkın temsilcisi olan FLNKS'nın boykot ettiği referandum sonuçları bu durumu daha iyi açıklamaktadır:

Kayıtlı seçmen sayısı	: 85.022
Kullanılan oy sayısı	: 50.250
Geçerli oy sayısı	: 49.453
Fransa'ya bağlı kalmak isteyenler	: 48.611 (%98.3)
Bağımsızlık isteyenler	: 842 (%1.7)
Boykot edenlerin oranı	: %40.89

Demografik yapı bozulduktan sonra ülkeye giren "demokrasi" geçmiş uygulamaların sorumluluğuna ortak olmayacak kadar bir demokrasi ruhu taşıdığından ülke toraklarının 3/4'ü FLNKS tarafından kontrol edilse dahi nüfus oranındaki bu dengesizlik karşısında köklü bir politika uygulama şansına sahip görünmemektedir. Ayrıca yerli nüfusun %20'ye yakınında ekonomi ve sosyal nedenlerden ötürü merkez politikaları desteklediği göz önüne alınırsa adanın siyasal geleceği daha kolay anlaşılır. Bu nedenlerle izlenen "demokrasi"de "Bizans oyunlarının" olduğunu anlamak zor değildir. (*) [Le Monde. Dossiers et Documents no: 159. Octobre 1988.]

Bu nedenlerle 1998 yılında yapılması öngörülen referandum sonuçları bir bilmece olmaktan çıkmıştır. Belki de bağımsızlık ülkede "Kaldos" adıyla anılan ve ezici çoğunluğu Fransız olan Avrupalıların merkez ile olan çelişkileri ağırlığında gündeme gelebilir ki bu da Büyük Okyanus'ta Avustralya ve Yeni Zellanda'da somutlaşan politik geleneğe uygun düşer. Siyah bölgelerde Avrupalı ve Asyalı göçmenler gri bölgelerde yerli Kaynaklar oturmaktadır. Ancak siyah bölgede nüfus yoğunluğu daha fazladır.

1985 verileriyle yeni Kaledonya'nın nüfus dağılımı seçim bölgelerine göre şöyledir:

Güney	: 77.400
Kuzey-doğu	: 21.565
Kuzey-batı	: 30.853
Loyote adaları	: 15.510

Toplam nüfus: 145.328

[Le Monde. Dossiers et Documents, no: 159, Octobre1988]

Metropolün hemen yanıbaşında bulunan Korsika'da ise durum daha farklı değildir. Burada da "décentralisation" politikasının merkez iktidarlar tarafından ulusal yapılara karşı nasıl silah olarak kullanıldığı açık olarak görülmektedir.

1910 yılında 330.000 nüfusu olan adanın demografik yapısı süreç içinde bozulmuştur. 1983'e geldiğinde 230.000'e inen ada nüfusu içinde Korsikalı nüfus sadece

110.000'dir. Bunun nedenlerini CCN (Consulta Di Cumitati Naziunalisti) ve ARC (Action Régionaliste Corse) örgütlerinin dağıttığı bildiri ve bültenlerde bulmak mümkündür.

1974 yılında sağ iktidar tarafından izlenen politikaların 1981'den sonra Sosyalist iktidar tarafından daha geniş bir biçimde devam ettirilmesi decentralisation politikası içinde ulusal sorunu çözme niyetinin bir devlet politikası olduğunu gösteren en açık örnektir. Ada 1974'te Yukarı Korsika ve Güney Korsika diye iki bölgeye ve yine her bölge kendi içinde iki ayrı seçim bölgesine ayrılıyor. Bu uygulamada temel alınan esasın bölgelerdeki yerli ve yabancı nüfus oranları olduğu şimdiye kadar yaptığımız açıklamalarla belirginlik kazanmış durumdadır. Böylece merkez her zaman bölge politikası üzerinde etkili olmanın yolunu açmıştır.

Ülkelerini bir bütün olarak görmek isteyen otonom örgütler bu bölünmeye karşı çıkmışlar ancak yerel yönetimlere doğru atılan adımın kendi programlarına da uygun olması sonucu tepkileri sınırlı tutmak zorunda kalmışlardır. ARC bölünmeyi şöyle değerlendirmektedir:

"Neden iki eyalet yaratıldı? İktidar heyetleri tarafından Kuzey yönetimini ortadan kaldırmak kolaydır. İki eyalet yaratılırken özellikle yeni seçim oyunu oynanmıştır. Asiller rahatlatılmış, Kuzey/Güney seçim savaşı körüklenmiş, otonomistlerin kırılması denmiştir." [I VANINE CORSE, la Liberté, pas la Mort, Acratie, le Mans 1983 s. 69]

Tartışmaların en yoğun olduğu dönemde Ada halkının %52'nin ARC'ye sempati duyması ve %61'nin bu hareketin tavrını onaylaması önemli bir veridir. Bu oranlar Korsikalı nüfusun hemen tümünü kapsar niteliktedir. Ancak yine de daha radikal çözümlere sıra geldiğinde tereddütler kendisini gösterir. Bu sempatiye karşın, merkez tarafından verilen statünün devamından yana olanların % 55'tir. Halkın % 38'i otonomiden yana tavır koyarken, bağımsızlık isteyenlerin oranı sadece % 4'tür. Kendilerine soru yöneltilen adadaki Komünistlerin % 36'sı merkez tarafından hazırlanan otonomi programını desteklerken. Korsikalıların otonomi programını bağımsızlığa kaydığı gerekçesiyle reddediyorlar. [a.g.e s.71; 72]

Bölgesel yönetim adıyla uygulanan entegre politikaları adadaki radikal unsurlar tarafından reddedilmiş ve daha radikal grupların ortaya çıkmasına neden olmuştur. 16 Temmuz 1976'da basın bildiriyle başlayan askeri tipte örgütlenme 4/5 Mayıs 1977 gecesi 21 ayrı yere yapılan saldırıyla FLNC örgütü kendisini gösterir.

Fransız Komünist Partisi FLNC'nin eylemlerini "işçi dünyasına ve demokrasiye yabancı sorumsuz" eylemler olarak mahkum ederken 3 Kasım 1977 tarihli l'Humanité gazetesinde décentralisation politikasının çerçevesi komünistlerin programı olarak sunulur. Bölgesel meclis dışındaki bütün öneriler ekonomik ağırlıklıdır. Onlara göre Korsika sorunu ekonomik geri kalmışlık sorunudur. Yine de sol hareketin yerel temsilcileri otonomi programına karşı açık tavır koymak durumunda kalarak ARC'ye bir ölçüde yaklaşırlar. [a.g.c. s. 242]. Ancak bütün bunlar, Komünist Partisinin etkisi altında bulunan sendikalar ve diğer demokratik kuruluşların vasıtasıyla adanın Fransa'ya bağlılığının işlenmesine ve merkez politikaların adada etkin olmalarına yol açmalarına engel olamamıştır.

Bu tavıra tesadüf diyelim veya izlenen büyük ulus şövenizminin sonucu olduğunu söyleyelim, nasıl değerlendirilirse değerlendirilsin kaçınılmaz sonunun adanın daha fazla merkeze entegre edilmesi gerçeği olduğunu gizleyememiştir.

Böylece sol 1981'de iktidara geldiğinde aynı politikayı daha da kitleselleştirerek ya da biraz daha demokratik nüanslar ilave ederek pratiğe koyma avantajını elde etmiştir. Sosyalist iktidarın 1982'de adaya tanıdığı özel statü Korsikalı halkın adadan kaçışını engellememiş, tersine Fransızların adaya yerleşmesini ve daha çok turizm alanına hakim olmalarını teşvik etmiştir. Bir CCN bildirisi 1980'li yıllarda her yıl 3 bin Korsikalı'nın

adayı terkettiği ve buna karşın 6 bin Fransız'ın yerleşmek için geldiğini iddia etmektedir. Özellikle Kuzey Afrika'dan çekilen Fransızların adaya yerleştirildiğini belirtmek gerekecektir. Rakamlar ne kadar yuvarlak olursa olsun tersine bir göçün demografik yapıyı değiştirdiği açıktır. Yüzyılımızın başından beri yaşanan bu göç sonucu Korsikalı nüfusun yarısı şimdi Fransa'nın değişik bölgelerinde yaşamaktadır. Adada geri kalan yarısı ise "klanlar" arasına bölünmüş durumdadır. Bir kanser gibi adayı saran aşiretçilik siyaseti planda Korsikalıların zayıf düşmelerine neden olmaktadır.

Turizm dışında köklü bir ekonomiye sahip olmayan adada devlet dairesinde maaşlı memur olarak çalışmak. Korsikalının en önemli geçim yolu olmaktadır. Aktif nüfusun %25'nin devlet memuru veya yerel idare çalışanı olduğunu söylersek merkezin etkisini daha iyi açıklamış oluruz. Ada burjuvazisinin ekonomik temelini açıklamak için 240 binlik nüfusunun sadece yaz aylarında 1,5 milyon turisti karşıladığını belirtmek gerekir. Turizmde köşe başlarını tutanların Fransız olduğunu belirtmeye gerek yok.

Korsika'ya verilen özel statünün ulusal kimlik yanı sıra ancak 1992'de gündeme gelmiştir. O güne kadar Korsika ve üzerinde yaşayan halk Fransa'nın herhangi bir bölgesinde yaşayan Fransızlar gibi değerlendirilmiştir. Yine Paris Şartının bir gereği olarak sosyalist iktidar tarafından meclise sunulan bir yasada ilk kez "Korsika Halkı" kavramına yer verilmiştir. Adanın merkeze entegre edilmesine elde edilen bu kadar ilerlemeye karşın Yüksek Anayasa Mahkemesi "Korsika Halkı" kavramını anayasaya aykırı bularak reddetmiştir. Yasa içinde yer alan Korsika dili ve kültürünün gelişmesini öngören maddeleri onaylayarak demokrasi (!) örneği vermeyi ihmal etmeyen mahkemenin bu kararı Fransa'da üniter devlet konseptinin ve jakobenci eğilimlerin hala ne kadar güçlü olduğunu göstermesi bakımından ilgiye değerdir.

Sağ ya da sol iktidarlar "decentralisation" politikasına nüans farklarıyla devam ederlerken aynı politikaya eklemledikleri ulusal azınlıklar sorunuyla Makyavel'in "yeni prens"ini de bulmuş oluyorlar. "Yeni Prens" in otonomi planındaki makyavelci kurnazlığına karşı demokrasi adına uğradıkları haksızlıklara tepki olarak demokratik seçim yolunu reddeden CGNC (La Consulta di a glijuventu nazionalista corsa) örgütü ilk kez "otonomi deyince ne anlıyorsunuz?" sorusunu sorma gereği duymuştur.

Yukarıda sıraladığımız nedenlere bağlı olarak demokrasiyi eğer bir toprak parçası üzerindeki halkın siyasal tercihi serbestçe yapması olarak anlıyorsak bu noktadan sonra eski iktidarları mahkum etmek ve yeni somut durum üzerinde tartışmaları başlatmaktan başka yapacak bir şey kalmamaktadır.

Adadaki siyasal dengelerin göç dolayısıyla ters orantılı olarak yelpaze değiştirdiğini seçim sonuçlarında görmek mümkündür.

YIL	SAĞ oylar	SOL oylar(1)	Komünist Partisi(2)
1945	16.300	79.957	30.792
1946	19.095	78.310	32.154
1951	37.641	54.128	21.668
1956	28.838	60.365	20.391
1958	42.770	50.299	12.794
1962	56.245	43.494	12.373
1965(3)	64.381	43.550	....
1975	64.695	52.924	17.097
1978	78.079	64.494	22.975
1981(3)	77.026	70.737	.....
1981	61.161	67.430	19.652
1982(4)	%47	%52	%11.69

- (1) Sol oylar. Radikal Sol (MRG). Sosyalist Parti ve Komünist Parti oyları toplamıdır.
- (2) Komünist Partisi'nin seçim sonuçları ulusal olduğu bir ülkede seçmenin hareketliliğini göstermek için verilmiştir.
- (3) 1965 ve 1981 Cumhurbaşkanlığı seçim sonuçlarıdır.
- (4) 1982 Kantonal seçimlerinde Korsikalı otonomistler sol oylar içinde %20,39 oranında oy toplamışlardır.

Sonuçlarda dikkati çeken nokta 1962 seçimlerinden sonra dengenin sağ lehine değişmiş olmasıdır. Bu değişimi sadece demografik yapının değişmesiyle açıklamak yetersizdir. Değişimdeki en büyük etken Cumhurbaşkanı De Gaulle'ün döneminde sağ iktidar tarafından kurulan "DATAR" programının yerel yönetimlerle ilgili çalışmaya başlamasıdır. Sözkonusu durum sosyalistlerin büyük vaatlerle iktidara geldikleri 1981 seçimlerine kadar devam etmiş, sağ partilerin tarihinde en büyük zafer olarak kabul edilen Mart 1993 seçimlerinde ise durum tekrar eski ritmine dönmüştür. Sosyalistlerin verdikleri büyük sözler yerine eski programların rötusuyla uğraşmaları tepkilerin kaynağıdır. İşin daha ilginç yanı iktidarın bu tavrına tepki olarak bazı Korsikalı örgütler 1988 seçimlerinde merkez sağ partiler olan RPR ve UDF ile seçim işbirliğine girecek kadar işi ileri götürmüşlerdir.

Genel seçimlerde otonomistlerin kendi temsilcilerini meclise gönderme şansını bulunmaması nedeniyle 2. tur seçimlerde güçlü merkez partilerle işbirliği yapmak ya da oy vermemek durumundadırlar. Bu nedenle her iki halde Korsikalı önündeki iki tercihi (sağ-sol) en iyi kullanma durumunda kalsa da en demokrat haliyle bile üniter devlet koseptinden kopmayan kişileri meclise göndermektedir.

22 Mart 1992 yerel seçimleriyle 21 Mart 1993 genel seçimlerinde alınan sonuçlar otonomistlerin oy potansiyellerini koruduklarını ve Ada'da bir istikrar unsuru haline geldiklerini göstermektedir.

21 Mart 1993 Genel Seçim sonuçları bölgelere göre şöyledir:

GÜNEY KORSİKA (M.vekili sayısı:2)			YUKARI KORSİKA(m.s.2)	
	1: AJACCIO	2: SARTENE	1: BASTIA	2: CORTE
CN	%10.94	%10.39	%14.36	%16.17
MPA	%11.41	%6.98	%2.81	%3.79
ANC	%3.88	%3.76	....	....
Diğer sol	%13.15	%17.14	%35.78	%24.03
Aşırı sağ	%6.45	%5.01	%4.07	%2.91
Diğer sağ	%54.17	%56.72	%42.98	%53.1
TOPLAM	100	100	100	100
Kazanan Partiler:	RPR(1) - UDF(1)		MRG (1) UDF/PR(1)	

(CN : Corsica Nazion)

(MPA : Mouvement pour autodétermination)

(ANC : Accolta Naziunale Corsa)

[Le Monde 30/03/1993 ve Le Figaro 23/03/1993 gazetelerinden alınmıştır.]

Korsika ulusal hareketi içinde yer alan ilk üç örgütün toplam oy potansiyeli %21' il geçmektedir. 1993 seçimlerine katılım oranının çok düşük olduğunu belirtmek gerekse bile (Mart 1992 Yerel seçimlerinde %81,77'e karşılık Mart 1993 Genel seçimlerine katılım oranı %66,23'dir) Korsikalı örgütler açısından durum değişmemektedir. Her iki seçimde de yaklaşık oy almışlardır.

Sonuç olarak Korsika için şunlar söylenebilir.

Ulusal kültürel sosyal ve ekonomik sorunların sol politik yapıların programlarında taşıdıkları değerler açısından bakıldığında toplam sol oyların 1962'ye kadar çoğunluğu normal karşılanabilir. Sol'un bu tarihe kadar ciddi adım atamaması ve sağ iktidarların yerel yönetimler konusunda projeler üretmeleri Ada halkının sağ partilere yönelmesinde etkili olmuştur. Öteden beri geleneksel olarak sağ partilere oy veren Fransız kökenli geleneksel seçmene bu kez bizzat yerli halkın katıldığı gözlemlenmiştir.

"Décentralisation" politikasını geniş şekilde uygulama fırsatı Sosyalist Parti iktidarı dönemine düşmüştür. sunulan program askeri eylemler yapan FLNC'nin bağımsızlıkçı politikasına alternatif yaratmıştır. 1982 yılında kabul edilen özel statü FLNC'nin eylemlerini azaltmak zorunda bıraktığı gibi kitle tabanını da önemli ölçüde kaybetmesine neden olmuştur. Bağımsızlıkçı hareketlerin temel açmazları ada nüfusunun yarısını oluşturan Fransızların gelecekle ilgili somut düşünceler ileri sürmemelerinde yatmaktadır. Bu konuda fazla konuşmamayı tercih etmektedirler, ama kendi gözlerinde bu insanları yabancı olduklarını gizleyememektedirler Somutlaşan "yabancı" nüfusun zaman içinde yerleşen karakteri onu destekleyen güçlü bir devlete karşı nasıl durulacağı sorusunu beraberinde getirmiş olduğundan yerli halk bağımsızlıkçı eğilimlerle arasına sınır koymayı tercih etmiştir. Bir zamanlar kongrelerini 50 bin kişilik kitle desteğiyle kutlama başarısı gösteren bağımsızlıkçılar, belirli sosyal kesimler arasında varlıklarını sürdürebilmektedirler. Sosyalist Parti'nin uygulamaya koyduğu programlar karşısında FLNC iktidarı "demokratik anti-FLNC cephesini" yaratmakla suçlamıştır. [VANINA .a.g.c s.90] Bu, oynanan "demokrasi" oyununa verilen yakınmalı bir yanıt niteliğindedir ama bundan başka gerçek de yoktu.

Sosyalist Partisi uygulamalarıyla üçüncü bir yolu imkansız hale getiriyordu. siyasal ve sosyal planda iç dinamikleri parçalayan bu toprak parçası üzerinde gelinen aşama itibarıyla "yabancı" nüfusu etkileyecek "yerli" perspektifler sunmadıkça adamın tarihselliğini yaşatmak oldukça zor olacaktır.

(Devam edecek)

NAVEROKA NEWROZÊ

Bi Çavekî Mîtolojik Folklorîk û Polîtîk

Newroz Rojeke Nûye

Newroz, di nav gelê me da bûye nişana daxwaza berxwedanê. Peyva Newrozê ji du gotina pêkhatîye, nû û roj. Di nav gelek salan da nûroj, nûroz û newroz, bi vî tehrî hatîye guhirandin. Cejna Newrozê cara pêşîn di nav kurdan da hatîye pîrozkirin, paşê ev cejna di nav gelên Afgan, Belucî, Farisî, Tacîk, Oset, Tat û Taliş hat naskirin, di nav van gelên cînar da, cejna Newrozê angorî bi naverok û motîvên netewî va hat xemilandin, dewlemend bû. Ji ber nêzîkbûna kontakên çand û ziman di nav gelên Îranê da, ji aliyê din sal bi sal di navbera van gelan da peywendî û pevgerîdanên cuda hatin pêkanîn. Hemû van yekan, li vê hêlê belavbûna cejna Newrozê hêsantir kir.

Di nav kurdan da rojên şabûnê wek cejn, eyd, mehrîcan û şahî tîn zanîn. Di nav van rojên nav û nîşan da bê şik, cejna herê kevn cejna Newrozê ye. Ev cejna berî bûyîna Îsa pêxember, di dewra dewletên Kusî û Med da peyda bûye (sala 612) û serpêhatîke wêya dûr û dirêj heye. Çawa di serpêhatîya Newrozê, di mîtolojîya wê da kîvş dibe ev cejna di salên agir û hesin hat dîtîne wusan jî dema di nav mirovan da peywendiyên koletîyê xurt bûn, peyda bûye.

Pîrozkirina cejna Newrozê, navbera hatina rojên baharê, rojên germ û dûrketina rojên zivistanê, rojên sar da tê pîrozkirin. Ji aliyê din Newroz wusan jî di nav gel da tê zanîn wek "Cejna Serê salê". Di van rojan da, çawa tê zanîn jiyîn gul vedide, dikele. Bi dîtina me, ev cejna berxwedanê nav van rojan da pîrozkirina wê bi tesadufî nîne, navdanîna wê ya cejna serêsalê jî tesadufî nîne. Hilbijartina van rojan, efrandarîya gel nişanî me dide. Meha (Axlêve, Avdar, Newroz), di vê mehê da jiyîn qalîkê xwe diguhirîne, dorber hêşîn dibin, hebûnên tabîyetê jîndar û hişyar dibin. Di vê mehê da hulmgulma kela baharê di nav gel da şabûnekê peyda dike. Ev şabûna dighêje dereceke herê bilind. Ji ber vê yekê, gel ev meha, despêka serê salê hilbijartîye û lê xwedî derketîye, xistîye malê xwe. Gelê me

pîvaye, her tişt daye ber çavê xwe, hildaye-daniye û tiştên baştir hilçandiye. Bi xwe ev karê gel, di nav efrandinên folklorê da gelek berbiçave, gel timê aliyê tiştê baş girtiye, ev xeysetê efrandariya gele.

Bi xwe di nav peyva mîtologiyê da du tiştên girîng hene, armanc û çarçevê heye. Ev peyva ji du peyvan pêkhatiye; "mît" û "Logos" Mîtologî bi serê xwe tenê çîrok, mît û efsane nîne, xem û xeyal nîne Ji aliyê din di nav vê peyvê da kerîk mantik (*zanebûn, logos*) *Ji heye. Ji her vê yekê peywendiyên felsefî di nav mîtologîya Newrozê da pir xurtin.*

Di nav klasîkan da

Heta niha li ser naveroka cejna Newrozê bi çavekî mîtologî, folklorîk û polîtîk pir tişt hatine nivîsandin. Bi taybetî di nav hin efrandinên klasîk da pir tiştên hêja hene. Hêdî-hêdî gelê me li ser cejna Newrozê zanebûna xwe hin fireh kir û naveroka wê dewlemend kir.

Pirtûka *Zend-Avesta* çawa tê zanîn, di nav gelên Îranê, wusan jî di nav kurdan da, pirtûkekê pir kevn tê zanîn. Di nav vê pirtûkê da li ser cejneke baharê hin tiştan cîh girtine, bi dîtina me ev cejna Newrozê ye. Ji ber ku êzidiyên ku îro di şopa vê pirtûkê dimeşin, di nav wan da cejneke wek Newrozê bi navê "*Cemayî*" hin jî hebûna xwe îro diparêze.

Cejna Newrozê bi tehrekî fireh cara pêşin di nav efrandina Firdefsî, "*Şeh-name*" da cîh girtiye. Gelê kurd, çawa derketiye maderê ev pirsra jî cara pêşin di vê efrandinê da hatiye nitirandin. Ev efrandina hêja paşî bûyîna Îsa, di sala 999'an da hatiye nivîsandin, efrandin gelek firehe. Di despêkê da li ser mîtologîya Newrozê hatiye sekînanandin, Firdefsî yek-yek mêrxasên serpêhatîya Newrozê bi me dide naskirin.

Efrandineke mayîn jî, "*Newroznama*" Omer Hayame, di wê efrandinê da jî nexş-nîgarên cuda li ser vê cejna gelên Îranê heye.

Çawa tê zanîn di sala 1597'an da mîrê kurdan Şerefhanê Bitlîsî, bi navê "*Şerefname*" efrandinêke hêja li ser dîroka Kurd û Osmanîyan nivîsî, di despêka vê efrandinê da li ser Newrozê û hovîtiya zalimê Dehak hatiye seknandin.

Pispor û helbestvanê kurd Ahmedê Xanê di destana "*Mem û Zîn*" da kurd çawa Newrozê pîroz dîkin, bi hatina baharê va mirov çawa ji qalîkê xwe derdikevin, çawa şa dibin, bi zîmanekî xêş û zelal va nivîsiye. Ev efrandina di sala 1665'an da hatiye nivîsandin, kerîkî wê da Newroz, bi vî tehrî hatiye nitirandin:

*Ji Bextê şîn vedigere bahar
Nişan dide Newrozê
Di rêça vê kevneşopîyê da
Bajarvan û gundî hemû bi hevra*

*Terikandin birc û malên xwe
Wek nêçîrvan û cerdê,*

*Hêdî-hêdî berbi serê kelan û berîyan meşîyan
Bi beş-beş darketin bindarûk û seyranê
Hemû rengê mirovan, piçûk-mezin
Hemû çûn, neman tu evdê xwedê li bajaran*

*Ji wana hinek bi peya çûne bax û baxçan
Hinek bi stîyarî berbi qontirên çîya herikîn*

*Hinek bi zar û zêçan ve
Hinek bi hevalan, hinek ji bi tenê meşîyan
Rabûn zerî-domam û jin jî
Ew jî wek gulên, di nav baxçan*

.....
.....

(Ev helbestê Ahmedê Xanê angorî Kurdîya îro hatîye zelalkirin)
Xên jî van efrandinên li jor nivîsandî, di gelek efrandinên farisî û kurdî da
jî tiştên hêja li ser cejna Newrozê hene.

Bi çavekî mitolojîk

Iro li ser mîtolojîya Newrozê li hin hêlên cûda, gelek serpêhatîyên cîhê tên dengkirin. Ji bo pêştaborîna folklorê xwe, gel ji ber xwe gelek tişt efrandîye û tevî naveroka Newrozê kirîye, ew dewlemend û rengîn kirîye.

Gelên vê navçê dixwazin ji destê zordestê Dehak (*Ejderhak, Zahak*) xelas bin, azad bin, serpêhatîya Newrozê diçe dîghêje van rojan. Bi zimanê Pehlevî navê Dehak "Bîyarbs" derbaz bûye. Hin çavkanî dibêjin ku Dehak bi xwe Erebe. Bi bawerîya me tiştê girîng, ewe ku Dehak kesekî xûnware, zalime. Gel dixwaze pêsîra xwe ji vî kesî xelas bike, bona vê jî gel hertim li dijî wî ye. Bi vî tehrî gel naxwaze stûyê xwe ber zordestîyê xar bike, gel şer dike, pêşen gîyê Kaweyê mêrxas dimeşîne, gel û Kaweyê mêrxas dibin efrandarên Newrozê.

Angorî mîtolojîyê rojekê ji rojan di nav gel da nerehetî û hizûrîke mezin peyda dibe. Di wê demê da, Dehak lêdixe bedena mîrê wê dewrê, Cimşît dike du kerîyan, wî dike, xwe jî li ser text rûdinê, disa angorî mîtolojîyê textê wî li dora 1000 salî ajoxîye. Dehak bavê xwe jî dike, di Şehnamê da ev yekê bi vî tehrî hatîye nitirandin. "**Lawekî nebaş wekî bibe** şêrekî hov jî, disa nikare mêranîyê bike, bavê xwe bîkujê, xûna wî birêjîne".

Erîşî û hovîtiya Dehak, dema di her navmilên wî da serê du marên reş derdikeve, destpêdike. Ev nexwaşîya xeder, wî hin jî har û dîn dike. Ji bo dîtina dermanekî ji bo vê nexwaşîya xwe, ew bangî hemû hakim û doxtorên welêt dike û alîkarîyê ji wan dixwaze. Rojekê angorî mîtolojîyê şeytanek nêzikî wî dibe, dizîkava guhê wî da dibêje: "Tu tenê mêjûyên kesên cuwan bide van ma-

ran, tişteki din mede wan ji bo xarinê. Dibe, ev marana van mêjuyan bixwin û dawîyê da ji bimrin, tu ji xelas bibî. Ji ber vê yekê pêwîste tu herroj du kesên cîwan bikujî, ji bo mêjuyan derxî, pêwîste tu serê wan jê bikî" Piştî peyvên şiretên şeytîn, destûrê dide parêzkarên xwe, wekî herroj du kesên cîwan tîn kuştin. Ev kuştina kesên cîwan hêrs û rika gel li dijî Dehak bilind dike. Dilê herkesî bi kuştina van kesên dişewite, di nav van da du xulamên Dehak jî hene. Yek ji vana *Ermayîl* kesekî dîndanen, *Kêrmayîl* jî kesekî pêşverû ye, pêşîya xwe dibîne. Ev herdu xulamên wî tînin herroj mêjuyê mîkê tevî mêjuyê din dikin, didine Dehak. Bî vî tehrî her meh 30 kes azad dibe, ew direvin diçine serê çîyan û hejmarê wan dighêje 200 kesî. Bi vî tehrî, angorî Şehnameyê ew kesên ku direvin li serê çîyan û azad dibin, kakilê peydabûyna gelê kurd pêkanîne.

Ev tiştên li jor gotî, tenê beşeke serpehatîya mîtologîya Newrozêye. Newroz paşê despêdike dibe cejneke. Di vê beşê da kesekî xebatkar-Kawe ji nav gel derdikeve, pêşengîya gel dike û vê hêrs, rika gel ra rêkê dibine. Ev bûyera jî di nav cejna Newrozê da beşeke duwemîne.

Di vê demê da çawa em dibinin, kesekî bi navê Ferîdun, wek mêrxasekî di rîya Kawe da dimeşe, ew jî, ji nav gel derdikeve. Ew di nav wê tekoşîna ku li dijî Dehak bilind dibe, bi aktîfî têda cîh digre. Angorî mîtologîye rojekê dîya wî, jê ra dibêje: "*Tu zanî çî hate serê bavê te Abdîn?*". Paşê Ferîdun tê dighê wekî bavê wî ji aliyê Dehak da hatîye kuştin û mêjuyê wî ji daye maran. Hêrsa Ferîdun bilind dibe û bawerîya olhildanê lê peyda dibe.

Pey van hemû zordestîyan, gel ber bi qesra Dehak dimeşe. Nav gel da dengên "*Em wekhevîyê dixwazîn, dadîmen... dixwazîn*" ev dangan her di çin bilind dibin, ewê li pêşîya gel van durîşman ducar dike, KAWÊ bi xwe ye. Êdî pêşengîya serhildanê dikeve destê zehmetkêşekî, karkerekî, KAWÊ, ev e hêjabûn û xemla Newrozê.

Paşî wê serhildanê Dehak tê kuştin, ji ortê radibe. Gel ji şabûnê êdî nikare hêsrên çavên xwe bigre, roj, roja serketinê ye. Roja pîrozkirina Newrozê jî, ev roja serketinê ye. Hin çavkanîyên li ser mîtologîya Newrozê, jî bo rolên Ferîdun û Kawe tiştine cîhê dinîvîsin. Hin çavkanî dibêjin ku Ferîdun destûr derxistîye wekî li çarsuya hesinkaran da gurzên baştir bîn çêkirin. Bi van gurzên va dema gel dajo ser qesra Dehak, hin kesên dibêjin pêşajo Ferîdun e, hin kes dibêjin pêşajo Kawe bûye. Çawa Şehnamê da cîh digre, wekî Dehak bi destê Ferîdun tê kuştin, Ferîdun tîne mixekî li serê wî da dikute, wî dikuje, kesê ku gel berevkirîye, ew rakirîye ser pîya û xwe jî daye pêşîyê, Kawe ye. Ew, di nav mêrxasên serpehatîya Newrozê da cîhê pêşîn digre. Bi xwe jî armanca Ferîdun û Kawe di piratîkê da yek e, navber wan xweş e, piştî hev digrin.

Ji aliyê din, ji despêkê heta dawîyê Ferîdun di efrandina Şehname hertim li ber şaxsiyeta Kawe temene dibe. Vê yekê, di beşeke Şehnamê da bi vî tehrî cîh girtîye:

".... Paşê ji kelê, alên bi qumaşên kesk sor, zer belav bûn û navê wê danîn "Ala Kawe" ji vê demê heta, kî rûnişte ser wî textî, ev nav girt. Li ser vî çermê

hesinkar, tiştên giranbiha hatin dardakirin. Awa, bi van qumaşên giranbiha ve ala wî kete tehrekî din. Di nav şeveke tarî da wek rojekê hilat, dilê dinyayê bi van hêvîyan va tijî bû".

Dema text ji destê Dehak hate girtinê, êdî dawîya kul, derd û zordestiyê hate birinê. Êdî pêwîst bû cejnek bihata pîrozkirin. Ew rojên reş êdî dûr keti-bûn, paşê pîrozkirina Newrozê wek cejnekê bû edet.

Bi çavekî folklorîk

Cejnên gel, li ser derd, kul, şîn û şahiyên gel bilind dibin. Van cejnan tenê gel dikare biefrîne û wan biparêze. Ew cejnên ku bi piraniya daxwaz, xwestin û hêvîyên gel va bi hev neyên - cejnên resmî, dinî - ji aliyê gel da nayên pejirandin.

Newroz, bi derd-kulan, şabûn û hêsrên çavan va hatîye avdanê û meya xwe girtîye, ji ber vê yekê vê cejnê di dilê gelê me da cîhekî germ girtîye.

Bayisê belavbûna vê cejnê di nav gel da bi taybetî karkertiya Kawe, zehmetkêşîya wî ye, bona vê yekê ev cejna hat gîhiştê van rojên îroyîn.

Çawa tê zanîn, di wê navçê da dîne îslam pir xurt bû, cejnên dî nî di van civatên vê hêlê da tesîreke mezin hiştine, dişa jî van cejnan cihê Newrozê tijî nekirine, gelê me hertim naveroka wê ya pêşverû parastîye, heta van rojan jî ew xweyîkirîye.

Ji bo berevkirina gel, Kawe mêzera xwe wek nîşanekê ba kirîye, ev mêzera hesinkariyê (*Direwşê Kawe*) gel ev yeka bijartiye wek alekê ji xwe ra, paşê ev ala di nav rengên kesk-sor û zer da xemilî, îro ev rengana bûne nîşaneke netewî ji bo gelê Kurd.

Çend çavkanî çawa diyar dikin, wekî ev heyfildana Kawe û Ferîdun li dijî Dehak, di nav kurdan da paşê bûye bawerîke mezin, di nav kurdan da wek "*Şênahîya Tolhildanê*" belav bûye.

Îro çawa em dibînin li ser Newrozê di edebiyata kurdî da stîlek bi kar tê anîn, hemû hêzên zordest bi navê Dehak (**Dehakên Nû**) tînan navkirin, bilind bûna şerê gelê me li dijî Dehakan e, Pêşengiyê Kawe dike. Ev yeka tiştêkî nûye, gelê me gelectişt tevî naveroka Newrozê kirîye.

Li Kurdistanê dema rojên Newrozê nêzik dibin, kûrên agirê (*ar, adir*) mezin tînan danînê, gelê me êgir vêdixe. Dîtina êgir di nav gelên Îranê da bûyereke mezin e. Bi navê Huşeng-mêrxasekî gel, rojekê ji bo marekî bikuje kevirekî davêjê, ew kevîr diçe kevirekî din dikeve, çirûşk jê derdikevin, ev bûyera dibê bayisê nasina êgir di nav gelên vê navçê. Îro bîgehên pîrozkirina cejna "**Sede**" li Îranê dirêjî van rojan dibê. Kawe bi xwe hesinkarek bû, hesin dikuta, ji bo hesin nerm be, kêrî tiştêkî bê, ev pir hewcedarî êgir bû. Paşê ev agir ji bo pîrozkirina Newrozê bu nîşanekê. Tê gotin ku, Kawe ji bo gel berev bike, li serê kelan agir vêxistîye û bûye nîşana hawarê. Dişa di pirtûka "**Zend-Avesta**" li

ser hêjabûna êgir gelek tiştan cîh girtîye. Dawîya rojên zivistanê rojên sar û despêka rojên germ, rojên baharê da "Germbûn" bûye mizgîna rojên xweş, vê yekê rûmeta êgir bilindkirîye. Ev yeka di metelokeke kurdî baş cîh digre "**Kê gotîye agir cehenemeye, ew bi xwe cehenemeye**" Di rojên zivistanê, di nav kurdan da edetekî kevn e, wekî li dor kuçik rûnên, bi êgir va bilîzin. Di dîne kurda yê kevn "Zerdûş" da agir pir tişteki hêja ye ev yeka bi dîne îslam va hev nayê, ji ber ku agir di dîne îslam da nîşana ceheneme ye.

Îro ev çirûskên belav dibin, bûne nîşana bilindbûna şer li welatê me, bûne nîşanên esmanîye (abstrak). Li Kurdistanê li her cîhê vexistina êgir, jindariya daxwaziya azadiya gel baş nîşanî me dide. Ev çirûsk, bi vê daxwazê va tev li hev dibin, dibin yek. Di efran di nê folklorê da ev hevanîn-hevçûyîn pir xurte, ev yeka ji tuj bûna pîvandî û dîtinên gel nîşanî me dide.

Bi vî tehrî ji bo hebûn û parastina cejna Newrozê gelê me, gelek tiştên maddî û manevî efrandiye.

Bi çavekî politik

Li Kurdistanê tekoşîna gelê me li dijî hêzên kolonyalist, bi taybetî di despêka sedsala 20'an da pêl da, pêşta çû. Pey vê yekê van hêzên kolonyalist ji bo ortêkirina hemû hebûnên gelê me, ji bo faşkirin û jarkirina wan, çî ji destê wan hat, anîn cîh, wusan jî, tu wext destûr nedan wekî gelê me bi xweşî vê cejna xwe pîroz bike. Cejna Newrozê çara pêşîn tenê di sala 1946'an, li Komara Mahabatê da bi serbestî hatiye pîrozkirin. Paşê li Kurdistanê Iraqê, dû şoreşa sala 1958'an hat pîrozkirin. Ji ber van hemû dijwariyan dîsa jî gelê me, di nav xwe da, bi xweşî Newroz pîrozkirîye û bi giyanê rizgariya netewî va xemilandîye.

Bi vî tehrî giringiya pîrozkirina cejna Newrozê, di warê politik da zêde bû, naveroka wê dewlemend bû. Bi taybetî nivîskarên nîşa nûh, di efrandinên xwe da cîhekî fireh dane Newrozê. Wan bi çavekî tekoşîna rizgariya netewî va, naveroka wê ya şoreşgerî nihêrine. Di efrandinên şanoyan da (tîyatro) ev yeka gelek berbiçave. Nivîskarê kurd Cemal Abdulkadir Baban bi helbestvanî, efrandineke bi navê "**Newroz**" nivîsî. Di vê efrandinê da serpêhatîke keçekê kurd Gulîzer heye. Ev keçka dikeve destê Dehak û zordestiyên mezin tene serê wê. Nivîskarê Kurd Kemal Burkay jî, di "**Dawî Dehak**" da li ser camêriya Kawe û di bin vê camêriyê da jî tekoşîna gelê me di îroyîn nîşan dide. Dîse Zekî Ahmet Xanarî jî "**Xelasbûna Rojên Dehakê Zordar**" bi vî navî va şanoke din nivîsî. Hemû ev efrandinan di nav çanda kurdî da tesîra cejna Newrozê di warê azadiya gelê me da, nîşanî me dide.

Despêka rojên baharê da, di nav gelê me da, pîrozkirina cejna Newrozê, ji bo rojên xweş, daxwaz û hevîyên gelê me diyar dike. Gelekî nexwaze wunda bibê û gelekî rojên xweş hemêz dike, bi bawerîya me tu hêz nikare li pêşîya vê meşê bigre. Hêzên zordest bi vê nevê wê binkevin. Dîrok li ser milên gelên cî-

hanê diherike, ew pêştaçûyîna civakî tayîn dikin. Hemû zincîrên ku pîrozkirina Newrozê qedexe dikin, rojekê ji rojan wê bişkên. Ev bawerîya me, wek hêvîya di helbestê Pablo Neruda da, helbestê bi navê "**Strana Genim**" wusan jîndar û xurte:

*Gelê min, ez bi tilîyan va nayê m jimartin:
Di dengê min da hêzek dibiriqê
Di tarîyê da bejn dide
Bêdengîyê diqelêşe
Mirî, mêrxas sî û bûz, çi hebe
Wek tov dikeve axê
Û gel di erdê da çal bûye
Tov li cihekî maye
Genim çawa bejn dide
Derdikeve li ser rûyê erdê
Bi destên bedew û sor va
Diqelêşe û qul dike bêdengîyê
Em gelin, carke din dizên ji nav mirîyan.*

Cejna Newrozê bi rengê "Cejna Bahar û Azadîyê", di nav tevgera pêşketina gelê me da wê roleke hin jî mezin bilîze. Cejna Newrozê kerîkî çanda cîhanêye, pîrozkirina Newrozê û roja dijî nijadperestîyê, çawa tê zanîn 21 Adarê da berhev kerine, vê yekê kemaxla Newrozê hin jî zêde kirîye.

BABBY CASTILLO (Apache): Kalbimiz Kürt Halkıyla Beraberdir.

9 Şubat 1994 tarihinde Duisburg'da bulunan bütün Kürt dernek ve çevreleri tarafından Kızılderili'lerle ilgili bir tanışma ve sohbet toplantısı yapıldı. Toplantının misafirleri ABD'deki çeşitli Kızılderili dernek ve çevreleri bünyesinde barındıran Amerika Kızılderili Hareketi (American Indian Movements) liderlerinden Babby Castillo ve Cathy White Eagle idi. Babby Castillo AİM nin Kaliforniya üyesi ve Kızılderili politik tutuklu Leonard Peltier'in uluslararası sözcüsüdür. Babby Castillo Apache kökenlidir. Cathy White Eagle ise Kızılderili'lerin tarihi, kültürü, toplumsal yapıları hakkında bilimsel araştırmalar yapan Eagle Vision Educational Network adlı kurumun Kaliforniya üyesidir. Cathy White Eagle Cherokee'dir.

Bu iki lider, Gesellschaft für Bedrohte Völker (Tehdit Altındaki Halklar Dayanışma Örgütü) tarafından, 4-13 Şubat tarihleri arasında Almanyada çeşitli toplantılara katılmak için davet edilmişlerdi.

Duisburg'daki toplantıya 100-150 kişi katıldı. Toplantının dili İngilizce idi; İngilizceden Türkçeye Çiller Fırtına tercüme etti. Türkçe ve Kürtçe selamlamadan sonra Babby dinleyicileri kendi ana dilinden selamlayarak konuşmaya başladı. Babby, aslında sömürgecilerin dili olan İngilizceyi kullanmak istemediğini, kendi ana dilini konuşmak istediğini; fakat imkân olmadığı için İngilizce konuşacağını belirtti. Babby burada çocukları da gördüğünü ve buna çok sevindiğini ama ne yazık ki kendi ulusunun çocuklarının 500 yıllık sömürgeci asimilasyondan sonra artık kendi anadillerini konuşmadıklarını söyledi. Burada tercüman bir açıklamada bulunmak zorunda kaldı. Babby, tercümanın konuşmasını Kürtçeye çevirdiğini sanıyordu. Halbuki tercüme Türkçe yapılıyordu. Tercüman bunu Babby'e anlatınca, anlamlı anlamlı gülmüşedi. Kürdistan'ı sömürgeleştirilenlerin baskıda ABD sömürgecilerinden geri kalmadıkları anlaşılıyordu.

Babby sözlerine Kızılderili halkların ve Amerika kıtasının tarihini anlatarak başladı. Babby "500 yıl önce Cristof Colombo Amerika'ya geldi ve burada altın gibi kıymetli madenler buldu; ondan sonra Avrupa'nın bütün ülkelerinden beyazlar buraya akın ettiler" dedi ve sözlerini şöyle sürdürdü:

"Herhalde hepiniz Kovboy filmleri izlemiştir; bu filmler bizim gerçeğimiz değil fakat beyazlar için anlatılanlar gerçektir. Beyazlar Amerika'ya gelince buranın yerli

*Bizim de;
Kürtlerin de
diğer uluslar gibi
kendi
devletlerimize
sahip olmaları
haklarıdır.
Amerika
Kızılderililer Hareketi
Kürt ulusunun
mücadelesini sürekli
destekleyecektir.
Bizim Kürtlere
vereceğimiz
bir şeyimiz yok
ama kalplerimiz
sizinleedir.
Siz ulus olarak
birliğinizi
sağlayabilirsiniz
kazanamamız için
hiçbir neden
yoktur.*

halkları olan bizlerle karşılaştılar; bizi ne yapacaklarını bilemediler, biz onların işlerine yaramadık. Bizim de kurduğumuz bir medeniyet vardı.

Biz tıp biliminde önemli aşamalar kaydetmiştik, piramitlerimiz vardı, fakat onlar bunların hepsini yok saydılar; bizi vahşi olarak nitelediler. Beyazlar ilk geldiklerinde önce ele geçirdikleri ilk kaleye bayraklarını diktiler ve buradaki Kızılderili'leri öldürdüler. Önceleri sadece erkekler gelmişler, birlikte kadın getirmemişler, onun için bizim erkekleri öldürdüler ve kadınlarımıza sahip oldular. Bu parça parça işgal ile zamanla bütün kıtayı ele geçirdiler. ABD Cumhurbaşkanı Abraham Lincoln ilk iktidara geldiğinde 38 tane Kızılderili öldürttü ve kalanları giderek batıya doğru sürdürdü. ABD hükümeti Kızılderili'lere karşı resmi olarak 56 tane savaş yürüttü. ABD nin ordu arşivlerinde o zaman Kızılderili'lere karşı yürütülen imha savaşından kahramanlıkla söz edilir. Bu katliamlarla halkımız ve ülkemiz, Kürt ulusu ve ülkesinin İran, Irak, Suriye ve Türkiye arasında bölünmesi gibi ABD, Guatemala, Peru, Kanada, Meksika gibi devletler arasında bölündü. Bizim direniş gücümüzü kırdılar, katliamlarla nüfusumuzu azaltınca bizi temerkuz kamplarında topladılar. Bizi işe yaramaz kıraç alanlarda topladılar.

Fakat bir süre sonra bu alanlarda petrol ve madenler bulundu, böyle olunca bu toprakları tekrar bizden geri aldılar.

Çocuklarımız belli bir yaşa gelince ailelerinden alıp yatılı okullara götürdüler, burada onlara İngilizce öğretiler ve Hristiyan'laştırdılar. Kendi dillerini konuşmalarını ve kendi kültürlerini yaşamalarını yasakladılar. Çocuklara siz artık Kızılderili değil Amerikan'sınız dediler."

Babby'nin bu anlattıklarından ister istemez insanın aklına Kürdistan'daki yatılı bölge okulları ve T.C'nin asimilasyoncu politikası geliyor.

Babby Kızılderili'lerin bugünkü durumlarını ise şöyle anlattı: "Bugün Amerika kıtasında yaşayan Kızılderili'ler arasında en yüksek çocuk ölümleri, en yüksek intihar olayları mevcut. ABD nin uyguladığı politikalar sonucu insanlarımızda kişilik bozuklukları, psikolojik hastalıklar ortaya çıktı. Kızılderili'lerin çoğu alkolik oldu ve cezaevlerine düştü."

Babby, ABD sağlık bakanlığının 1987 yılında çıkardığı bir kanuna göre bazı özel denemelerin sadece Kızılderili hakları üzerinde yapılabileceğini yazdığını söyledi ve sözlerini şöyle sürdürdü: "Bu yasadan sonra yeni icad edilen bir ilaç Alaska'da 350 000 Kızılderili üzerinde denendi. Bu denemelerin yapıldığı bölgede çocukların 1/3 ü sakat doğuyor. Bu bölgedeki çocukların çoğunda AIDS mikrobu tespit edilmiştir. İkinci Dünya Savaşından sonra ABD bütün atom silahlarını bizim topraklarımızda denedi. Dünyada en çok atom silahı testi bizim topraklarımızda yapılmıştır. Bizim yaşadığımız bölgelerde suları zehirlediler ve bu suların beyazların kullandıkları sulara karışmamasına büyük önem gösterdiler.

Böylece bizi yavaş yavaş yok etmeyi planlıyorlar. 1492 den günümüze kadar gerek toplu katliamlarla gerek bu şekildeki katliamlarla 80 ile 150 milyon arasında Kızılderili öldürüldü."

Babby Castillo, Kızılderili hareketin tarihi ve perspektifleri konusunu da anlattı.

Babby "Kızılderili'ler 1960 lı yıllarda artık işlerin böyle gidemeyeceğinin, buna karşı direnmek gerektiğinin ayırına vardılar ve örgütlenmeye başladılar" dedi ve şu açıklama-

malarda bulundu: "1960 lı yılların sonunda Minopolis ve ABD'deki Kızılderili'ler birleşme ve başkaldırma kararı aldılar. Bundan sonra direnişle eski topraklarımızı geri aldık. İlk önce Kızılderili İşleri Bürosunu işgal ettik. Bu büro sözde Kızılderili'lere yardım etmek için kurulmuş, fakat aslında tam tersini yapıyor. Zaten bu büro Savaş Bakanlığı tarafından kurulmuştu. 1977 de bütün Amerika kıtasındaki Kızılderili'ler birleşme kararı aldılar. Bizim hareketimiz "American Indian Movement" bağımsızlığı ve özgürlüğü hedefliyor. Bundan dolayı ABD bize karşı savaş ilan etti. Bir ABD'li senatör ABD nin iç güvenliğini tehdit eden en büyük tehlikenin San Franskinko'da bulunan Kızılderili'ler Bürosu olduğunu söyledi. Bu büro bizim büromuz. Bu savaş ilanından sonra birçok üyemiz tutuklanıp cezaevlerine atıldı. Ben kendim 14 yıl cezaevinde kaldım. Cezaevlerimizde bize esrar içiriyorlar, böylece benliğimizi kaybediyoruz, psikolojik hastalıklara yakalanıyoruz. Bizim karizmatik liderimiz Leonard Peltier yıllarca suçsuz olarak cezaevinde tutuluyor. ABD yöneticileri de onun suçsuz olduğunu itiraf ettiler fakat buna rağmen içerde tutuyorlar. O da bizim Nelson Mandela'mız. Bir çok bölgede Kızılderililer sadece koyun ve inek gibi hayvanlar besleyerek geçiniyorlar. ABD defalarca köylülerin hayvanlarını bombalayarak öldürdü. Neden olarak da bu hayvanların çok su içtiklerini getiriyor. Fakat ABD bizi bombalarıyla bitiremedi. Amerika'da 300 milyona yakın Kızılderili yaşıyor. Guatemala'nın % 80 ni Kızılderili'dir. Biz aramızda çizilen sınırları tanımıyoruz. ABD son yıllarda Meksika'daki hareketin ABD ye sıçramaması için ABD ile Meksika arasına yüksek bir duvar çekti. Biz bütün Kızılderili halkların birleşip silahlı direnişini savunuyoruz. Biz bir 500 yıl daha sömürgeci zulüm ile yaşayamayız. 1994 Ocak ayında Meksika'da Zapata'ların yaptıkları bize ne yapmamız gerektiği konusunda yol gösterdi ve bizi cesaretlendirdi. Yolumuz Emilo Zapata'nın yoludur."

Babby, Zapatist hareketin niteliği ve başkaldırının sebepleri konusunda da şunları söyledi: " Meksika'daki Zapatist devrimin başlamasının nedeni Kuzey Amerika'nın aldığı son ekonomik kararlardır. 1992 de Meksika hükümetinin çıkardığı bir yasaya göre hükümet istediği zaman istediği köylünün toprağına el koyabilir. Bunun nedeni bu alanları yerli ve yabancı yatırımcılara açmaktı. Böylece yatırımcılara istedikleri yere yatırım yapabilecekleri sinyali vermek istediler. Meksikalılar Zapatist Ulusal Kurtuluş Örgütü önderliğinde başkaldırdılar. Bununla Emilo Zapata'nın yolunda olduklarını gösterdiler. Medyaya yansıdığı gibi onların ellerinde modern ağır silahlar yoktu, çok az silahları vardı. Bu çatışmalarda çok sayıda 13-14 yaşındaki çocuk ellerindeki oyuncak silahlarla öldüler. Onların dostları yoktu, silah alabilecekleri bir yer yoktu. Buna rağmen onlar böyle köle yaşamaktansa kendi kararlarıyla direnip ölmeyi tercih ettiler."

Babby son sözlerini şöyle bağladı "500 yıldır sömürgeciler bizi geriye iterek kamplara sıkıştırdı, artık geriye doğru gidecek yerimiz yok, bundan sonra ileriye doğru gitmeliyiz. Biz savaşmak istemiyoruz, ama ABD bize başka bir seçenek bırakmıyor. Beni üzen hala bazı Kızılderili halkların ABD hükümeti ile işbirliği yapmalarıdır. ABD Kızılderili'lere hiçbir şey vermedi ve hiçbir şey veremez. Biz ABD ile hiçbir antlaşma yapmadık, onun için biz kendimizi bir çeşit savaş tutuklusuyuz sayıyoruz. Bizim de; Kürtlerin de diğer uluslar gibi kendi devletlerimize sahip olmaları haklarıdır. Amerika Kızılderililer Hareketi Kürt ulusunun mücadelesini sürekli destekleyecektir. Bizim Kürtlere vereceğimiz birşeyimiz yok ama kalplerimiz sizinle. Siz ulus olarak birliğinizi sağlayabilirseniz kazanmamanız için hiçbir neden yoktur.

Babby'nin konuşmasından sonra Cathy White Eagle konuşmaya başladı. Cathy White Eagle Cherokee halkından olduğunu, Cherokee'lerin demokrasinin mucibi oldukları-

nı; çünkü Cherokee'lerde kadınların toplumu yönettiğini söyledi ve konuşmasını şöyle sürdürdü: "Cherokee halkı 60 000 yıllık bir geçmişe sahiptir. Bu halkın neler çektiğini ve çocuklarının neler çektiğini en iyi kadınlar bilir. Biz kadınlar geleceğin kapısında duruyoruz, geçmişle gelecek arasında köprü görevi görüyoruz. Bundan dolayı kadınlar erkeklerin göremedikleri birçok şeyi daha rahatlıkla görüyorlar ve hissediyorlar. Bizim geleneksel değerlerimizi koruyanlar kadınlardır ve bizi kurtarabilecek tek şey bizim geleneksel değerlerimizdir. Şunu bilmenizi isterim ki Avrupalılar Amerika'ya ilk geldiklerinde Kızılderilileri nasıl katledeceklerini planlamışlardı. Bu 5 aşamalı bir plandı. *Önce* bizi alkolik yaptılar, *ikinci olarak* bizi sürgün ettiler bu sürgünlerde binlerce insan öldü. *Üçüncü olarak* Rezervasyon kalpmlarında hasta çocukların üzerine örtülmek üzere beyaz örtüler verdiler. Bu örtüler zehirliydi çocuklarımızın çoğu öldü. *Dördüncü olarak* kalan çocukları ailelerinden alıp yatılı okullarda asimile ettiler. *Son olarak* bizim aklıktan ölüme mahkûm ettiler. Çünkü bize hiç yiyecek vermiyorlardı. Bu şekilde 60 milyonluk halktan 1900 larda 270 000 insan kaldı. Üzerimizdeki bu baskı çeşitli şekillerde devam etti. Örneğin kadınların haberleri olmadan onları kısırlaştırdılar. Toplumda bizi diskrimine ettiler, bu diskrimineden dolayı gençlerimiz mutlu değiller kendilerinden nefret ediyorlar ve dolayısıyla intihar ediyorlar.

Cathy kadın örgütleri hakkında da bilgi verdi ve şunları söyledi: "3 yıl önce Kaliforniya'da Amerika Kızılderili Kadınlar hareketi kuruldu. Şimdi bu kurumun, alkolden kurtarma programı, kendi kendine yardım programı var, hiç kimse biz kadınlar kadar alkol problemini tanıyamaz. Bizim çalışmalarımız sonucu yatılı okullar bugün sistemin bir parçası olmaktan çıkmıştır."

Cathy bir insan olarak ölümü desteklemediğini fakat direnişi desteklediğini, sömürgeci zinciri parçalamanın tek yolunun örgütlenmeden geçtiğini ve ezilen halkların kendi geleceklerini özgürce kendilerinin belirlemeleri gerektiğini söyledi. Cathy Kürt dinleyicilerine dönerek sizinle beraberiz deyip konuşmasını bitirdi.

Bundan sonra seyirciler Cathy ve Babby'e çeşitli sorular sordular. Onlar sorular üzerine Kızılderili hareketin belli bir ideolojisinin olmadığını, çok örgüt ve halk guruplarının temsilcilerinden oluşan çok sesli bir yapı olduğunu, her kesimin farklılığına saygı gösterildiğini fakat asgari müştereklerde bir araya geldiğini söyledi. Cathy üçüncü dünya kavramını sevmediğini çünkü Kızılderililerin dünyanın ilk halkı olduğunu yani birinci dünya olduklarını söyledi. Bir soru üzerine de Babby, Sosyalizmin tarihte ilk defa Kızılderili toplumlarda yaşandığını, Kapitalizmin ise bir canavar olduğunu ve kendilerinin bu canavarı iyi tanıdıklarını söyledi.

ÇIMA "HEVDEM" NE BÎ KURDÎ BE?

Berî her tiştî hêvî dikim jî her kesê Kurd yê ku "Hevdem" ê dixwênîn bila ji kerama xwe hewl bîdîn û van nivîsên ku bi Kurdîne di "hevdem" ê de bixwênin. Ez fêhm dikim ku xwendina Kurdî ji bo gelek kesan qurse (zore), lê çaxê mirov bixwazê wê ev zehmetîya han hêdî hêdî ji holê rabe. Lê heger mirov hewl nede û liber xwe nede tu car mirov nikare fêrî vî zimanê han bibe. Bi a min bingeha netewebûn bi zimanekî rê-kûpêk destpêdike. Heger ferqa Kurd û Tirk di zimanê wan de nebe wê hevqas teqereq, kuştin, talankirin, barkirin û wêrankirin bo çîbana. Daxwaza Kurdan ya herî bingeîn ew e ku daxwaza mafê mirovî ye. Di daxwaze mafê mirovî de "ZIMANE XWE" bikaranîn yê sereke ye.

Wek min li jor jî da xuyakirin ku divê mirov hewl bide da bighe armancên xwe yên netewî û mirovî. Heger siyasîyên me, ronakbîrên me rexne li me bigrin û bêjin "ew çi Kurdîye hun li Ewrûpa dirûnin û dinîvîsînîn?", hingî mana wê ew e ku ê nizanin çi daxwaz dikin. Ewropî ku bi sedên salan bi her awayê jiyane li pêş me nin û dema pirsê ji me dikin dibêjin daxwaza we çi ye em ê gelo çi bersîvê bidin wan!

Heger tu derdê me û daxwazên me ji bo zimanê Kurdî nebe wê çaxê çi ferqa me û wan hemwaletiyên (vatandaş) din yên Turkiye heye. Heger em vê daxwaza xwe berdîn hingê, wek ku îro ji realiteyek rast tê xuyakirin; Kurd dikarin ji her mafê hemwelatî îstîfade bikin. Wek nimûne; dikarin bibin parlamenter, wezîr, serekwezîr, serekkomar, dadmend, mamoste û gelek tiştên din ku ew kesên bê daxwaz û armanc li nava sînorên dewleta Turkiye, îro dikarin bikar bînin.

Bi a min em hingî nizanin em çi daxwaz dikin û bi ser de jî gelê xwe yê reben dikin bin lingê esker û pêşmerge û mecbûrî daxwazên siyasî û partîyan yê wiha bê armanc de. Heger ev daxwaz nebe ji bo çi em vê tada han didin gelê xwe. Gelê Kurd jî xwe îro fêrî zamanê Tirki buye û heger ev tada han ji ser rabe wê xwe bighîne rehetîyek xweş û wê ji vî derdê han azad bibe. Hingê wê daxwazê wan ji yên kesê din ne cewaz bin.

Heger em werin serxwe pirs "Hevdem" ê; divê me zanibin ku paşî xebata gelek kesên Kurd yên ronakbîr, serbixwe û li alîyên din ji bihevkirina, bi kêmasî deh rêxistin û partîyên Kurd di van salên dawî de ku gihane vê pêşgava han ku di binê navê "Hevdem" de buye hêzek nivîskar ku bi navê «Hevdem» wê bi-be platformek ji bo azadiya fikrî, ji bo siyasîyên Kurd-li welêt û Ewropa. Ev hêza ha ku di binê vî navî de dixwazê bighe gelê Kurd ji bo ku wan ji vê asîmîleyonê azad bike, zimanê Kurdî bi hêz bike û gelê Kurd bighîne wê dereceyê ji bo xwe has bike û bi zanibe daxwaza xwe bêhtir fêhm bike. Gelo ma ne HEYFE ku em bi nivîsandîna zimanê Tirkî, rêçek xerab bidin ber miletê xwe. Hingî ferqa me û siyasîyên Tirk çîye???

Mana siyasîyê bi bahweriya min rêberîye. Kesen siyasî divê ji xwe û hebûnên xwe fedekarî bikin ji bo ku bixwe bighin Armancên xwe yên ku wan bixwe baverî pê heye û ji erkên wan yê siyasîye. Wek nimûne divê li vir bahsa wan kesên siyasî yên ku bi rastî hewl didin ku bi zimanê Kurdî di kovaran de dinivîsînin, wek îbrahîm Güçlü ku di "Hewdem" ê de di nivîsênê. Divê mirov spasî kesên weha bike û rexneyê vala li wan negre. Wek rojname jî dixwazim qala rojname "armanc" jî bikim ku ji roja xwe guhert bi Kurdî dest bi weşanê kir cihê xwe yê gelek giranbiha di pêşketina zimanê Kurdî de peydekiriye.

Hêvîdarim ku "hevdem" û nivîskarên wê jî bighin vê bahweriya ku min li jor xwest bidim xuyakirin.

HAZANDA ÖLMEK: OSMAN SEBRİ

(1)

Giriş

Her toplumda aydınların önemli bir yeri vardır. Aydınlar günümüzde hem çağa, hem topluma hem de kendilerine karşı sorumlu olmak zorundadırlar. Kürt aydınlarının sorumluluklarının daha ağır olduğunu saptamak zor değil. Kürdistan gibi tarihi paramparça edilmiş, talana uğramış ülkelerde, aydın bir de politika yapma gibi bir zorunluluğu var.

Kürdistan, dünya çapında etkiler yaratacak aydın pek yetiştirmedir. Ahmedê Xanî gibi yol açıcıların sesi de Kürdistan'ın pek dışına ulaşamadı. Ancak düşünsel anlamda çok çorak olan Kürt toprağından, yine de yerel ve bölgesel çapta önemli denebilecek aydınlar fıskırdı.

Kürt aydınının nabızı 600 yıldır ulusunun özgürlük mücadelesiyle atıyor. Bu da onların aydın yönlerinden çok özgürlük uğruna giriştikleri yiğitliklerin öne çıkmasına yol açıyor. Geçtiğimiz aylarda (11.10.1993) bir hazan vakti toprağı düşen Osman Sebrî de bir özgürlük yürüyüşçüsüydü. Bu nedenle O'nun yaşamını ve mücadelesini değerlendirirken özgürlük uğruna verdiği mücadele daha çok dikkate alınmak durumunda. Ancak bu O'nun aydın olma ve politikacı olma özelliğini gözönüne almamamızı gerektirmiyor.

Kuşkusuz bir aydın, aydınlandığı ölçüde aydınlatıcı, kavradığı ölçüde de kavratıcı olabilir. Ayrıca modern toplumlarda aydınların kendi iç toplumsal yapılarına ilişkin görüş belirtme, belirttiği görüş doğrultusunda tutum alması gibi bir sorumluluğu var.

Bu yazı, Osman Sebrî'yi bütün yönleriyle analize tabi tutmayı amaçlıyor. Zaten elimizde Osman Sebrî'yi değerlendirmemize yetecek ölçüde materyal de yok. Ancak materyal yokluğunun Osman Sebrî'yi yeterince değerlendirmek için bir mazaret olduğuna inanmıyorum. Sadece Osman Sebrî'nin değil, yitirdiğimiz ve haklarında çok az şey bildiğimiz Kürt aydınlarının yaşamlarının, yapıtlarının ve mücadelelerinin açığı çıkarılması görevi de Kürt aydınının önünde duruyor.

Kronolojik bir takım bilgi kırıntılarıyla bu görevin üstesinden gelmemiz mümkün değil. Yaşamları bir film ya da roman konusu olacak nice aydınlarımız yaşadı. Aydının topluma mal olması için önce onun sahiplenilmesi; acısının, sevincinin, direngenliğinin ve korkaklığının da kendi koşulları içerisinde irdelenip sonuç çıkarılmasıyla mümkündür. Bunun ilk koşulu da bence aydınların kendi aralarındaki dayanışmasıdır.

Yaşamı boyunca 18 kez sömürgeci zindanlarında yatıp, 3 kez sürgün edilen Osman Sebrî'nin ardından birşeyler yazma gereksinimi duyarken, yukarıdaki düşüncelerimi de okuyucuya aktarma gereği duydum.

Narincê'den Madagaskar'a

Apê Osman'ın ölüm haberini geceleyin ulaşan Hevgirtin-PDK'nin bildirisinden öğrendiğimde hem kederlenmiş, hem de bir Kürt Siyasal Partisinin ilgisi nedeniyle yüreğimde küçük sevinç dalgaları oluşmuştu.

Yanlış anımsamıyorsam Osman Sebrî adı ilk kez DDKO'ların Kuzey Kürdistan'da siyasal düşünsel bir deprem yarattığı dönem kulağıma çalınmıştı. Sonra Kürt tarihi konusundaki bilgi hanemiz yavaş yavaş zenginleşmeye başladı. 70'li yılların ortası siyasal ve tarihsel bilincin elle tutulur, gözle görülür bir olgu haline dönüştüğü yıllardı. 76'da Diyarbekir Cezaevi'ndeyken rahmetli Muhterem abinin (Muhterem Biçimli) dürtüsüyle tarihsel ve siyasal tarihimize biraz daha derinliğine ilgilenmeye başlamıştık. Muhterem abinin "teoriyi" pek sevdiği söylenemezdi. Ancak anti-sömürgeci komünde bir okuma seferberliğine girişmemize o yol açmıştı. Mamoste Bozarlan'ın "Alfabe"sinden sonra, William Eagleton'un "Mehabad Kürt Cumhuriyeti", Komal yayınlarında çıkan Dr. Şivan'ın "Irak Kürt Halk Hareketi ve Baas Irkçılığı", Rızgarî'nin ilk iki sayısı temel başucu kitaplarımızdı. O dönem yoğun bir ziyaretçi akını vardı koğuşumuzda. Cezaevindeki adli mahkûmların belleğinde DDKO direnişleri çok canlıydı. Suruç mitingi nedeniyle epey, tutuklama olmuştu ve her taraftan koğuşa ziyaretçi geliyor ve sahip olunan bilgiler kulaktan kulağa yayılıyordu.

Osman Sebrî adını o zamanda sık sık duyuyor, ancak yeterli bir bilgiye sahip olamıyorduk.

Sonra bilinen o hercümerc, 16-17 yaşındaki gençlerin gökten yıldızları indirecekleri dönem bitti. Kafalarımızdaki solculukla hesaplaşma, Kürtlüğe yeniden yöneliş ve "muhaçirlik" yılları başladı birçok Kürt için. "Muhacirlik" katlanılması zor bir iştir. İnsanı kendi kendinin kurdu yapar. Atomize eder. Bir "muhaçiri" en fazla da bir başka "muhaçir" anlar. Benim gibi Avrupa'da yaşayan binlerce "muhaçirin" bu nedenle, yaşamı zindanda ve sürgünde geçen Osman Sebrî'leri anlaması, ölümleri karşısında kanadı kırık bir güvercine dönmeleri daha mümkündür diye sanıyorum.

Sorun, "memleketinde memleketinin özlemine" çeken 30 milyonluk bir nüfusun en küçük hücrelerine bu duyarlılığı taşımak noktasındadır. Yanlış anlaşılmasın, ülkedeki kardeşlerimizin duyarsız olduklarını iddia etmiyorum. Ama kendilerini bir "Milad" türküsüne kapıranlar için Osman Sebrî veya Memduh Selim'in çok önemli olmadıkları gibi bir yargıya varmış bulunuyorum.

Osman Sebrî'nin Adayaman'a bağlı Narincê'de 1905'te yaşamının önüne açılan parantez 11.10.1993'te Şam'da kapanıyor. "Ölmek unutulmaktır" demiş birisi. Apê Osman'ın 88 yıllık yaşamındaki çektiği çile, verdiği kavga unutulacak gibi değil. Denizli, Malatya, Şam, Musul ve Bağdat'taki mahpuslukların yanısıra Reqa, Amman, Filistin ve Madagaskar'da sürgünlük yılları.

Mümkündür ki Apê Osman 1936'da Hint Okyanusu'ndaki Madagaskar'a doğru sürgün yolculuğuna çıkarken, buranın haritadaki yerini bile bilmiyordu. Ama bildiği birşey vardı ki Apê Osman özgürlüğün bedeli çok ağırdı.

Birçoğumuzun Komal'ın "DDKO davası 1. cildi"nden adını duyduğumuz Apê Osman'ın zorlu kavgası Şêx Seid başkaldırısı ile başlıyor. Bu nedenle 1928 yılı sonuna dek Denizli cezaevinde kalıyor, 1929'da Malatya'da Divanî Harb'e çıkarılıyor. Sonra 24.11.1929'da Suriye Kürdistanına gidiyor. 1930'da Reqa'ya sürgün ediliyor. Aynı yılın 7. ayında Ağrı ayaklanması için Kuzeye tekrar dönüyor.

Apê Osman 1931'i Musul ve Bağdat cezaevlerinde ve Bedeviler içerisinde geçiyor, sonra da Amman ve Filistin'de sürgünde. 1936-37 yılları arasında ise Madagaskar günleri başlamıştır.

1941'de oğlu Welato ile Kuzey'e geçer Osman Sebrî. Sonra oğlu Kolikê de öldürülür. 1942'de ise Celadet Bedirxan ile "Hawar" da çalışmaya başladığını görüyoruz.

Osman Sebrî'nin yaşamı ve kavgası kitaplara sığdırılmayacak denli zengin. Bunu bir dergi yazısı çerçevesinde ele almak mümkün değil. Bu nedenle kısaca bazı kronolojik kesitler sunmakla yetiniyorum.

Nurettin Zaza'nın Yazdıkları

12.3.1980'de Dr.Nurettin Zaza Apê Osman için şunları yazıyor bir kitabının önsözünde.

"...Hawar dergisinde O'nun; tarih, toplum, dil konusunda rengârenk yazıları çıkardı. "Connaissance des Kurdes" kitabının yazarı Thomas Beis, kitabında Osman Sebrî'nin yazılarından duyduğu keyfi dile getirir ve över."

Şiirlerindeki Tema

Osman Sebrî'nin şiirlerine gözetildiğinde şiirlerin ana temasının yurtsever duygu ve düşünceler olduğu görülüyor. Hem çeşitli anlatımlardan ve yazdıklarından ve yaşamından "solcu", ama ayakları Kürdistan'a basan bir "solcu" olduğu görülüyor. Herhangi bir yanlışlığa yol açmamak için bazı dizelerini Kürtçe aktarıyorum:

Hêviya Nû

"... *Min xaç û pûtên xwe wekî*

Îbrahim şikandin,

Ez bûm bi serê xwe,

Min şêx û mela, sofî û derwêş

qewitandin

Ji pêşî derê xwe...

(...)

Kes nîne ji dil bo gelê Kurd bike xebatê

Wek Ristem û Îhsan.

(...)

Yektî me divê, me rê ewe, em de biçin

her Yezdan arîkar bit,

Serdestî ji bo me ne pire em dê bibin,

ger Cihan bi neyar bit.." (g Tebax, 1943, Roje Nû, hejmar 15).

* * *

Değerli Kürt aydını Qedrfî Can şunları yazıyor Osman Sebrî için:

"... *Hawara me vaya ye,*

Xewa bêkêr bela ye,

Qet şiktêda ne maye,

Di gotinên yaran da.." (Hawar, 1932, Hejmar 1).

Apê Osman da Hawar'ın 2. sayısında şöyle yanıtıyor Qedrfî Can'ı.

"..*Jiyîn xweşe bi xurtî*

li Kurdistan bi Kurdan,

Bav û biran çi bikim?

Hemû min tê bi derdan.."

* * *

Ankara'ya Gelişi

Osman Sebrî 1969'da Ankara'ya geliyor. Bu arada bir kısım Kürt aydını ve genci ile bir araya gelme fırsatı buluyor. "Bi xêr hatin" şiiri de bu buluşmayı ve Adıyaman'ı (Sem-sûr) anlatıyor:

..*We ronî kir şeva Semsûr bi xêr hatin
lawên bavan
Bi dîtina we em dîlxweş bûn dibêjim we
li serçawan
Civanên me, civînên me bo pêşende gelek
rast in
Heyina me, giyanê me bi vî rengi tê parastin.*

Hemreş Reşo'ya Mektup

Apê Osman, Hemreş Reşo'ya yazdığı bir mektupta şunları ifade ediyor:

..*Xortê hêja Hemreş,*

Heyder beg gellekî dostê min bû, nava min û bavê te jî pîr xweş bû. Çiqas kêfa nun hat gava Hemreş kurre Nurfî begê ji min re binivîse, mala te ava.

...

Heya tu li Ewropayî bila tim danûstandina te digel Îsmet Şerif Wanlyi û xortên partiyê hebe. Tu kurre malbatek mezîni, eger tamarek Heci begê di te de hebe tu natirsî û tirs ne karê mêrane, mêr be û bixebite.."

Hemreş Reşo'nun Osman Sebrî'yi çok yakından tanıyanlardan birisi olduğunu ve Apê Osman'ın bazı yapıtlarını kitaplaştırdığını biliyoruz. Diliyoruz ki Kek Hemreş bizi Apê Osman Sebrî'yi daha yakından tanıma, değerlendirme olanağından yoksun bırakmaz ve bildiklerini kaleme döker.

Apê Osman'ın şiirlerinden söz etmişken İstanbul'da yazdığı şu dize

..*Bi olên biyan peyv û raman hatin xapandin,
Ji wê rojêde ji her maftî hatin şêlandin..
Nema azadî, ne serxwebûn, heya bi rûmet,
Qelsî, Rebenî, Belengazî ket nava millet.."*

Dizelerden de anlaşılacağı üzere Kürtlerin yabancı din ve düşüncelerin etkisiyle kandırılıp güçsüzleştiklerini ifade etmeye çalışıyor O. Sebrî.

İbrahim Güçlü'nün Ağzından O. Sebrî

Yazının ileriki bölümlerinde dikkatlerinizi O'nun düşünceleri üzerinde biraz daha yoğunlaştırmaya çalışacağız. Bu arada duraklayıp İbrahim Güçlü'nün Osman Sebrî ile ilgili sorularımıza verdiği yanıtları aşağıya alıyorum.

Soru: *Apê Osman'la tanışmanız ve O'nunla ilgili ilk bilgilerinizden sözeder misiniz?*

İ. Güçlü: Apê Osman Sebrî ismini, üniversite öğrencisi olduğum ilk dönemlerde (1967), diğer muhacir Kürt büyüklerinin isimleriyle birlikte duymaya başlamıştım. Apê Osman Sebrî, 1969 yılında, Türk demokratik sol siyasal platformda Kürt sorununun güncelleşmeye başladığı, Kürtlerin, "Kürt" ve "Kürdistan" ismiyle olmazsa bile legal örgütlenme imkânlarını yaratmaya çalıştığı koşullarda, uzun hasretlik yıllarından sonra, Kürdistan'ı ziyaret etmiş ve bu vesileyle Ankara'ya gelmişti. Bu gelişinde, dar bir yurtsever çevre ile görüşmeyi, emniyet ve gizlilik açısından yeterli görmüştü. Bundan dolayı, benim görüşme olanaklarım olmamıştı. Ama, daha sonra Apê Osman ile görüşen arkadaşların anlatıp aktardıklarından, daha çok merak etmeye başladığım bir insan olmaya başlamıştı. Bu gelişme, Apê Osman Sebrî ile görüşme isteğimi daha da alevlendirmiş ve güçlendirmişti. Tabi bu arada, diğer tüm muhacir Kürt büyükleri gibi, onunla ilgili bilgilerim de gelişmeye ve artmaya başlamıştı.

Apê Osman Sebrî ile görüşme isteğim, 10 yıl sonra 1979 yılının son aylarında yanıt buldu. Bu tarihte Suriye'ye gittiğim zaman, Kamışlı'da görüştüğüm ilk insan Melle Hesenê Hîşyar ve Arif Abbas'dı. - Ki, Arif Abbas'la 1979 yılında Maden'de de görüşmüştüm. Şam'da da görüştüğüm ilk Kürt büyüğü Apê Osman Sabrî idi.

Apê Osman ile görüşmemizde şehid Necmettin Büyükkaya ile birlikteydik. Bu ilk görüşmem, uzun bir görüşme oldu. Bu görüşmemizde, resimler çektik ve uzun notlar tuttuk. Apê Osman Sebrî, sorduğumuz tüm sorulara özenle, dikkatle ve açıklıkla cevaplar vermeye çalışıyordu. Verdiği yanıtlarda, olabildiğince kararlı ve kendisine güvenliydi.

Sorduğumuz sorular, onun sosyal, siyasal, edebiyat ve mücadele hayatına ilişkin sorularla birlikte; 1925 ve sonrası Kürt direnme Hareketleri ve özellikle de Ağrı Direnmesi ve o dönemin örgütü olan Apê Osman Sebrî'nin de kurucusu ve yöneticisi olduğu **Hoybûn** örgütüne, Güney Kürdistan ulusal hareketi ve onun lideri Barzani'ye, Suriye ve Lübnan'da birlikte kaldıkları Kürt büyükleriyle (Celadet Bedirhan, Kamuran Bedirhan, Dr. Nuri Dersimi, Kadri Can, Cegerxwîn, Kadri ve Ekrem Cemilpaşa'lar, Dr. Nafiz ve Nurettin Zaza Kardeşler, Memduh Selim ve diğer Kürt büyükleri), Mahabad Cumhuriyeti ve Suriye Kürdistanı ulusal hareketi ve özellikle de kendisinin kurucusu, yöneticisi, sekreterliğini yaptığı ilk Suriye KDP örgütlenmesine ilişkin sorulardı.

12 Eylül 1980 öncesinde, ikinci bir defa bir gurup genç arkadaşla birlikte tekrardan Apê Osman Sebrî ile görüşme olanağım oldu. Bu görüşmemizde de, genç arkadaşlar, merak ettikleri tüm konularda sordukları gibi, ben de, birinci görüşmede eksik bıraktığım konularda soru sorma ve kendisiyle tartışma olanağı buldum. Bu görüşmemiz ikinci bir görüşme olmasına rağmen, belkide çoğu sorularım/sorularımız tekrar niteliğinde olmasına rağmen; o hiç sıkılmadan, yorulmadan, sabırlı bir biçimde, yine büyük bir özen ve açıklıkla sorularımızı yanıtlamaya çalıştı.

Birinci görüşmede saptamış olduğum ve ikinci görüşmemizde bende kesinlik kazanan görüş şu oldu ki; Apê Osman Sebrî, sabırlı, kararlı, olumlu inatçılığı olan, çalışkan, dinç ve alabildiğince çevresine saygılı olan bir insandı. O yıllarda da genç sayılmamasına rağmen (78 yaşındaydı), hafızası güçlü sayılırdı. Bütün olayları, yerli yerinde ve yaşadığı günlerdeki gibi sunuyordu.

Yine bu her iki görüşmemizde ayrıca tespitlerimde vardı. Apê Osman Sebrî değerli kız yeğeni Kewê'nin hazırladığı çay ve kahveyi, misafirlerine kendisi sunuyordu. Misafirlerinin sigaralarını yakıyor ve kül tablalarını boşaltıyordu. Bu da, Apê Osman'ın hem mütevaziliğini, hem misafirperverliğini ve hem de aşiret kültürüne bağlılığını gösteriyordu.

Ayrıca bu yıllarda ve bu iki görüşmede Apê Osman Sebrî ile ilgili saptadığım bazı özellikler daha vardı. Çocukları çok seviyordu. Bundan dolayıdır ki, hemen hemen tüm torunlarına yazdığı şiirleri var. Görüşmelerimizde, çocuk misafirlerine ne kadar büyük değer ve önem verdiğin hayretle izliyordum. Çocuklar da (8 aylık 1 yaşındakiler de içinde olmak üzere), onu çok iyi anlıyorlar ve Apê Osman'la birlikte oldukları zaman bir büyük gibi sorunsuz, dikkatli ve "efendice" davranıyorlardı. Apê Osman sosyal ilişkilerinde toleranslı ve "aşiret demokrasisine" sahip bir insandı. Bundan dolayı da, hanımına, ev içindeki gelinlerine ve tüm misafir hanımlara, geleneksel yönlerinin ağır basmasına rağmen, bu alanda çağdaş ve demokratik bir yaklaşım gösteriyordu.

Ulusal davanın yorulmaz bir kahramanıydı. Komünizmin etkisi altında bende/bizde oluşan "komünist ideolojiye bağlı olmayanlar kendi davalarında uzun nefesli olamazlar" anlayışının boş bir kuruntu ve avuntu olduğunu; Apê Osman Sebrî ile görüştüğümde, O'nun milli dava ile ilgili duyduğu heyecan ve dinamikle, anladım.

Siyasal "sektecilik", katı seçiciliği ve "kolaylıkla yapılan bir işi beğenememesi" ve inatçılık da onun bir özelliği idi. Kendisine karşı olan hata, eksiklik ve yanlışları affetmiyordu. Özellikle de Barzani kardeşlerin kendisine karşı geliştirdiği ve haksızlık olarak saptadığı durumu, Celal Talabani'nin 1966 yılında G. Kürdistan'daki konumunu, Suriye Kürdistan'ında eski partili arkadaşlarını, affetmiyordu. Onlarla ilgili sorulan sorulara ya cevap vermiyor, ya da cevap verdiği zaman, onları "dağlıyordu". Bu özelliklerinden dolayıdır ki, anılarını yazmayacağını birkaç kere; tek olduğum, N. BüyükKaya, Hollandalı Martin ve diğer bir yığın arkadaşla birlikte olduğum zamanlar dile getirmişti.

Bütün bunlara eklenebilecek özelliklerinden biri de ağalara (komünizmin ağaları da içinde), beylere, mellelere ve şeyhlere karşı olan büyük tepkisiydi. Bundan dolayıdır ki, Bedirhanlar, Cemilpaşazadeler ve Cegerxwîn'le fazla yıldızının barışık olmadığını, kendi aktardıklarından rahatlıkla saptayabiliyordum. Kendisi de, bu toplumsal kesimden gelmesine rağmen, tepkili olması tespit ettiğim çarpık gelişmeydi.

12 Eylül 1980 darbesinden sonra Suriye'de 7 yıl kadar yerleşik kaldığım/kaldığımız dönemlerde, Apê Osman Sebrî ile sık sık görüşme olanaklarını buldum. Her görüşmemizde, tartışabileceğimiz ve birbirimize sorduğumuz yeni konularımız oluyordu. Ayrıca, hanımının dünyadan göç ettiği gün onun acısını birlikte paylaşma koşullarım/koşullarımız oldu. Hanımının ölümü sırasında takındığı tutum, ilginç ve dikkat çekici idi.

Hanımının dünyadan göç ettiği zaman, Apê Osman Sebrî'nin sıhhati da iyi değildi. Uzun dönem ayakta kalabilme olanakları yoktu. Ama, hanımının ölümünü haber alıp yanına gittiğimiz de, dimdik misafirleri ağırıyor, soğukkanlı bir biçimde siyasi ve edebi tartışmalarını devam ettiriyor, sorulan sorulara da eski dinçlikle olmasa da, cevap yetiştirmeye çalışıyordu.

En sonu görüşmem, Nisan 1993'te oldu. Görüşmeye, oğlu Hoşeng, Av. Şerafettin Kaya ve Nedim Özbingöl arkadaşla birlikte gittik. Bu görüşmemizde, onunla ve yine hizmetinde eksiklik bırakmayan yeğeni Kewê ile birlikte güzel resimler çektik. Ne yazık ki, hafızası elvermediği için, konuşma, soru sorma ve tartışma olanağını bulamadım/bulamadık. Ama, duruşu ve mimikleri - onu çok anlatıyordu. Durumu beni ve yanımdaki arkadaşları üzdü. Üzüntümüzü, onu yaptıklarını hatırlayarak, yaşına sığınarak gidermeye çalıştık.

Yukarı satırlarda da belirttiğim gibi, hem 12 Eylül öncesi ve hem de sonrası dönemde Apê Osman Sebrî ile görüşmelerimle ilgili çok not tuttum. 12 Eylül öncesinin bir kesimi, bir arkadaşın azizliği sonucu kaybolmakla karşı karşıya kaldı. Diğerleri arşivimde bulunuyor. Arşivimin istenilen düzenlilikte olmaması, o notları hemen çıkarıp kamuoyuna sunmamı engellemekte, ilerki dönemlerde, bir yığın sorunla birlikte "anılara" yönelmem söz konusu olursa, Apê Osman Sebrî ile ilgili sunacaklarımın daha fazla olacağını söyleyebilirim.

Soru: *Osman Sebrî'nin politik ve yazar kimliği hakkında bilgi verir misiniz?*

İ. Güçlü: Apê Osman Sebrî, Suriye'ye geçtikten sonra, aktif bir biçimde Kürt siyasetçiliği yapıyor. Bunun yanında, edebi çalışmalarını da sürdürüyor. O dönemde çıkan Kürt dergilerinde yazılar yazıyor. Hoybun örgütünün kurucusu oluyor. Hem de aktif bir kurucusu oluyor. Bundan dolayı da, Hoybun'un kuruluşundan sonra da aktif bir biçimde örgütlü siyasetçilik yapıyor.

Bu dönemde, Ağrı Kürt direnmesinin başarıya ulaşması ve gerekli örgütlenme işleminin gerçekleşmesi için Güney Kürdistan'a (ki o yıllarda Barzani kardeşlerle sorunlu hale geliyor) ve oradan da Kuzey Kürdistan'a geçiyor. Ne yazık ki, Ağrı Direnmesi ba-

şarıya ulaşmıyor, şiddetli bir biçimde bastırılıyor. Ama Apê Osman Sebrî Kürt halk davasına olan inancını kaybetmiyor. O yıllardan sonra da, aktif bir biçimde edebi ve siyasi çalışmalar yürütüyor. Bu siyasi çalışmaları ve Kürt ulusal davasından dolayı tutuklanıyor, gözaltına alınıyor ve sürgünlere gönderiliyor. Ama, tutuklamalar, işkenceler, sürgünler ve maddi yoksunluklar onu yıldırmıyor.

1956 yılında Suriye Kürdistan Demokrat Partisi'ni kuruyor. Uzun yıllar, parti sekreterliğini yapıyor. Parti yöneticisi ve sekreteri olduğu dönemlerde inatçı, inançlı ve saf bir Kürt siyaseti sürdürüyor. Kişilikli tutumları ve yiğitlikleriyle halk içinde ciddi bir yer ediniyor ve Kürt siyasetçileri arasında en başta akla gelen isimlerden biri oluyor.

Parti, "sol" ve "sağ" diye bölümlendiği zaman da, aktif siyasetten çekilmiyor. Partinin "sol" kanadının liderliğini ve genel sekreterliğini sürdürüyor. Apê Osman Sebrî bu görevini, 1970 yıllarının ortalarına kadar sürdürüyor. Kürt siyaset sahasındaki etkinliğinden bir şey kaybetmiyor. Ne zaman ki, partinin "sol" kanadında bu yazımda belirtme olanağı olmayan nedenlerden dolayı kendisine karşı "başkaldırı" gelişince, parti yöneticiliğini ve üyeliğini bırakıyor. Böylece de, örgütlü aktif siyasetçilikten çekiliyor.

Apê Osman Sebrî'nin siyaset yaptığı dönemlerle ilgili anlatılanlar gözden geçirildiği zaman, kendisine özgü bir siyasetçilik üslubunun olduğunu saptamak zor olmuyor. Bu anlamıyla da, Apê Osman Sebrî'nin Kürt siyasetinde özgün bir yerinin olduğu saptanmasını yapmanın da, yanlış olmadığını düşünüyorum. Bu üslubunun kültürel karakteri ve içeriğinin saptanmasının, geleceğin sorunu olduğunu düşünerek, atlıyorum.

Ortadoğu'nun kültür koşulları içinde Kürt kültürünün belirlediği siyaset anlayışının, Kürt siyasetçilerinin bu konuya ve bunun gibi konulara eğilmelerini engellediğini saptıyorum. Bundan böyle, yeni siyaset anlayışının bir ögesi olarak, Kürt siyasetçilerinin objektif ve ön yargılı olmamalarının Kürt halkına hizmet edeceğine de içtenlikle inanıyorum.

O aşamadan sonra, Apê Osman'ın siyasetçiliği ikinci plana, edebi çalışmaları birinci plana geçiyor.

Kürt edebiyatı ve dili sahasında değerli çalışmalar yaptığı, genel kabul gören bir görüştür. Ben de, bu görüşün yerinde olduğunu düşünüyorum. Ama, onun edebi ve dil konusundaki çalışmaları ayrı bir araştırma, inceleme ve analiz meselesidir. Bunu da, bu sahada yatkın olan uzmanların yapması gerekir. Bunun benim görevim olmadığını biliyorum. Önümüzdeki günlerde, Apê Osman Sebrî'nin edebi ve dil çalışmaları konusunda ciddi incelemelerin yapılacağı umudunu taşıyorum.

Soru: *O. Sebrî gibi aydınlara karşı sorumluluklarımızla ilgili ne düşünüyorsunuz.*

İ. Güçlü: Osman Sebrî gibi Kürt aydınlarının birikiminin korunup yaşatılması, iki biçimde olabilir. **Birincisi**, yaşayan Kürt aydınlarının bireysel düzeyde ya da kendi aralarında güçlü kurumsal bir düzeyde olmazsa bile yaratacakları kolektif çalışma ile mümkün olabilir. **İkincisi**, her türlü siyasal, kültürel ve edebi birikimin korunup yaşatılması için gerekli kurumlaşmaların sağlanması ile mümkün olabilir.

Kuzey Kürdistan için, her iki düzeyde de bir gerilik, yoksulluk ve açmazlar var. Bunun aşılması gerekir.

Güncel olarak soruna bakılırsa; Kürt Enstitülerinin ve Kürt yayınevlerinin zaman geçirmeden Apê Osman Sebrî'nin tüm yazı, çalışma ve yapıtlarını derli toplu bir biçimde yayın programına almaları gerekir diye düşünüyorum.

(Devam edecek)

HEVDEM: *Kak Masûm ji kerema Xwere tu kani ji-mere behsa rewşa Başûr ê irayîn bikî?*

F.MASUM: Kurdistana Başûr îro rewşa ewêye îdarêyê xwe rêk bixat û weza aborîya welat piçek pêş biçit. Aborîya Kurdistanê aborîyekî zîraîye. Bo wê me divê li ser rawestin û weza Kurdistan pêş ve biçê. Balana muşkuleyên me gelek zor in. Ji bo pêşdaçûyîna zîraat divê gund bên avadakin. Îmkantê hukumata Kurdistanê ewê nîne gundana avadan bike.

Heta êsta welatanê der ve arîkarîyê me dika, bes 4 hezar gund hatine têkdan û kavilkirin. Muşkuleki din ê me ziraî heye muşkuleyî maddeyî xame. Mesela pêne kîmyavî nîne. Hek em dixwazin pêne kîmyavî û xarîc.....

Em dibêjin em Kurdistanin dibêjin 'na'. Ji bo wê ji nexweşi belav dibe, bi nisbet genim û co, nexweşi belav dibe ji bo dar û daristan ew ji ihtiyacî heye ku em derman bibînin. Çimkî li Kurdistanê ev tiştana nînin. Ji ber ku ummetê Îraq hemû tişt qedexe kiriye û ji bo me naye. Hek em dixwazin ev tiştana ji derve bînin dîsa dibejin embargo heye, memnu ye (Qedexeye) ev tiştana ji bo Kurdistanê bibin. Wezê me yê abori xirabe. Aborîya me ji ziraat e, em muhavele dikin ku bila pêşve biçê, bes muşkuleyên me heye li pêş Hukumata Iraqê heta noke nexwestiye ku li Kurdistanê zenaat û ziraat pêşve biçê û li Kurdistanê iktisadeki bizêz hebe. Daîma ew dixwazin li Kurdistanê wez me xirab biçê.

Em karin bibêjin ku li Kurdistanê bingeha aborî nîne, hemû têkçûye. Muşkuleyê me yê mezîn bo yekemîn aborîye, duyemîn aborîye, sêyemîn aboriye. Piştê wê muşkuleyên din tîn. Ewcar herwek welatanê derve dibên embargo heye li gor biryara li ser hemû Iraqê û Kurdistan ji beşeki Iraqêye. Ew jî heta noke tiştêk ji bo me nekirine. Heta zêdetir muşkule ji bo me çêdikin. Me çawervar bûn Tîrkiye, Suriye, Îran musedadê me bikin. Çimkî ewana ziddê rêjîmê Saddam bûn û me ziddê wî bûn. Balam ewana heta êsta musedadê me nekirine. Têkiliyê me yê siyasî li gel Suriyê

*Wek tê zanin
Dr. Fuat Masûm
berpirsiyarekî YNK ye
û ew piştî sazkirina
parlamentoya Kurdî
bû serok vezîrê
hukumata Kurd.
Demek şûnda jî xwe ji
wê wezîfê kişand. Dr.
Masûm demikî berê
hatibû London ê û
min bi wî re ji bo
"Hevdem"ê
hevpeyivînek çêkir.*

baş bû, balam Suriye hiç musadetê me nekir. Alakata me pêş durûst kirina hukumata Kurdistan li gel Îran baş bû, piştî hukumet durust bûye, alakatê Îran li gel me sor bûye.

Em çavenbar bûn ku alakatê Tirkîye li gel me baş be. Bes muşkuleyê wî ewe Tirkîye daima bi çavek li metemaşe dike, me xeter dibîne ji bo Tirkîye. Biheqîkat xeterek me nîne ne ji bo Tirkîye, neli ser Îran, ne li ser Suriye. Kurd li hemû dinyayê yek millete. Zûrufê siyasî wisa kiriye ku da beş bibe. Îro hîç projekî me nîye dawayê Kurdistanê serbixwe bike. Welatanê derve ji heta noke fikreki wisa nîne. Bes Tirkîye bi munasebt û bê munasebet her gav dibeje em yekîtiya Iraq dixwazin. Başe, kes negotiye Iraq dikin du beş, sê beş. Ev me leya çi ye her roj tê gotin? Li Kurdistanê Tirkîyê îro muşkuley heye, muşkuleyê mafê netaveye yê Kurd. Baş e, le alakayê wê bi me nîye. Ev alakaya ê Kurdê Tirkîyê ye. Hek Tirkîye dixwaz problemê xwe çareser bike, me zor hez dikin. Balam me problem çênebirdiye ji bo Tirkîyê. Hêviyê me ev e Tirkîye çakdir temaşey rewşa me bike û alakatê we bi hukumeta Kurdistanê başdir bike, ev gav Kurdê Tirkîyê ji qezenç bike. Em hewl didin ku Kurdistana Başûr li ser nigên xwê bisekine. Ji aliyê din jî em dixwazin alakatê me yê dostanî bi dewletên çiran hebe.

HEVDEM: *Kak Fuat, gava ku Özal dijîya bi nîsbet têkilîye we Tirkîyê re başdir bû, vê gavê çawa ye?*

F.MASUM: Zemanî xalê wî xoş bû alaqatê me baş bû, başbûna alaqatê me ne li gel hizbekî tenê bû. Li gel siyasetek baş bû. Çimkî ew temaşeyê Kurdistanê dikir. Wek çawa Îro Tirkîye mudafayê Qıbrıs dike heqê wîye mudafayê Kurdê Îraqê jî bike. Ew bi wê şiklê temaşa dikir. Bo wê şiklê temaşa dikir. Bo wê hêviyê me ev bû dewrê merhum Özal da alaqatê me gelek pêş biçê. Balam wa diyarê meşakilên hizbayetî, hilafetî hizbayetî wisa kirdiye ke ew siyasete li Tirkîyê heta êsta bi cih nebûye. Ez bixwe şexsî, ev rayû qenaatê de me ku rojek tê Tirkîyê ev siyasete Özal qebûl dike û dimeşîne, çimkî siyasetekî rast bû.

HEVDEM: *Heta noke Tirkîye pir cara êriş anî ser Kurdistana Başûr, ji bo sedem kirina PKKê. Ew êrişana ji vir şûnde jî dom bike, hun ê çi bikin?*

F.MASUM- Heta êsta evêrişana ziyadettir zirar daye Kurdên Îraqê, ne li PKK ê. Her carekî êriş dibe, xelkî feqîrane gundî ev mintiqana zirar dîtine. Bi nisbet mintiqayê zelê hat bombardiman kirin, mintiqaya Barzan hemûcara hatin bombardiman kirin, hîç alaqatê wan ne bi Tirkîyê heye ne jî bi PKKê. Xelkê feqîr û bêgûne ne. Ev êrişaneyê Tirkîye li ser Kurdistane, bi zêdetir zirar û muşkule ji bo Kurdê Îraqê çêbûye. Ew enformasyonên kule radyoyê em gundari dikin nerast in. Kurdê Îraqê jî aliyekî dilxoşe ji bo rizgar bûyîna destê Saddam. Lê ji aliyekî din ve êrişê Tirkîye li ser e, êrişê Îran ê lisere û embargo li sere.

HEVDEM: *Ma îhtimal heye ku United Natiouns (Milletên Yekbûyi) qedexe bike û êrişên her du dewleta bide sekinandin?*

F.MASUM: Un, Kurdistan ji êrişê Saddam diparêze. Heta êsta hezaran melbat li ser sinorê Kurdistanê Îraq û Îran hemû derbederin. Çimki Îran topbaşana me kir bi rojan. Erişê Tirkîyê ji gelek problem derxistiye. Em bendewarî Tirkîyê muracayê sîyasetê xwe bike, UNjî ji bo ev meseleya ihtimamek bike.

Hêvi dikin ku em, Tirkîyê hazar bike li sîyasetê xwe. Çimkî ew hizaninku em hereşe berjewendiya Tirkîyê nakin. Belki bizanin Saddam hereşe li berjewendiya Tirkîyê dike. Mezinên Tirkîyê, bê lome milletî Kurd ji alaşata wî li gel yeke ye, îhsasatî li gel yeke ye. Çawa însanekî Tirk îhsasatî wî li Tirkîyê heye, li gel Tirkek li Qıbrıs, li Tirkek li Yugoslavya, li gel Tirkek li Bulgaristan, wisa Kurd jî li her cihê hebe îhsasatê wî heye li gel milletê xwe.

HEVDEM: *Wê gavê li rojhilata navin hizbên îslamî roj bi roj bi hêz dibin, bi taybetî bi destê Îranê. Di problema Filistinê de ji ew li diji aşiti derdikarin. Li Kurdistanê Bakûr jî bi navê "Hizbullah" ew karê xwe dimeşînin. Li Başûr jî heye. Demêkî berê di nav YNK û hizbê Îslamî de şer derket. Sedema ev şera çibu? Rol Îranê hebû yan na?*

F.MASUM: Bi rastî hizbek heli. Kurdistanê Iraq bi nave zutneveyê Îslamî li Kurdistanê Iraq. Alaqatê me li gel wan baş bû. Bes piştî cemaatekî wan li Efganistan bûn zivirîn, ewana tesîrekî menfî kirine ser hizbên xwe. Wisa fikir kirin ku dikarin bihêz xwe fariz bikin li ser Kurdistan. YNK Muhaveleyê sor kirin li ser wan, vêca muşkule çênebe li nabeyna me û wan. Alaqatê me alaqatekî dostane bû. Bes ev cemaatê wan fikir dikir ku YNK lawaz e û mumkune diji YNK karek bikin û YNK lawaz bikeve. Ew îşana YNK dest pê nekir. Wan wê şeran farz kirin. Belam neticeyê şerakan qezancê wan nebû, zererên wan bû. Îran pişt girîyê wan dike. Seyir wisa ye, çendîn belge (document) li ba me heye, ew namê ji bo Îran nivîsine û methê Îran dikin. Piştî wî teahûd didine Îranê ku casûsî bikin li ser mixalefeta Kurdê Îranê û dibêjin emê rojane melûmatê bidin we. Ew car 5 topên wan hebûye diben ev topana bo wê dinêrin. Baş e, Îran muxtace weye 5 top dişînin wa. Baş e ew çima ev 5 topa neda jibo wezaretî pêşmergea hukumeta Kurdistanê. Ev car dibêjin, me casus danîye li Zaxo, rojane çend qamyon daxilê Îraqê dibe, çend heb derdikeve.

Hemû nav binivîsin, hemû reqemana (plaka) binivîsin û em qamyonana çî anîye Kurdistanê û çî birîye. Yanî ew bi rastî casûsiye. Piştî wî kaxiz (name) wan şandine ji bo Suudî. Ji bo Suudî dibe em e li Kurdistanê Îraq karê me zor xehmet e, erkê me zor giran e, çimkî kafirî belav dibe li Kurdistanê Îraqê ewê Îran ferzê şîyayeti bike, ferzê mezhebê şîa bike. Dibe Arabîstanê Suudî Piştîgirîyê me bike ku em li ziddî şîa û kufur bisekimin. Bo Suudî dibê yarmetîyê bide me em ziddî şîa ne. Bo Îranê jî dinivîse dibêje yarmetî bidin me em casûsî dikin ji bawe. Siyasetî wan eve. Îroli mintiqê tevgerekî Îslamî heye. Ez ni-

karim bibêjim ev tevgera xirabe. Hindik tevgerên Îslamî welat parêz in, difane dewlet dikin, difahê mafên mirov dikin. Balam hindikan bi aqilekî wişik tasarruf dikin. Lê ev netîceke bo wan ji xirabe, bo welat ji xirabe. Îro ev asira nîye ku me carekî din bigerîne û bibe hezar û pêncsed sal pêşî iro. 1400 sal herê dinya çawa meşiya ye, Îro ne mumkune. Ev ne aqite û maqbul nîye. Hek tevgera Îslamî bi şiveyeki teze xwe îfade bikin, dibe ku xelkarki zor hebe ev fikra maqbul bibîne. Bes ew bixwaze xelk bigerîne 1400 sal berê, kes li gel wa namîne.

HEVDEM: *Kak Fuat, gava ku mirov li tevgera Kurd li hemû beşa dinêre, dibîne ku ji aliyê politîka, stratejî û taqîk tune. Ji ber ku realitaye her beş cuda ye. Bi gora te tevgera Kurd di çarçevêkî çawa kane politîkayekî muşterek pêk bîne?*

F.MASUM: Raya min ev e ku iro hîç projeyek nîye bo dewletekî Kurdî Stratejîyek nîye hemû ahrabê Kurdî

Ittîfak kirîbûn ku ev stratejîya gav bi gav bê cih. Çimkî li her beş xususiyeteki wi heye. Mesela li Başûr, li Bakûr, li rojhilat xususiyetên cuda hene. Îro xususiyetên her beşê Kurdistanê dixwan me xebat bikin linav wan welatana. Ji pênavî mafê mirov û huquqê netaveyeki milletê me. Mumkune li Îraqê em iro dawa dikin bi navê rejîmekî federal. Mumkune ku li beşekî din. Xebat bibe ji bo mafe ferhengî. Li beşekî din xebat bibe bomafê muxtarî (otonomi), li beşek din bo federaliyeteki fireh. Me nikarin bibên staratjîyetek nebe. Çimkî iro zurûf malayim nîye bo ev stratejîyota, her beşa Kurdistanê taybetiyê xwe heye. Çimkî serbixweyî, sazkirina dewlet her ev e niye ihsasat me heye û îradeyê meheye. Na, hindik pêdewistî hene û ev pêdewistiyana bi qisan nabe. Mesela ithamê me dikin Kurdistanê Îraq dixwaze cihê bibe û dewletî wî bibe. Eger dewletê me bû Îraq, Tirkîye, Îran, Surîye hîç li me musade nadin. Sino-rên me li gel wa welatana ye. Heta ezman li destê wan de ye. Behrê me nîne. Em ê çawa bikin? Diyarê em e fikrê me niye ku dewletekî Kurdî çêbibe. Bes çî ye, ew iddîaya, propagandayê ew welatanaye ku dijî Kurdin, dixwazin wisa bikin ku Kurd xetere. Ji bo wê heta esta ahzabê Kurdistanê dawûstandinekî wan nebûye, kombunekî wan nebûye bêjin stratejîyetê me çibe? Çimki her beş taybetiya xwe heye.

HEVDEM: *Milletê rojava ji bo Kurda çî difikirin? Gello politîkayekî wan heya ji bo Kurda. Tiştêkî wekirî heye?*

F.MASUM: Yek heye xwediyê biryare û biryar dide, siyaset li destê wi de ye. Xelkê din heye rewşenbîrin. Ewê ku siyaset dest wan de ye û xwediyê biryarin binîsbet tasavurekî wan nîne. Mesela wan kezdikin Kurdê Îraq mafê xwe verbigrin. Kurdê Tirkîye, li Îran mafên wan hebe. Çimki siyasetê wan li ser berjewendiyên aborî pêk te. Balam xelkên rewşenbîr, profesor, rojname nûs ku li dûr temaşa dikin rayên wan ev e ku dibe Kurd ji wek milletek bigihe mafên xwe, nêzik yan dûr. Îro yan piştî salê din. Ji bo vê yekê em nikarin bibêjin Ewropa û Amerika dixwazin. Ewropa û Amerika, siyasete wan û projeyek

Kurdî nîye heta esta û projayek di navboyna wan de jiniye, dewletekî Kurdî serbixwe çêbibe li mintiqê.

HEVDEM: *Ji aliyê têkoşîna çekdarî PKK xuyaye ku gelek zordaye dewletê Tirk. Ji aliyê çekdarî jî gelek xurt e. Ma mumkune ku Kurdê Tirkîyê bi wasita têkaşîna çekdarî mafên xwe bigrin?*

F.MASUM: Ricayê me, tikayê me ev e ye ji hamû alîyan istifadeyê li tecrûbê me bikin. Ne me dikarin li Îraq ê Bexdayê bigrin, hukumetek dabînin. Ne hukumeta Bexda dikare dawîya Kurd bîne û bêje min bi riya çekdari Kurd nehiştiye. Îcar bo vê yekê em hez dikin ev tecrubeyên me PKK jî, Tirkîyê ji bîne ber çava. PKK nikare bigihe Engara. Her wiha dewlet jî nikare bi çek nîhayetê Kurd bîne. Netice, divê rêyakî aşitî çêbibe bo meselayê Kurd. Li Îraq raya me ev e. Bes muşkuleyê me li Îraq Saddam e. Saddam ev kese nîye ku hêvîyê me bi wan hebe. Çimki Saddam diqatoreke. Balam li Tirkîyê hêvîyê me heye rojek Tirkîye û Kurd wê bi hev re bifikirin meseleye Kurd, bi danûstandin û aşitî çareser bikin.

HEVDEM: *Hek rejîma Saddam têbiçe an jî yekê din çinê wî bigre jî bo pirsê Beşûr ihtimalê çareser kirin wê çêbibe?*

F.MASUM: Her guhartinek li Kurdistanê Îraq bibe, qezencê me ye. Qezencê xelkê Îraqê ye. Çimki Saddam jî 1968 an heta esta xwe bihêz dike. Ji bo wê yekê di guhartina Saddam de maslahatê Kurd ê.

HEVDEM: *Hinek kes dibêjin, hek Saddam biçe wê gave pirsê Kurd aktuelîya xwe wenda bike û Amerika û dewletên rojava piştgirîyê xwe li Kurda kut bikin. Ji bo wê Saddameki bê hêz bimîne jî bo Kurda baştîre. Tu çi difikirî?*

F.MASUM: Me di wê bawerîyê de we ku li guhartinek li Îraq ê bibe qezencê meye. Dibe wê ku bê ser hukum alaqata wî pir baş bibe li gel Amerîka û Ewropa. Ev muşkuleye me nîye. Ji bo me muşkule nebe. Saddam çiqas li hemberî Kurd çek karani, rewşa Kurd ewqas pêşve çû. Dibe ev kese ku bê ser hukim ji wan tecruba îstifade bike.

HAKLI BİR MÜCADELENİN SAYGIN ÖNDERİ: BARZANİ

*"Barzani, Kürt folklorunun bir kahramanıdır.
O, Kürt bağımsızlık mücadelesinin tarihi kahramanı ve
bağımsızlık hareketinin de factolideridir..»*

Jean Pradier

Kürt ulusal kurtuluş hareketinin sembolü Mustafa Barzani'nin aramızdan ayrılışının üzerinden 14 yıl geçti. Her yıl olduğu gibi bu yıl da Kürdistan'da, Avrupa'da ABD'de ve Kürtlerin yaşadığı her yerde, yaşamının her anını ulusuna adayan bu büyük lider anıldı. Kuşkusuz Barzani'nin yaşamını ve mücadelesini birkaç sayfaya sığdırmak güçtür. Kürtler her zamankinden çok Barzani'yi tanımak ve ulusumuzun mücadelesi içindeki tartışılmaz yer ve öneminin daha çok ayırına varmak zorundadırlar. Yaşamında bir tek çatışmaya komutanlık etmeyen "karton" liderler için kitaplar dolusu yazılar yazılırken, bir takım suni gerekçelerle Barzani'ye sırt çevrilmesi düşündürücü olsa gerek. Kürtler, özellikle de Kürt aydını Barzani hakkındaki bilgi fukaralığının aşılması için önemli bir görevle karşı karşıyadır. Gerçi Dr. Sıraç Bilgin "Barzani" adlı yapıtıyla bu alandaki eksikliği bir nebze olsun gidermiştir. Ancak bu tip çalışmaların çoğaltılması ve derinleştirilmesi gerekmektedir. Yüzu Kürdistan'a dönük olan her Kürt aydınının gözü Barzani'ye çevrili olmalıdır.

Barzani'nin sadece Sovyetler'deki 11 yıllık sürgün yaşamında çektiği çileler bir kitap doldurur. Barzani'nin, birçok Kürdün taptığı ve totemleştirdiği Che Guevera'dan ya da kimilerinin "kızıl yollarını" aydınlatan "Başkan Gonzalo"dan hiçbir eksiği yoktur, fazlası vardır. Güney Kürdistan'daki mücadelenin 1943'ten beri tam 50 yıldır Barzani adıyla özdeşleşmiş olması Barzani'nin önemini ortaya koymaktadır. Yaşamıyla Kürtlerin sembolü haline gelmiş Barzani'yi iyi bir analize tabii tutmak gerekmektedir. Yapılmış kimi yanlışlardan yola çıkarak O'nun önemini ve özverisini kararlılığı gözardı etmemek gerekir.

BARZANİ'NİN YAŞAMINDAN ÖNEMLİ KESİTLER

- 14.3.1903'te Barzan köyünde dünyaya geldi.
- 3 yaşında iken, 1906'da, annesiyle birlikte Musul cezaevinde kaldı.
- 1917-1919 arasında annesi tarafından kardeşi Ahmet Barzani ile birlikte Kuzey Kürdistan'a gönderiliyor. Barzani Muş'un bir köyünde Şêx Saîd ve Şêx Evdilqadir ile görüşüyor.

-1919'da 300 peşmergesiyle, Ahmet Barzanî'nin emriyle Şêx Mahmut Berzencî'nin ayaklanmasına katılıyor. Baley bölgesinde İngilizlerle büyük bir çatışmaya giriyor.

-1920-1921 de, Kuzey Kürdistan'a geçip Ermeni Sultanı Endranik Paşa ve ailesini, bir kısım Ermeni'yi Türk soykırımından kurtarıyor. Onları Suriye'ye getiriyor. Bu kurtarma esnasında 14 peşmerge şehit oluyor.

-1931'de ilk ayaklanmasına başlıyor. 80 pêsmerge ile başladığı bu ayaklanmada Birkîbek'te hükümet güçlerine 126 kayıp verdiriyor.

- 22. 06. 1932'de birkaç aileyle birlikte K. Kürdistan'a geçiyor.

- 1933 baharında Türkiye Şêx Ahmet Barzani'yi yakalayıp Irak'a teslim ediyor.

- 1933 sonlarında Barzanî, Irak hükümetini Şêx Ahmet Barzanî'yi serbest bırakıp Barzan'a dönmesine izin vermeye zorluyor ve başarıyor.

- 1936'da hükümetle görüşmek için Musul'a gidiyor. Orada bir suikast girişimiyle karşılaşılıyor. Musul mutassarıfı Barzani'nin kahvesine zehir koyarak Barzani'yi öldürmeye çalışıyorsa da başarılı olamıyor. Aynı yıl Şêx Ahmet ile birlikte Kürdistan'dan uzaklaştırılıp Bağdat'ta ev hapsine mahkum ediliyor.

O dönem Şêx Mahmut Berzencî de ev hapsinde tutulduğu için aralarında ilişki kuruluyor. Barzanî bu nedenle Nasirîye'ye sonra da Altın Kubrîve Kufri ve Süleymaniye'den sürülüyor.

-12.7.1943'te "Hêvî" örgütünün yardımıyla Süleymaniye'den Doğu Kürdistan'a, Şino'ya geçiyor. Aynı yıl hem Irak, hem de İran tarafından başına 50'şer bin dinar ödül konuyor.

-28.07.1943'te Barzan bölgesine dönüyor ve 2 bin pêsmerge ile 2. ayaklanmasına başlıyor. Bu ayaklanma sonunda 29.11.1943'te hükümetle görüşmeler başlıyor.

- 15.01.1945'te birkaç arkadaşıyla "Azadî" partisini kuruyor.

- 15.08.1945'te tekrar silahlı mücadeleye başlıyor.

- 21.10.1945'te ülkenin doğusuna çekiliyor.

- Mehabat Kürt Cumhuriyeti'nin kuruluşundan sonra 3 bin peşmergesiyle Cumhuriyetin hizmetine giriyor ve general rütbesi alıyor. Doğu Kürdistan'da bulunduğu sırada; 29.04. 1946'da Qorawa, 15.05. 1946'da Miyqerenêye giriyor. Son çatışmada İran uçak ve tank da kullanıyor. Bu çatışma 3 gün sürüyor. Savaş Barzani kuvvetlerinin zaferiyle son buluyor.

- 16.08.1946'da I-KDP'yi kuruyor ve lideri oluyor.

- 10.4.1947'de tekrar G.Kürdistan'a geçiyor.

- 25.05.1947 Kuzey'e geçip Bayê köyüne gidiyor.

- 27.05.1947'de tekrar D.Kürdistan'a, Cermê köyüne gidiyor. Türkiye uçakları bunun üzerine köyü bombalıyorlar.

- Mehabad'ın yıkılışından sonra teslim olmuyor ve çatışa çatışa Rusya'ya geçiyor. Uzun yürüyüşe başlamadan önce girdiği Berêzer çarşmasında yaralanıyor. Daha sonra 500 dolayında arkadaşı ile Aras nehrini geçerek önce Nahçıvan'a sonra da Bakü'ye gidiyor. Barzani'nin bu uzun yürüyüşü 18.6.1947-28.9.1947 arasında 100 günde gerçekleşiyor.

-1.9.1947'de Susik Dağı (şerê çiyayê Susik ve makû) Şerê Deştê Makû'de iki büyük çatışmaya giriyor ve İran ordusuna büyük kayıp verdiriyor.

- 19.1.1948'deki bir konferansta lider seçiliyor.

- 29.8.1948'de Bakü'den Taşkent'e sürülüyor.

- Stalin'in ölümünden sonra başa gelen Kruşçev'le 1953 Mayıs'ında görüşmeyi başarıyor.

- 3.10.1958'de Prag'dan Kahire'ye gidiyor ve Nasır tarafından karşılanıyor.

- 4.10.1958'de Abdülkerim Kasım'ın af çıkarmasıyla 800 dolayında (sürgündeki ve Sovyetlerdeki bazı firar Kürtler de katılıyor) arkadaşıyla Bağdat'a geliyor.
- 1960 Mart'ında Barzan bölgesine dönüyor.
- 11.9.1961'de Büyük Eylül Devrimi'ni başlatıyor.
- 11.3.1970'de hükümetle "otonomi" antlaşması imzalıyor.
- 29.9.1971'de bir suikastten daha kurtuluyor.
- Mart 1974'te otonomi şartlarını yerine getirmeyen hükümetle çatışmalar tekrar başlıyor.
- 6.3.1975'teki "Cezayir antlaşması" ile Kürt hareketi yeniliyor.
- 1.3.1979'da ABD'de tedavi gördüğü hastahane de kanserden yaşamını yitiriyor. Vasiyeti üzerine cenazesi 5.3.1979'da Doğu Kürdistan'da Şino'da toprağa veriliyor.
- 16.10.1993'te Barzanî ve oğlu İdris'in mezarları Barzan'a naklediliyor ve 2 milyon dolayında Kürt maaşlarını karşılıyor.

SOVYETLER'DEKİ SÜRGÜN YILLARI

Barzani ve arkadaşlarının Sovyetler'de 11 yıl süren sürgünleri birçok kahr ve acıyla geçti. Orada 'tutsak' işlevi gördüler. I-KDP polit bürosu tarafından yayınlanan bir kataba göre Barzani;

Barzani ve arkadaşları Aras'ı geçtikten sonra silahlarını serackı karakoluna teslim ediyorlar ve Nahçıvan'da dikenli tellerle çevrili bir kampa yerleştiriliyorlar. Barzani arkadaşlarından ayrı olarak ikamet ettiriliyor. Bu arada hastalanıyor ve kendisini ziyarete gelen "Mirhaç"dan arkadaşlarının durumunu öğreniyor. Daha sonra gidip arkadaşlarını ziyaret ediyor ve durumun düzeltilmesine çalışıyor. Ancak Azeriler kamptaki arkadaşlarını 7-8 kişilik gruplar halinde 3 kasabaya dağıtıyorlar. Barzani bu arada Kürtçe radyo ve gazete gibi istemlerde bulunuyor. Barzanî'nin arkadaşları daha sonra Taşkent'te "çerçjik" kampına sürülüyorlar. Bu arada Barzanî'nin Stalin'e yazdığı bütün mektuplara Beria el koyuyor. Barzani, Said Mella ve Ziyab Barzan uçakla 13.3.1949'da Aral gölündeki bir adaya götürülüyorlar. Barzanî daha sonra gömleğini satıp, Moskova'ya giden bir bayana mektup verip, yöneticilere sesini duyurmayı başarıyor ve bu nedenle Taşkent'e geri getiriliyor. Arkadaşlarıyla da bir araya getirilmeleri amacıyla "boykot" eylemine başlıyorlar. 1953 Ocak ayında Barzanî'nin Moskova'ya gitmesini sağlamak için 72 saatlik bir oturma eylemi gerçekleştiriyorlar.

Stalin'in ölümünden sonra Barzani gizlice Moskova'ya gidiyor ve Kremlin Sarayı'nın kapısında 3 gün 3 gece oturma eylemi yapıyor ve Kruşçev'le görüşüyor. sonra durumunda düzelmeler oluyor. Barzani 104 arkadaşına, sonra da 100 kişiye Moskova okullarında yüksek öğrenim bursu sağlıyor.

MÜCADELESİNİN BOYUTLARI..

Barzani önderliğindeki mücadelenin gerçekleştiği evrede dünyada Vietnam sorunu, Arap - İsrail sorun vardı ve Kürtlerin sesi dış dünyada pek duyulmuyordu.

Edgel O'Ballance "*Irak Kürdistan'ı Kurtuluş mücadelesi*"nde şu belirlemeyi yapıyor: *".. Irak'a malolan 9 yıllık Kürt hareketi, 1943 yılında başlar, bu tamamen olmasa da büyük ölçüde tek bir adamın, Barzani'nin hikayesidir. Başka şahsiyetleri de içinde olmasın karşın Barzani, isyana teşvik eden ve ona sonuna kadar hakim olan başlıca önder oldu. Barzaniler talihsiz Mahabad Cumhuriyeti'nin de temel taşıydılar.*

"1961 yılında Kasım'ın Kürtler'in siyasi taleplerini karşılamayacağını görünce dağlara çekilmiştir...

"... Kumandanlarının ovalara inmelerine kararlı bir şekilde karşı koyuyordu. Kuvvetlerinin güçlü ve zayıf yanlarını iyi bilirdi. Onları güvenlik altında tutmasında becerirdi".

"İleriye bakacak olursak, Irak'taki Kürtler için en iyi şeyin; otonomi ve kültürel özgürlük getiren 1970 antlaşmasının uygulanması olduğunu görürüz..." (Edgar O'Ballance, Kürdistan ..., 1973).

OTONOMİ ANTLAŞMASI

1966'daki ateşkesin yanısıra önemli bir gelişme de 11.3.1970'deki 4 yıl süreli yapılan otonomi antlaşmasıdır. Al- Bakr hükümeti 1 Mart'ta Barzani ile anlaştı 8 Mart 1970'te Saddam, Kürdistan'a gelip Barzani ile otonomi antlaşmasını imzaladı. Antlaşma 11 Mart'ta radyodan Al- Bakr tarafından duyuldu.

Anlaşma şartları içeriyordu:

"Kürt dili, Kürtlerin çoğunlukta olduğu yerlerde resmi ve öğretim dili olacaktı. Okullarda Arapça da okutulacaktı. Kürt dili diğer bölgelerde ikinci dil olacaktı. Kürtlerin yönetime katılmasında eşitlik ilkesi uygulanacaktı. Kürtlerin kültürel kalkınması bir plana bağlanacaktı. Profesyonel Kürt örgütleri kurulabilecekti. Yerlerinden sürülenler geri dönecekti. Genel af çıkarılacaktı. Zarar görenlerin zararını tazmin edilecekti. Anayasa'nın 4. maddesine bir fıkra eklenecek "Kürt bölgesinde Kürtçe, Arapça ile birlikte resmi dildir" denecekti. Cumhurbaşkanı yardımcılarında biri Kürt olacaktı. Kürt sınırları plebisitle belirlenecekti. Kürtler nüfus oranında temsil edilecekti.

Ancak bu anlaşma 1974'te ortadan kalktı ve Barzani önderliğindeki mücadele yeniden başladı.

CEZAYİR ANLAŞMASI

6 Mart 1975'te İran Şahı Pehlevi ve Saddam Hüseyin OPEC toplantısı için buldukları Cezayir'de bir anlaşma yaptılar. Anlaşmaya göre iki devlet sınırlarını "zararlı unsurlara" kapatacak Şat su yolu İran'a bırakılacaktı. Daha sonra İran Kürtlere yaptığı yardımı (!) kesecek ve onlara SAVAK aracılığıyla 4 maddelik bir şartlar dizisi sunacaktı. İşte bu anlaşmadan sonra sınırlar kapanınca 1975 Kürt hareketi, Kürt halkı daha fazla katliama uğramasın diye mücadeleyi durdurdu.

Yukarıda da belirtildiği gibi Barzani'yi ve O'nunla özdeşleşmiş Güney'deki mücadeleyi dergi sayfalarında aktarmak güçtür. Yine de belli evreleri aktarmaya çalıştık. Barzani'yi saygıyla anarken okuyucudan bize hoşgörü göstermesini diliyoruz.

İBRAHİM AHMET'İN ANILARINDA BARZANİ

Bir dönemin önde gelen Kürt aydını ve politikacılarından İbrahim Ahmet, arkadaşımız Yekiti Gulbaran'ın kendisiyle yaptığı çok detaylı görüşmede; Barzani ile ilgili bazı anlatımları şöyle:

"..Barzani'nin ABD ile ilişki kurmak istemesi sanıyorum 1943'te oluyor. O yıl başlattığı başkaldırı bastırıldığı için İran Kürdistan'ında bulunuyordu. ABD Konsolosluğu nezdinde girişimde bulunmuş ancak isteği geri çevrilmişti."

"..1930'lu yılların ortasında İngilizler, Barzani'nin Ruslar yararına çalıştığına inanıyorlardı. Bu konuda gazetelerde yazılar da çıkmıştı. 1963'te ben İran üzerinden Paris'e geldim, oradan Almanya'ya gittim. Aynı yıl Dr. Kamuran Bedirxan da ABD'ye gitmişti, orada bulunduğu 2 ay içinde çeşitli senatörlerin de içinde olduğu bir dizi görüşme yapmıştı. Amerikalılar kendisine siyasi bir şahsiyetin gelmesinin daha iyi olacağını söylüyorlardı. Bedirxan Bey aldığı mektubu ve adresleri bana verdi. Ben de Barzani'ye iletip gide-

bileceğimi söyledim. O sıralar ABD'nin ve diğer müttefiklerin konsoloslukları, hepsi Almanya'daydı. ABD Konsolosluğu nezdinde girişimde bulundum vize için. İki gün sonra kaldığım otele telefon edip, isteğimin gerçekleşmeyeceğini söylediler. Konsolosluğa gittiğimde, daha önce bana 30'larda Barzani hakkında gazetelerde çıkan yazıları gösterdiler. Ruslar da kendileriyle yaptığımız görüşmelerde bize yardımcı olamayacaklarını, ancak başarıya ulaştığımız takdirde dostane ilişkiler içinde olabileceğimizi söylediler".

"Zaten daha önce Şêx Mahmut Berzancî de İsmail Hakkı Şaveys aracılığıyla Lenin'e mektup yazıp yardım istemişti. O dönemde Simko'nun Ruslarla ilişkileri vardı. Sanıyorum bu mektup yazma işinde Simko'nun rolü vardı. O dönem de Ruslar Kürtlere yardıma yanaşmadılar".

"..Qazi Muhammed'le Barzani'nin arası iyi değildi. Çünkü İran-KDP kurulduktan sonra, bütün Kürtlerin kendi parçalarından çok Mehabad için çalışmaları isteniyordu. O zamanlar biz İsmail Hakkı Şaveys, Osman Daniş ve birkaç arkadaşla JÊKAF'ı kurmuştuk. Bu iki arkadaşı da temsilci olarak Mehabad'a göndermiştik. Onlar geldiklerinde durumu anlattılar. Qazi Muhammed'le Barzani'nin ilişkilerinin iyi olmadığını, Doğu Kürtleri arasında Barzani'nin İngiliz ajanı olduğuna dair mesnetsiz iddialar dolaştığını, Rusların da Barzani'ye aynı gözle baktığını aktardılar. Bu nedenle biz de düşünmeye başladık. 'Ne yapalım?' diye. Barzani, yanından dönen arkadaşlarla bana hakkında çıkarılan söylentileri içeren bir belge ve mektup göndermişti. Mektupta kendisinin Güney Kürdistan'a dönebilmesi ve Barzan'da kalması için bir kampanya açmamızı ve parti kurmamızı istiyordu. Ayrıca gidip Şêx Mahmut Berzancî ile görüşmemi ve O'nun da yardımını almamı istiyordu. Çünkü benim Barzani ile ilişkilerim iyiydi ve ben O'nun avukatlığını yapıyordum. Biz bir toplantı yapıp Barzani'nin Parti önerisini tartıştık. Sonuçta büyük çoğunluk parti kuralım dedi ve partiyi kurduk".

"..Barzani ve arkadaşları Sovyetler'de çok kötü yıllar geçirdiler. Mesela Barzani Özbekistan'da iken bir kasabın yanında çıraklık yapıyordu. Ruslar ve Bakırof başlarına getirmediş şey bırakmadılar. Çok uğraşmasına karşın Stalin'e sesini duyuramadı. Sonraları rüşvet vererek sesini duyurabildi".

"..Barzani Prag'a geldiğinde ben kendisi için hazırladığım pasaportla Prag'a gittim. Esat Xoşevî de ordaydı. Beraber geldik. Prag'da iken biz çarşıya çıkacaktık. Barzani bana "Bir İngilizce-Arapça sözlük al" dedi ve parasını vermek istedi, ben parayı almadım ve sözlüğü alacağımı söyledim. Arkadaşlar sözlük adını duyar duymaz kızdılar. Ben 'niye?' diye sordum. Barzani anlattı. Rusya'da iken kendisine diyorlar ki 'istiyorsan ABD'ye gitmek için başvur ABD Konsolosluğu'na.' Tabii vize için İngilizce yazması gerekiyor. Bilmediği için de yapamıyor".

"..Rusya'dan Güney'e dönmüştü. 43'te İran'da iken görüştüğü ABD Konsolosu da bir ara gelip kendisiyle görüştü. 'Niye Sovyetlere gittiğini' sordu. Barzani de ABD'ye gitmek için defalarca başvurduğunu anımsattı. Sonra kendisine Amerikalılar diyor ki 'istersen çocuklarını okutmak için ABD'ye gönderebilirsin.' Barzani çok güzel bir yanıt veriyor onlara: "Burada yüzbinlerce Kürt çocuğu var. Daha zeki çocuklar var. Acaba ABD bu kadar çocuk varken niye benim çocuklarıma ilgi gösteriyor?.." demiştir.

Not: Yekîti Gulbaran arkadaşımız İbrahim Ahmet'le, O'nun yaşamı ve Güney Mücadelesi üzerine yaptığı çok ayrıntılı bir röportaj var. Bu röportaj uzunluğu nedeniyle henüz yayına hazırlanamadı. Önümüzdeki aylarda yayınlamaya başlayacağımızı umduğumuz bu röportajdan, okuyucunun ilgisini çekeceğini sandığımız bazı bölümleri yayımlıyoruz.

27 MART YEREL SEÇİMLERİNDE HALKIMIZIN ÖZGÜR İRADESİNİ İFADE KOŞULLARI ENGELLEMİŞTİR.

Son günlerde Türkiye’de, demokrasi ve Kürt sorunu konusunda kaygı verici gelişmeler meydana geldi.

Ordunun yürüttüğü askeri operasyonlara ve sivil halk üzerinde uyguladığı baskılara paralel, Türk devletinin aldığı siyasi kararlar, Kürt ve Türk halklarının kardeşliğinde onarılması kısa sürede güç gedikler açtı. Generallerin ve ırkçı politikacıların etkisiyle alındığı kuşku götürmeyen son kararlardan, Türkiye büyük zarar görecektir. Kürt halkı da, ne yazık ki, terörün kışkacında daha fazla acılı günler yaşayacak.

Son gelişmelerle, Türkiye’de militarist ve ırkçı politikalar "başarı" kazandı. Bu durum, ister generaller açık açık iktidara el koysun, ister şimdi olduğu gibi perde arkasında herşeyi kontrol ederek olsun, Türkiye’de demokratikleşme sürecini kesintiye uğratacaktır. Demokratik güçlerin zayıflaması, sadece Türkiye’de değil, önemli ölçüde Orta-doğu’daki politik gelişmeleri de olumsuz etkileyecektir.

Türk devleti, son birkaç aydır Kürdistan’da şehir merkezlerinde, gizli-açık odaklar eliyle terörü alabildiğine turmandırdı. Siyasi cinayetler yeniden arttı. Bunlara, Ankara ve İstanbul gibi metropollerde yaşayan Kürt aydınları, politikacıları ve iş adamları da eklendi. Tüm bu cinayetler, devlet güçlerinin tümünün direk bilgisinde olmasa bile, belli kesiminin bilgisi ve desteğinde gerçekleştirildi. Amaç, Kürt yurtsever hareketini tümüyle terörize etmek, sindirmek ve yerel seçimlerde yurtseverlerin etkinliğini kırmaktır.

Bu planın bir parçası olarak, DEP’e eşi görülmedik baskılar uygulandı. Tek amaçları DEP’i manipüle ederek, yerel seçimlerde olası bir başarısız engellemektir. Militarist ve ırkçı klik, yurtseverlerin yerel yönetimlere seçilmesini, ne pahasına olursa olsun engellemek amacındaydı. DEP, bu planı zamanında görüp, tüm yurtseverleri kucaklayarak, alabildiğine katılımcı bir politikayla, uluslararası desteği de arkasına alarak, bu hesapları bozabilirdi. Bunu başaramadı. Bunun yerine, zamanında yapılan uyarılara rağmen, daha dar yurtsever siyasi bir yelpazede mücadeleyi tercih etti. Bu tutum, DEP’e istenilen düzeyde daha geniş kesimlerin sahip çıkmasını engelledi. Militarist-ırkçı, özel Harpçi klik de bu durumdan yararlanmaya çalıştı.

Ancak gelişmeler, Türk devletinin Kürt sorununda içinde bulunduğu politik konum bakımından ilginç bir gerçeği tekrar gözler önüne serdi.

DEP’e yönelik tutum, Türk devletinin, ulusal kimliklerine sahip çıkarak yasal politik mücadele yürütmek isteyen Kürtleri, Türkiye’nin politik ve hukuk sistemi içine almak istememesinin açık bir kanıtıdır. DEP’e yöneltilen baskılarla, yasal alanda açık, barışçı faaliyetler yürütmek isteyen binlerce Kürt, illegaliteye ve politik şiddet yöntemlerine zorlanmaktadır.

Kürt hareketini şiddet kullandığı için "terörist" olarak suçlayan Türk devleti, yasal bir barışçı mücadele içinde olan Kürt yurtseverlerine baskı yaparak, aslında politik geri-

lim ve şiddetli kendisi teşvik etmektedir. Bu duruma bir tepki olarak Kürt hareketi içinde de şiddet yöntemlerinde ısrar eden politik eğilim ve öneriler güç kazanacaktır.

Yine devletin DEP'i PKK'yla özdeş gösterme propagandası da gerçeği yansıtmıyor. Kaldı ki, çeşitli nedenlerle PKK'nın mücadelesine sempatiyle yaklaşan, ama yasal ve demokratik alanda Kürt sorununa hizmet isteyen Kürt yurtseverlerine, yasal mücadele olanaklarının korsanca kapatılmasının inka edici hiçbir gerekçesi yoktur, demokratik bir tutum değildir.

Türk devletinin uyguladığı sistemli baskılarla DEP, adeta seçimden çekilmeye zorlanmıştır. Bu durum, 27 Mart yerel seçimlerini tartışmalı hale getirmiştir.

Ardından DEP üyesi Milletvekillerin dokunulmazlıklarının kaldırılıp tutuklanması demokrasiye ve Kürt-Türk halklarının dostluğuna, barış içinde bir arada yaşanmasına vurulmuş bir darbedir. Bu kararı generaller aldırmıştır. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin üzerine general Güreş'in gölgesi düşmüştür. Bu karar, Kürt sorununda demokratik ve barışçı çözüm yollarını zorlaştırmış, yumuşamayı dinamitlemiştir. Bu kararın çok hızlı biçimde düzeltilmesi gerekir.

Bu koşullarda yapılacak yerel seçimler, hiçbir şekilde demokratik değildir. İster seçimler olsun, ister boykot edilsin, ister sandık başlarına gidilerek beyaz oy kullanılsın, hiçbiri halkımızın gerçek, özgür iradesini yansıtmayacaktır. Kürdistan'da savaş, şiddet, siyasi cinayet ve manipülasyon egemen kılınmaya çalışılmaktadır. Bu koşullarda yapılacak bir seçimin, ne devlet, ne Kürt yurtsever güçleri açısından referandum özelliği yoktur. Halkımız, gerçek eğilimlerini açığa vuracak, koşullara sahip değildir. Özgür bir iradede söz edebilmek için, halka hiçbir güç tarafından şiddet ve baskı uygulanmadan, uluslararası güçlerin gözlemi altında, "gizli oy açık sayım" kuralına tümüyle uyarak bir seçimin yapılması gerekir. Ancak böyle bir seçimin sonuçları, halkımızın politik eğilimlerini yansıtacak ve iradesinin ifadesi olacaktır.

Türk devletinin her türlü anti-demokratik baskılarına rağmen, Kürt Ulusal Hareketi, gerilimi ve şiddeti ırmandırma politikalarından uzak durmalıdır. Şiddete ısrar, Kürt yurtsever hareketini de istediği sonuçlara götürmez. Şiddete ısrar, çözüm değil, yıkımdır.

Seçimler sürecinde dikkat edilmesi gereken önemli bir konu, halkımızın henüz yurtsever hareketle tam bütünleşmemiş kesimlerini militarist-ırkçı Özel Harb kliğinin saflarına itmek olmamalıdır. Seçimler nedeniyle Kürt halkı saflarında, yurtsever güçler arasında yeni gerginliklerin doğmasına engel olunmalıdır. Kürt yurtsever güçlerinin ana taktiği, militarist-ırkçı kliği olabildiğince tecrit etmek ve onların oyunlarını bozmak olmalıdır.

Hevgirtin-PDK
Hevgirtin-Partiya Demokrat a Kurdistan
Genel Başkanlığı

YAŞASIN NEWROZ!

Kürt halkı ulusal bayramı Newroz'u bu sene yine büyük güçlüklerle ve tehlike altında kutluyor, esaretini bir daha bütün dünya halklarına duyurmaya çalışıyor. 27 Mart Yerel Seçimleri ve bu seçimlerin anti-demokratik bir ortamda yapılıyor olması, Newroz ve 27 Mart seçimlerinin bir arada yaşanması baskıların, kitlesel kutlamanın önünde önemli bir etmen olmuştur. 20. yüzyılın sonlarına yaklaştığımız bu günlerde bile kendi ülkemizin şehirlerinde, köyleri, ovaları, vadi ve yüksek dağlarının doruklarında Newroz ateşlerini haralayamayacak, ulusal bayramımızı özgürce kutlayamayacağız. Sömürgeci zalimler hâlâ tehdit ve entrikalarla (Newroz'un Türk bayramı olduğu, bu içeriğiyle resmileşeceği) bu ulusal bayram ve şenlik günümüzden bizi mahrum bırakmaya çalışmaktadırlar. Sömürgecilerin yaratmaya çalıştığı bu baskı ve tehdit ortamı onların korkuları ile beraber Newroz'un anlam ve önemini bir daha gözler önüne sermektedir.

İçinde yaşadığımız Newroz ve yerel seçimlerin yanısıra, MART ayı Kürdistan tarihinde özel bir öneme sahiptir. Birçok zaferle ve başarılarla beraber üzücü ve kara günlerle de doludur. Mitolojik KAWA efsanesine göre 2605 yıl önce 21 Martta Demirci KAWA Ari halkı Zalim DEHAQ'ın zulmünden ve sömürsünden onun kafasını ezeerek kurtarmış. 11 Mart 1970'te Güney Kürdistan'da otonomi Irak sömürgecilerine resmen kabul ettirildi. Yine 1991'in 14 Martında toplumsal bir başkaldırı ile Kürt halkı üzerindeki Saddam boyunduruğu kırılmıştır. Ne yazık ki Güney Kürdistan'da ki 1975 yenilgisini doğuran Cezayir antlaşmasında (5.03.1975) Halepçe Katliamı (16.03.1988) ve 1992 Newroz'unda Kuzey Kürdistan'da yüze yakın insanımızın katledilmesi ile sonuçlanan olaylarda bu ay içerisinde meydana gelmiştir. Son saydıklarımız Kürdistan tarihine geçen karanlık sayfalardır. Yine Kürt halkı ulusal kahramanlarından M.Mustafa Barzani'yi bu ay içinde kaybetmiştir. Bütün bu günler Kürt halkına mal olmuşlardır, zafer günleri kutlanacak kara günler ise her zaman alınacaktır.

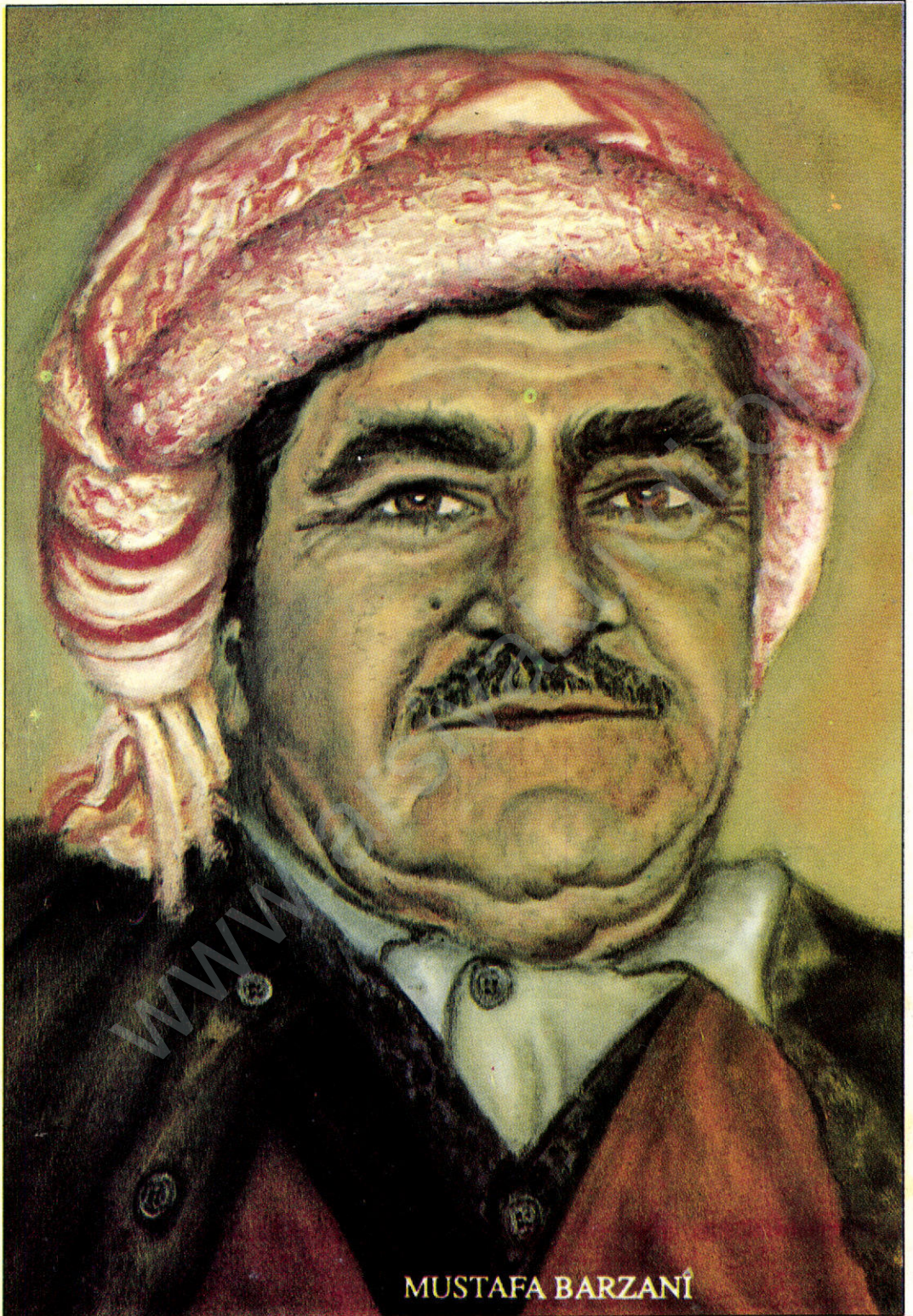
NEWROZ "Yeni Gün" diye adlandırılmaktadır. Mazlum halklar karanlık tarihlerinin üzerine kara bir çizgi çekip, bağımsız, özgür bir yaşam kurmaya adaletli bir düzen kurmaya çalışmaktadırlar.

Ülkemizin ve halkımızın koşullarına baktığımız, ülkemizin dört parçasında süren durum gözönüne aldığımız zaman şüphesiz biz de göreceğiz ki 2605 yıl önceki gibi yeni bir "Yeni Gün"e ihtiyacımız var. Düşmanlarımıza karşı yeni zaferler kazanabilmek için kardeşçe elbirliği ile Kürt halkının şu anda içinde bulunduğu Yerel Seçim cenderesinden en az zararla kurtulması için mücadele etmeye ve Kuzey'deki demokratik kazanımlar ile diğer parçalardaki kazanımları başta Güney Kürdistan'da ki kazanımlar olmak üzere tüm kazanımlarımızı el birliği ile korumaya mecburuz. T.C'nin Yerel seçimlerle endekslı yürüttüğü harekatta "iç temizlik hareketi" adıyla Kürdistan'da sistemleştirdiği zorbalık ve baskılara karşı sesimizi yükseltmeli, bu katliamlara beraberce karşı durmalıyız.

NEWROZ KUTLU OLSUN!

Yaşasın Kürdistan Ulusal Güçlerinin Birliği ve Kardeşliği!

HEVDDEM

MUSTAFA BARZANÍ